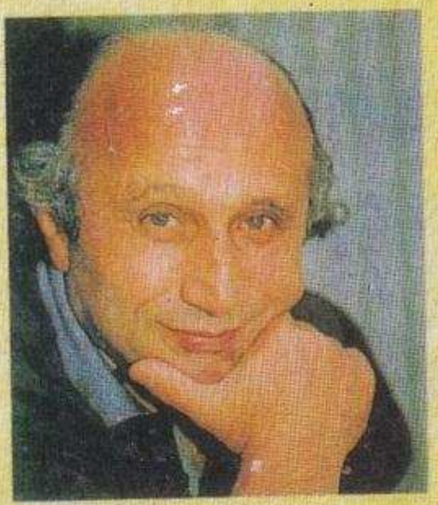
YAŞAR NURİ ÖZTÜRK

BÜTÜN ESERLERİ: 35

ANADİLDE İBADET MESELESİ

(Çiğnenen Bir Kitlesel Hakkın Savunulması)

Yeni Boyut

Prof. Dr.
Yaşar Nuri Öztürk

(İslam düşüncesi profesörü, gazeteci-yazar, avukat, televizyon programcısı)

Time Dergisi'nin gerçekleştirdiği "**20. Yüzyılın En Önemli Kişileri**" (The Most Important People of 20th Century) anketinin "**En Önemli Bilim Adamları ve Islahatçılar**" (Scientists and Healers) listesinde, dünya kamu oyunca belirlenmiş yüz büyük ismin ilk onu arasında yer alan Yaşar Nuri Öztürk, hukuk ve ilahiyat fakültelerini bitirdikten sonra bir süre avukatlık yaptı. 1976'da asistan olarak üniversiteye girdi. **İslam felsefesi** alanındaki doktorasını 1980'de bitirdi. 1986'da doçent, 1993'te profesör oldu. Aynı yıl, İstanbul Üniversitesi'nde kurulan ilahiyat fakültesine dekan olarak atandı. Bu görevi üç dönem (dokuz yıl) sürdürdü.

A.B.D., Avrupa ülkeleri, Ortadoğu, Kuzey Afrika, Japonya ve Kore'de alanıyla ilgili araştırmalar yaptı, konferans ve kongrelere katıldı. **New York**'ta misafir profesör olarak bir yıl İslam düşüncesi dersleri okuttu. Aynı süre içinde, dünya dinlerinin kutsal metinlerinden seçmeler olan **World Scripture**'ın İslam bölümünün hazırlanışında görev aldı.

1970 yılından beri **Son Havadis** (1970-1972), **Tercüman** (1972-1980), **Hürriyet** (1981-2000) ve **Star** (halen devam etmekte) gazeteleriyle bilimsel dergilerde aralıksız yazılar yazdı, sayfalar hazırladı.

Türkçe, İngilizce ve Almanca basılan eserlerinin sayısı 30'u aşkındır.

Türk televizyonlarında 1987'den beri yüzlerce konuşma yaptı; "**Işığa Çağrı**", "**Kur'an ve İnsan**", "**Söz ve Işık**" adlarıyla özel programlar hazırladı.

Türkiye, Almanya, A.B.D, İsviçre, Danimarka başta olmak üzere değişik ülkelerde birçok konferans verdi. "**Kur'an'daki İslam**" adlı hacimli eseri "**Dinde Kur'an'a Dönüş Hareketi**"nin öncü kitaplarından biri kabul edilmektedir. Bu hareketteki rolü ve faaliyeti ile düşünce dünyası, değişik üniversitelerde yapılan Türkçe, İngilizce, Fransızca ve Almanca tezlerle incelendi.

Türkiye içinde aldığı ödüllerden bazıları şunlardır:

1. Türkiye Milli Kültür Vakfı (TMKV) **"Din Bilimleri Ödülü"** (1978)
2. TMKV **"Din Bilimleri Ödülü"** (1982)
3. **Trabzon Gazeteciler Cemiyeti Yılın Başarılı Gazetecisi Özel Ödülü** (1995)
4. İstanbul Üniversitesi **"Halkla İletişim Ödülü"** (1998)
5. Türkiye Yazarlar Vakfı **"Ulusal Uzlaşı Ödülü"** (1998)
6. 18 Mart Üniversitesi **"2001'in Öncüsü Ödülü"** (1998)
7. İst. Medya Mensupları Derneği (İMMED) **"Medya Zirvesindekiler Ödülü"**
8. Radyo-Televizyon Gazetecileri Derneği **Cengiz Çandar Ödülü"** (1998)
9. İMMED, **"Medyanın Zirvesindekiler Ödülü"** (1999)
10. İstanbul Üniversitesi **"Halkla İletişim Ödülü"** (1999)

ISBN 975-6779-38-1

YAŞAR NURİ ÖZTÜRK
ANADİLDE İBADET MESELESİ

YAŞAR NURİ ÖZTÜRK

BÜTÜN ESERLERİ: 35

ANADİLDE İBADET MESELESİ

(Çiğnenen Bir Kitlesel Hakkın Savunulması)

Yeni Boyut

ANADİLDE İBADET MESELESİ

(Çiğnenen Bir Kitlesel Hakkın Savunulması)

Prof. Dr. Yaşar Nuri ÖZTÜRK
İstanbul Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
Dekanı

Yeni Boyut

İSTANBUL-2002

Yeni Boyut: 36
Birinci Baskı: Eylül 2002

web site: www.yeniboyut.com
e-posta : yeniboyut@turk.net
yeniboyut@doruk.net.tr

İsteme Adresi:
PK.35
81060 Erenköy-İstanbul

ISBN 975-6779-38-1

Kapak : Elif Balcı
Baskı : Seçil Ofset

İÇİNDEKİLER

19
İHSAN GÜL

ÖNSÖZ.....5

Birinci Bölüm
ANADİLDE İBADETİN ANLAMI, ÖNEMİ VE ÇERÇEVESİ

Kendi Dilimizde İbadet Edemez miyiz?.....15
Bid'at Peşinde miyiz?.....18
Arapçılığın İthamı: Reform Suçlaması.....29
İçtihat Bile Gerekmez!.....33
Meselenin Esası.....37
Kimler Onaylıyor?.....48
Karşı Çıkışın Arka Planı.....53
Diyanet Ne Yapıyor?.....69
Peygamberimizin Huzurunda.....77

İkinci Bölüm

İSLAM MİRASININ ANADİLDE İBADETLE İLGİLİ VERİLERİ

Kur'an Açısından Durum.....83
Sünnet Zemininde Durum.....89
Fıkıh Ekolleri Ne Diyor?.....93
Hanefî Fıkhının Görüşü: Tercüme İle Namaz.....94
Neden Okunmazmış?.....104
Üç Hata veya Saptırma.....115
Şeytanî Ümniye: Anlamadan Okumak.....127
Dört Ekolün Görüşü: İçinden Geleni Okuyarak Namaz.....132
Şâfiîlik.....132
Hanbelîlik.....137
Mâlikîlik.....138
İmamiyye.....139

SONUÇ.....141

Ek Bölüm

KUR'AN'IN ÖĞRETTİĞİ DUALAR

Dua ve İbadetin Rehberi Olarak Kur'an.....149
Kur'an'ın Öğrettiği Dualar.....156

BİBLİYOGRAFYA.....171

KARMA İNDEKS.....175

«Atatürk, 14 Ekim 1924 tarihinde Kayseri memleket Hastanesini açmak üzere kurdelayı keseceği sırada aradakilerden biri,

—Efendim, müsaade buyurursanız, Zeynelabidin Hazretleri Türbedarı bir dua okusunlar, der-

Atatürk:

—Hoca Efendinin dua yapmasına hacet yoktur. Cenab-ı Allah, benim lisanımı da bilir. Duayı ben yaparım, demiştir.»

İnsanın Tanrı'ya ulaşması için Arapça'nın gerekmediğini de kanıtlamak istemiştir. Nitekim, bu eylemin arkasından, 3 Şubat 1928 tarihinde hutbelerin Türkçe yapılması kabul edilmiştir. 1931'den sonra da Türkçe ezan, Türkçe Kuran uygulamaları başlatılmıştır.

Cemal Kutay

ÖNSÖZ

Bu kitap, Asrısaadet'te (Hz. Peygamber ve sahabesince) tanınmış ve daha sonra kitlelerin elinden alınmış bir hakkın savunmasını yapmak amacıyla yazılmıştır. Bu hak, anadilde ibadet hakkıdır. İnsan kadar gerçek, insan yaradılışı kadar doğal, ana sütü kadar ak ve berrak bir haktır bu:

Anadilde ibadet hakkı...

Türkiye, Avrupa Birliği'ne girme yolundaki "engelleri aşma" programının bir gereği olarak **Kopenhag Kriterleri** bağlamında kendisinden istenen yasaları, BMM'nin yoğun çalışmasıyla bir gecede çıkardı. 3 Ağustos 2002 tarihinde kabul edilen bu ünlü **"Uyum Yasaları"** paketinin içinde "en önemli" sayılanı anadilde eğitim ve yayın hakkını veren yasaydı.

Dünya genelinde söylenenlere bakılırsa, bu yasa ile, bir insan hakkının hayata geçmesi önündeki engel kaldırılmıştır. Herkese anadilinde eğitim ve yayın yapma imkânı getirilmiştir. Peki, herkesin, Yaratıcısı'na anadilinde yakarma, ibadet etme hakkının önündeki engellerin tam kaldırılması

meselesi bir insan hakları meselesi değil midir? Türk insanı, bu hakkını kullanmaktan şöyle veya böyle yoksun bırakılmaktadır.

Biz, **Kopenhag Kriterleri**'nin takipçiliğini yapan yerli ve yabancı zaptiyelere Türkiye'de anadilde ibadete engel olmak şeklinde çok ciddi bir insan hakkı ihlalinin bulunduğunu bir kez daha hatırlatmak istiyoruz.

Anadilde ibadet meselesi, son yıllara damga vuran konulardan biridir. Kafasını kuma gömenlerle İslam'ı kendi kliğinin defterine kayıtlı olanların özel dini sananlar istedikleri kadar, **"Müslümanların böyle bir meselesi yoktur."** diye bağırsınlar, konu son derece önemli ve güncel-dir.

Diyanet İşleri'nin, **15-18 Mayıs 2002** günlerinde **Tarabya Otel**'de gerçekleştirdiği istişare toplantısında alınan kararların anadilde ibadetle ilgili olanı, problemin kesin çözümü değil, hak tecavüzünü kısmen önleyen geçici bir tedbirdir. Şöyle ki:

Bu karar, fıkhın verilerini olduğu gibi yansıtıcı değil, o verilerin kısıtlı, sansür edilmiş bir aktarımıdır. Şöyle demektedir: **"Namazın ihmal ve tehir edilemeyeceği dikkate alınarak, Kur'an'ın aslî lafzını okuyamayanların, öğreninceye kadar, tek başına namaz kılarken mealiyle kılması mümkündür."**

Bu karardaki **"öğreninceye kadar"** kaydı fıkhın verilerine tamamen aykırı, kısıtlayıcı bir eklemedir.

"Kur'an'ın aslî lafzını okuyamayanların" ifadesi de fıkhın verilerine aykırıdır. Doğrusu şöyle olmalıdır: **"Kur'an'ın aslî lafzını güzelce okuyamayanların..."** Bu iki ifade, fıkhî ve pratik sonuçları bakımından çok farklıdır. Bir defa, fıkıh bu noktada, **"Arapça'yı okuyamayanlar"** veya **"Arapça'yı bilmeyenler"** demiyor; **"Arapça'yı güzelce okuyamayanlar"** diyor. Özgün ifadesiyle, **"Men lâ ya'rif el-Arabiyye"** demiyor, **"Men lâ yuhsin el-Arabiyye"** diyor.

Diyanet'in kararındaki ifade birincinin karşılığıdır. Bunu esas aldığımızda, Fâtiha'yı sekiz-on yanlışla okuyan ve bunu okumak sanan insanlar-ki büyük çoğunluk böyledir-aldatıldıklarını bir türlü fark edemediklerinden, Arapça okuyup kılıyoruz yalanına teslim olmayı sürdüreceklerdir. Fıkhın esas aldığı **"Arapça'yı güzelce okuyamayanlar"** ifadesi işte böyle bir yanılgıyı, böyle bir aldatılmışlığı ortadan kaldırıcıdır. Ne yazık ki o ifade değiştirilmiş, yeni bir ifade icat edilmiştir.

Buna bir de **"öğreninceye kadar..."** kaydı eklenerek, fıkhın tanıdığı hakkın kullanılması âdeta imkânsız kılınmıştır.

Burada şu soruyla karşılaşabilirim: **"O toplantıda siz de vardınız; o kararın altında sizin de imzanız var. Hal böyle iken bu kararı nasıl eleştiriyorsunuz?"**

Cevap, iki başlıklıdır:

1. Bu kararlar ittifakla değil, çoğunlukla alınmıştır. Yani bu kararlar fıkıhsal deyimle bir icma değildir. Büyük kısmında benim oyum olumsuz olmuştur.

2. Son yıllarda bizim mâruz bırakıldığımız zulümleri bilenler bizi anlamakta asla zorluk çekmezler. Biz, "Hepsi elde edilemeyenin hepsi terk edilmez" ilkesinden hareketle ve biraz da bize yapılmakta olan zulmün duracağını görmenin rahatlığı içinde bu karara imza attık. Ama şurada ifadeye koyduğumuz düşünceyi orada da dile getirdik.

"Şimdilik bu kadar!" dendi. Bu kadara da şükredip imzayı attık.

Vicdanım emin bulunuyor ki **"şimdilik bu kadar"**, aklını ve irfanını kullananlara tamamını yakalama imkânını verecektir. Çünkü dün hiç kabul etmeyenlerin bugün bu kadarını karara bağlamaları, bizim söylediğimiz **"bütünün doğruluğunu gösterici"** niteliktedir.

Kaldı ki hakkın tamamını unutmuş veya saklamış değiliz; işte burada yazıyoruz.

Ben, anadilde ibadet meselesini, **"Yeniden Yapılanmak"** kitabımın sonuna bir bölüm halinde eklemekle meseleyi çözüp konuyu kapattığımı düşünüyor ve merak edenlerin o

çalışmaya bakmalarını söylemekle yetiniyordum.

Bu rahatlığım, ne yazık ki uzun sürmedi.

Sürekli bir biçimde, şöyle veya böyle gündeme gelen bu konu, özellikle Ramazan aylarının **"vazgeçilmezler"**inden biri haline geldi ve **2001 Ramazan** ayının daha ilk günlerinde kapım yine çalındı. Hem de ısrarlı bir biçimde... Dinsel konuları, reyting uğruna bir tür panayır metaına döndüren bir programcı **"Türkçe ezan"** diye bir panayır-program düzenlemiş ve o panayır-programda anadilde ibadeti de gündeme getirerek ortalığı yeniden alevlendirmişti.

Ve tabiî, arkasından yüzlerce soru: **Anadilimizde ibadet edebilir miyiz? Edebilirsek nasıl, edemezsek niçin?**

Bu sorulara ben, **"Filan kitabımın falan bölümüne bakın, orada ayrıntılar var"** diye cevap verdikçe bir başka istekle karşılaştım: **"Falan kitabın filan bölümünden okuyamayız; sen bu konuyu bağımsız ama küçük bir kitap haline getir ki biz de rahatça okuyup çözüme gidelim!"**

Ayrıca, konunun düşündüğümden daha çok gündemde kalması da meselenin bilimsel açıdan biraz daha irdelenmesini gerektiriyordu. Bu irdeleme yapıldı. Çıkan sonuçları, o eski bölüme eklemek mümkün olmayacaktı. Aksi halde, zaten küçük bir kitap olan **"Yeniden Yapılanmak"**,

anadilde ibadet kitabına dönüşecekti. Böyle bir şey, bilimsel geleneğe aykırı olduğu gibi, halkın beklentilerine ve kitabın okunabilirliğine de zarar verirdi.

Anadilde ibadet konusunu bağımsız bir kitapla anlatmak kaçınılmaz olmuştu.

İşte bu kitapçık, anılan kaygı ve beklentilere cevap verme niyet ve gayretinin ürünüdür.

"Yeniden Yapılanmak" kitabımdaki bölüm oradan alınmış, aradan geçen birkaç yılın birikimi olan yeni tespitler eklenmiş ve daha önemlisi, çalışma, bağımsız bir kitaba uygun olarak yeniden düzenlenmiştir.

Kısacası, anadilde ibadet konusuna ilgi duyan her seviyeden okuyucunun rahatlıkla yararlanacağı ayrı bir kitap oluşturulmuştur. Okuyucularım konu hakkında rahatça ve kısa yoldan bilgileneceklerdir...

Kitap, **iki ana bölüm** ile bir **ek bölüm** içermektedir: Birinci bölümde, **Anadilde İbadetin Anlamı, Önemi ve Çerçevesi** üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde, **İslam Mirasının Anadilde İbadetle İlgili Verileri** ve bu verilerin kaynakları değerlendirilmektedir. Üçüncü ve ek bölüm ise **Kur'an'ın Öğrettiği Dualar**'ın ibadetlerimizde nasıl kullanılacağını göstermekte ve bu duaların Türkçe çevirilerini vermektedir.

Kitabın sonuna eklenen **Karma İndeks,** okuyucularımın, aradıklarını rahatça bulabilmeleri için, olabildiğince geniş tutulmuştur.

Gayretimizin, gerçeği arayan halkımıza yararlı olmasını diler, katkıları geçenlere sevgi ve saygılarımı sunarım.

Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk

Birinci Bölüm

ANADİLDE İBADETİN ANLAMI, ÖNEMİ VE ÇERÇEVESİ

KENDİ DİLİMİZDE İBADET EDEMEZ MİYİZ?

Herkes kendi anadilinde ibadet edebilir mi? Başka bir deyişle, her Müslüman, dininin temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'in çevirisini okuyarak ibadetini yapabilir mi? Güncel bir ifadeyle, İslam'ın temel ibadeti olan namazı, içinde okunan dua ve ayetlerin herhangi bir dildeki tercümelerini okuyarak kılabilir miyiz?

Dahası: **Bir Müslüman, namaz kılma görevini, Kur'an'dan bazı ayetler (veya sureler) okuma yerine kendi dilinde içinden gelen duaları yaparak yerine getirebilir mi?**

Nihayet, en sıcak ve hayatî soru olarak şu soruluyor: **Namazlarımızda, "Namazın ruhu" sayılan Fâtiha'yı, Arapça özgün metninden güzelce okuyamıyorsak onun yerine dilimizdeki çevirisini veya tamamen başka dualar okuyabilir miyiz?**

Ülkemizde, din konusunda son yarım yüzyılın en ciddi sorularından biri ve yaşadığımız günlerin din alanında belki de en hararetli sorusu, işte bu son cümlede özetlediğimiz sorudur.

Soruya verilen cevapların, **"evet!"** kutbunda kümelenenle·

ri de **"hayır!"** kutbunda kümelenenleri de ne yazık ki çoğunlukla ideolojik ve siyasal olmuştur. Tamamen dinsel ve bilimsel cevaplar gerektiren bu soru, bir tür parti kavgasına dönüştürülerek desteksiz ve kaynaksız iddia ve ithamların ağırlık kazandığı bir çekişme zeminine vücut verir hale getirildi. Bilimsel cevaplar verme durumunda olanlar bile **"siyaset ve inat kokan söylemler"** sergilemekten kurtulamadılar. En iyi ihtimalle, üçüncü-dördüncü dereceden kaynaklara yollama yaptılar veya yapabildiler. Ne yazık ki o kaynakları da inat ve siyasete âlet etme zaafına düştüler.

Oysaki bu soruların veya sorunun cevabı, tartışmasız temel kaynaklara gidilerek son derece açık ve net bir biçimde verilebilirdi. Verilmedi veya verilemedi. Duyguları saf, niyeti temiz, fakat bilgisi yok denecek kadar az olan halkımız, birçok konuda olduğu gibi, bu konuda da kargaşaya itildi. Bu kargaşa içinde kimileri **"uydurma dincilik"**e, kimileri de din karşıtlığına sömürü malzemesi buldu.

İki taraf da memnundu...Kavga, dalaş ve reyting vardı...

Esasen bu konunun Türkiye'deki geçmişi de karmaşıktır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, hurafeleri yıkan irade, halkın, Kur'an'ı, mesajı ve içeriğiyle tanımasını istemiş ve bunun bir uzantısı olarak ibadetlerini de kendi dilinde yapmasını gündeme getirmiştir. Ne var ki, iş, yine uçların tasallutuna uğramış, birileri Kur'an'ın Arapça metni ortalarda dolaşmasın demeye gelecek tavırlara girerken birileri de halk kendi

dilinde ibadet ederse bizim **"Arapçacılık"** pazarı söner kaygısına düşerek **"Din elden gidiyor!"** fırtınası estirmeye başlamıştır. Kısacası, iş yine kargaşa ve karmaşaya getirilmiş ve askıda kalmıştır.

Oysaki ihtiyacımız olan, kendi dilimizde ibadet edebilme imkânına ulaşmaktı. Yani Kur'an'dan kendi dilimizde bir **"münacaat/yakarış"** metni almaktı. Bunun için hiçbir engel yoktu. Hükme ve i'caza esas olan özgün metin durmalıydı ve duracaktı. Bu nazik ayrım yapılmadan işe uluorta ve elbette ki bozuk niyetlilerin beraberliğine de göz yumularak girildi. Sonuç, dalaşma ve boğuşma idi.

Olan, her zamanki gibi, yalana teslim edilmiş halka oldu.

Yıllar geçti, bugünlere gelindi. Bugünlerde de işe hemen hemen o eski mantığın aynısıyla girildi. Yine kavga, yine karmaşa...Tek fark, birilerinin bu işten **reyting** devşirmesi idi.

Şimdi halk, yüzlerce-binlerce başvuruyla önümüze sorular yığmıştır. Benim ve benim gibi daha birçok ilahiyatçı bilim adamının...

Ben, Müslüman bir dinbilimci ve aydın olarak, kendime düşeni yerine getirmek istiyorum. Fıkıh kaynaklarını hareket noktası yaparak halkımızın ısrarlı sorularına İslam mirası içinden cevaplar bulmak niyetindeyim.

BİD'AT PEŞİNDE MİYİZ?

Siyasal hesaplar veya kampçılık mantığıyla iş görenler, anadilde ibadet meselesini bir fantezi, bir **"zıpçıktılık"** olarak gösterme yoluna gitmekte ve şöyle konuşmaktadırlar: **"Bu da nereden çıktı? Kimin böyle bir şikâyeti, böyle bir isteği var? Müslümanların anadilde ibadet gibi bir problemleri yoktur. Bunu ortaya getirenler ya bid'atçıdırlar yahut da ırkçılık duygularını tatmin için Arapça'ya karşı çıkıyorlar."**

Bu söylemin sahipleri, kafalarını kuma sokmayı hüner sananlarla **"Müslümanlar"** derken kendi klik veya hizipleri-nin üyelerini kastedenlerdir. **Türkiye Diyanet Teşkilatı** da bu ikisinden biri veya her ikisidir. Çünkü o teşkilat da, anadilde ibadet konusu her açıldığında, **"Bu konuda bize sadece bir-iki başvuru var, o kadar!"** deyip Arapçacı pazara örtülü destek veriyor.

Bu **Diyanet**'e sorulmaz mı: Siz, hiç kimsenin hiçbir mazeret ve sebeple Kur'an'ın tercümesiyle namaz kılamayacağını **Din İşleri Yüksek Kurulu kararı** halinde yirmiye yakın imzayla halka duyurmuşken halk kalkıp da size bu konuyla ilgili başvuruda neden bulunsun? Böyle bir başvuru abesle iştigal olmaz mı?

Ve halk abesle iştigal etmesin diye size başvurmamışsa bu, halkın böyle bir meselesi yoktur anlamına gelir mi?

Bundan da önemlisi:

Diyelim ki bu konuda size başvuran kişilerin sayısı bir-ikidir. Peki, siz, bu iki kişinin sorusuna cevap vermeyecek misiniz? Böyle bir hak ve yetkiniz var mı? Cevap verecekseniz, bu cevap, başvuranların sayısı azdır diye fıkhın verilerinin aksine mi olacak? Yoksa fıkıhta bu sorunun cevabı bir-iki kişiye göre şöyle, birçok kişiye göre böyle midir? Eğer böyle bir ayrım varsa onu neden ortaya koymuyor da lafı öteye-beriye çekip halkı kandırıyor, bizi de sıkıntıya sokuyorsunuz?

Gerçek şu ki, meseleyi bu şekilde değerlendirenler, daha önceleri, çorap üzerine meshetmek, namazların cemi vs. gibi meseleler gündeme geldiğinde de aynı sözlerle aynı itirazları öne sürmüşlerdir: **"Durup dururken bu da nereden çıktı, Müslümanların böyle bir meselesi mi var?"**

Evet, Müslümanların böyle bir meselesi var.

Sadece bugün değil, ta ilk günden beri Müslümanların

böyle bir meselesi olmuştur. Hatta Hz. Peygamber'in huzuruna çıkıp ricada bulunma ihtiyacı duyacak kadar mesele olmuştur anadilde ibadet...Ve bu meseleye ilk çözümü de bizzat Hz. Peygamber getirmiştir. Onu, en büyük sahabîlerden biri olan **Selman Fârisî**'nin getirdiği çözüm izlemiştir.

"Müslümanların böyle bir meselesi yoktur" diye hüküm verenler ya bunları bilmiyorlar, yahut da biliyorlar ama **"çeşitli sebeplerle"** gerçeği saklıyorlar...

Anadilde ibadet, her zaman ve her coğrafyada mesele olmaya devam etmiştir. Tâbiûn neslinin en büyüğü **Hasan el-Basrî** (ölm.110/728)den, İslam fıkhının tartışmasız devi **İmamı Âzam Ebu Hanife** (ölm.150/767)ye kadar birçok bilgenin çözüm getirme ihtiyacı duymasına yol açacak kadar ciddi bir mesele olmuştur anadilde ibadet konusu...

Peki, Müslümanların birkaç yüz bin kişi oldukları ve Arapça dışında sadece tek dil (Farsça) konuştukları bir dönemde Peygamberimizden en büyük fıkıh imamlarına kadar birçok **"çözüm getirici"**nin el atmak zorunda kaldığı bu konu, Müslümanların iki milyara yakın bir kitle ve yüzü aşkın dil konuşan bir camia oldukları günümüzde nasıl oluyor da **"mesele"** olmuyor?

Bu soruya "Evet, olmuyor!" diye çevap vermek için ya kötü niyetli, ya vurdumduymaz olmak, yahut da **"Müslü-**

manlar" derken kendi klik veya ekibini anlamak gibi bir egoist tekelciliği dinleştirmiş bulunmak gerekir. Hayata ve insana saygısı olan, hayatı ve insanı tanıyan herkes bilir ki günümüz toplumlarının (o arada Türk toplumunun) anadilde ibadet diye bir meselesi vardır ve bu, bir fantezi veya **bid'at** (dine sonradan hüküm sokmak) meselesi değildir. Bu, Allah'a secde etmek isteyen ama bunu Arapça yapamayan veya yapmak istemeyen yüz binlerce insanın meselesidir. Kaldı ki:

Sıkıntıda olan, değil yüz binler, birkaç kişi bile olsa, mesele yine de meseledir. Fıkıh terbiyesine ve fıkıhçıya yakışır vicdanı olan bir kişi bunun aksini söyleyemez.

Evet, anadilde ibadet meselesi, Allah'a ibadet etmek isteyip de bunu Arapça yapamayan veya yapmak istemeyen insanların meselesidir. Ve bu insanlar öyle birkaç yüz kişi falan değildir; yüz binler, hatta milyonlardır... **Sesini çıkaranları vardır, çıkarmayanları vardır, çıkaramayanları vardır...** Bu ihtiyacı duyanlar birkaç kişi olsalar bile, dinden nasibi olanlar kabul ve itiraf ederler ki onları da dinlemek ve problemlerine çözüm getirmek gerekir.

Gözü veya kalbi körelmemiş olanlar, bu konuda, Hz. Peygamber'in, bir tek kişinin sıkıntı arz etmesi üzerine bu konuya eğildiğini ve o bir kişi için çözüm getirdiğini görür, bilirler.

İhtiyacın çok eski ve çok ciddi olduğunu gösteren yüzlerce

istek ve ricaya muhatap olmaktayız. Bu ihtiyacı bir **"geri zekâlılık"** olarak niteleyen "geri vicdanlılar"a çok akıllı ve vicdanlı bir cevap olur umuduyla, bir tıp profesörü, ünlü bir halk ozanı ve sade bir yurttaşın yakınışlarını, ahlanıp vahlanmalarını örnek vermek istiyorum. Biri profesör, akademik dünyamızı sembolize ediyor; öteki, milyonların bağrına bastığı büyük bir halk ozanı, geniş halk kitlelerini temsil ediyor; sonuncusu, halktan sade bir yurttaş...

Geriye ne kalıyor acaba?

Anadilde ibadet konusunu işlediğimiz programlar sırasında halkımızı **"Ezberlesinler, geri zekâlı değiller ya!"** diyerek aşağılayıp dışlayan Arapçı ve Arapçacı saptırmacıların gemi azıya aldıkları günlerde aldığımız yüzlerce mektup içinde, tıp bilgini **Prof. Dr. Servet Öztürk**'ün (soyad benzerliği var, kendisini tanımıyorum) 4 Aralık 2001 tarihinde İstanbul'dan yazdığı şu mektup da vardı:

"Canım, bir Fâtiha'yı ezberleyemeyecek kadar geri zekâlı mı bunlar?'diyenleri hayretle, şaşkınlıkla izledim."

" Annemin bir teyzesi vardı, Allah rahmet eylesin, sure ezberleyeceğim diye dört dönerdi. Günlerce gider-gelir, 'Oğlum, Elhamdü lillahi rabbülâlemîn,' ondan sonra ne geliyor?' diye sorardı. 'Teyze, errahmanirrahîm geliyor' derdik. 'Ben bunu nasıl hatırlarım? Hah, er...er... askerden hatırlarım, sudan-kuştan hatırlarım...' diye konuşurdu; bu böylece sürer giderdi...Bu onun için Allah'a yaklaşma gayretiydi. Ölene kadar çabaladı.'Teyze sen, şöyle dua edebilirsin, Türkçe'sini okuyabilirsin!' diyebilseydik, o, 'Yapamadım, edemedim, Allah bana nasip etmeyecek mi?' sıkıntısı yerine 'Allah böyle kabul ediyorsa böyle yapayım!' huzuru içinde Allah'a yönelecekti."

"Onun huzurunu sağlayan ne kadar huzurlu olurdu!!! Allah da ondan ne kadar hoşnut olurdu!"

"Allah sizden razı olsun! Saygılarımla!.."

Ünlü halk ozanımız rahmetli **Mahzuni Şerif** ise 12.12.1999 tarihinde yazdığı uzun mektubunda din meselesindeki yakınışlarını sıralıyor. Bu çok anlamlı mektubun da anadilde ibadet konusuna ilişkin satırlarını aktarmak istiyorum.

".....Ben, bütün türkülerimi Allah rızası için söyledim. Plaklarımda kasîde okumadım, ayetler döktürmedim; yalanlarımı Hz. Kur'an'ın ayetlerine dayandırarak halkları kandırmadım. Her şeyi açıkça ve tıpkı sizin gibi, doğrudan Türkçe düşünerek icra ettim. Böyle yaptığım için de ağır faturalar ödedim. Yıllarca hapislikler, iftiralar, işkenceler çektim...."

"Ben ülkemi ve onun cumhuriyetini çok seviyorum. Türkçe'den başka bir dil bilmediğim için Türkçe verilen mesajların tümüne müteşekkir oluyorum. 35 yıl ön-

ce okuduğum bir plakta:

Ey Arapça okuyanlar!
Allah Türkçe bilmiyor mu?

dediğim için yargılandım. Yaratan'a şükür olsun ki O'nun Türkçe de bildiğini savunan âlimler çıktı. Çıkmalıydı. Çünkü küre-i arzı var eden yüce kudretin, yarattığı her canlının mahlûk ve nâtık dillerini bildiğinden eminim. Bütün bunları hatırlayarak size teşekkür anlamında bu mektubu karalamış bulunuyorum..."

Halkın yazdığı yüzlerce mektuba örnek olması için, İstanbul Kadıköy'den yazan **Erdoğan Yılmaz**'ın 30 Mart 2002 tarihli mektubunu da özetleyelim:

"Bu Kur'an dışı dincilerin yazdıklarına bakılırsa zaten Kur'an okumaya gerek yok; vakit kaybı...Gerçek ise bunların söylediklerinin tam tersi...Kur'an çevirisini elimden bıraktığım anda namaz kılmak çok zor oluyor, hatta imkânsız hale geliyor. Din adına efsane, töre havası egemen oluyor. Her gün devamlı, Allah'ın konuşmasını anlayarak okumak muazzam ibadet gücü veriyor. Türkçe okumayan, namaz kılacak gücü kendisinde ya hiç bulamaz, ya da zar-zor bir namaz kılar."

"Ben, Türkçe okumanın dinin emri olduğunu ve diğer emir ve yasakların da Türkçe okunması halinde yerine getirilebileceğini anladım. Bir gün Türkçe Kur'an oku

masam kendimi benzinsiz araba gibi hissediyorum."

"Türkçesini okuduğumda bana muazzam güç veriyor. Tabiî, hadis patentli hurafelerle Allah'ın gerçek dini arasındaki farkı görmemi de sağlıyor. Beni, çevremi ve kendimi tefekküre yönlendiriyor. Dinimi, eskilerin masalları havasından kurtarıyor...Yaşam savaşımda tek yardımcım, Allah'ın kitabı..."

Anlaşılan o ki, ta eskilerden beri, bilim dünyamızın mensuplarından halk çocuklarımıza kadar herkesin, ağzındaki ana sütü olan kendi diliyle okumak, düşünmek, yakarmak, ibadet etmek gibi bir isteği, ihtiyacı ve beklentisi vardır. Bu bir insan hakkıdır.

İnsan hakkının özü-esası önemlidir; o hakkı isteyenlerin sayısı değil. İnsan hakları, o hakları isteyenlerin sayısıyla ölçüldüğünde hak ve adalet yerine ilkellik ve engizisyon gelir. Demokrasi de katledilmiş olur, hukuk da...

Aforozcu hurafe tedhişçilerinin tüm baskılarına, bu talepleri dine aykırı göstermelerine rağmen halkın anadilde ibadet hakkını elde etme bekleyiş ve isteyişi durmamış, ortadan kalkmamıştır.

Kısacası, **Arapça okuyarak namaz kılmakta zorluk çekenlerin problemlerine çözüm bulmak diye son derece ciddi bir meselemiz vardır ve bu çözümü bulma-**

yı savsaklamak sadece akla, insanlık değerlerine, insan gerçeğine değil, Muhammedî sünnete de açıkça aykırıdır. Çözümü, sünnette ortaya konan tavrın dışına çıkarıp insanları "Fâtiha'yı da mı ezberleyemiyorsun?" şeklinde aşağılamaya kalkmak ise insana hakareti dinleştirecek kadar büyük bir hayasızlıktır.

Bu hayasızlığı sergileyenlere sormak gerekir: Yoksa, Hz. Peygamber'in tavır ve uygulaması, sadece sizin keyfinize cevap veren **"bazı konular"**da mı sünnet oluyor? O, kendisine başvurarak, Kur'an'dan bir şey ezberleyemeyeceğini, Kur'an dışından dualarla namaz kılmak istediğini söyleyen sahabîsini, azarlamadı, o Muhammedî edebine uygun biçimde onu dinledi ve problemini şöyle çözdü: **"Peki, sen Fâtiha yerine içinden gelen kelimelerle Cenabı Hakk'ı tespih et, O'na yakar, çoluk çocuğun için de mutluluk ve esenlik dileyip namazını öylece kıl..."** buyurdu.

Hesapları el verdiğinde tüm Arap-Emevî örflerini "sünnet" adıyla dinleştirmek için çevirmedik dolap bırakmayanlar, Peygamberimizin az önce değindiğimiz fiilî sünneti ortada iken, şu anadilde ibadet konusunda takındıkları tavırdan haya etmiyorlar mı?

Bizim bildiğimiz, **Muhammedî sünnetin ilk ve temel tecelli alanı ibadetler alanıdır.** Ve bu alanda içtihat da yapılamaz; Resul'den neyi, nasıl görmüşsek onu öyle yaparız. **"Müslümanların anadilde ibadet gibi bir mesele-**

si yoktur" diye yalan kusanların yaptıkları ise içtihadın asla girmemesi gereken bir alanda sınırsız içtihat yapmak, içtihadın sürekli işlemesi gereken bir alanda (muamelât alanı) ise **"İçtihat kapısı kapanmıştır"** iftira ve hezeyanı ile Müslüman toplumların ufuklarını karartıp önlerini tıkamak olmuştur.

Bu nasipsizlik despotizmine göre, onların işlerine gelen alanların tümünde sınırsız içtihat vardır. Bu anlayışla abdestte ayakların meshedilmesini yasaklamış, namazların cemini unutturmuş, **Cuma** namazını 16 rekâta çıkarmış, kadını cami ve cemaatten dışlamış, âdet gören kadına **"Allah"** demeyi haram kılmışlardır. Ve yine bu anlayışla, Cenabı Hakk'a secde etmeyi Arapça bilmeye bağlı kılarak, Allah'ın **"Arapların şefi"**, İslam'ın da Arapların kabile dini halinde algılanmasına yol açmışlardır.

Biz bu günaha ortak olmak istemiyoruz. Halkın sesini, secde etmek isteyen yüz binlerin beklentisini anlamlı buluyor ve bu beklentiye İslam mirası içinde bir çözüm var mı sorusunu soruyoruz.

Ve: **"Çözüm, çoktan üretilmiştir!"** cevabını alıyoruz.

Bu kitapçık, işte o, **"çoktan üretilmiş bulunan çözüm"**ün üstüne atılmış örtüyü aralıyor. Yaptığı sadece budur!

İnancım o ki bu yapılan, gerçekten büyük bir iştir. Hak rızası, Peygamber duası getirecek bir iştir...

Tarihin eski tanıklıklarına bakarak şunu da görebiliyorum:

İnsanlık câmiası, ilerde bir gün, üstü örtülen bu hakkın kitlelerce kullanıldığını gördüğünde, şu satırların yazarını elbette ki rahmetle anacaktır.

Allah vaadinde sadıktır!..

"İstiyorlar ki ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürsünler. Ama Allah, gerçeği örten nankörler hoş görmeseler de nurunu tamamlayacaktır." (Saff, 8)

ARAPÇILIĞIN İTHAMI: REFORM SUÇLAMASI

Anadilde ibadet her açıldığında buna fikir olarak karşı çıkanlar olmuştur, olacaktır. Bunun şaşılacak veya öfkelenecek bir yanı yoktur. Ancak bu mesele her açıldığında bunu, bir reform gibi tanıtıp **"Reform yapılıyor, reformcular dini tahrip ediyorlar"** yaygarasıyla fesat ve kışkırtma bahanesi yapan bir onursuzluk da vardır. Kendi düşündüğüne ters gelen fikirleri saf dışı etmede sürekli aforoz kullanan bu Emevî kalıntısı Arapçacılık fesadı aslında şunu çok iyi bilmektedir:

"Anadilimizde ibadet edebilir miyiz?" sorusuna verilecek cevap veya cevaplar asla bir **"reform"** alanı ve gayreti oluşturmuyor. Bu meseleye cevaplar aramak bir reform konusu değildir. Hz. Peygamber devrinden beri, yüzyıllardır tartışılmış ve cevapları verilmiş sorular söz konusudur. Cevaplar verilmiştir ama, **"bazı sebepler"** yüzünden bu cevapların üstü örtülmüş veya çehreleri değiştirilmiştir. **"İslam"** başlığı altında ele alınacak daha birçok konuda olduğu ve yapıldığı gibi...

Evet, bu konuya reformcu bir zihniyetle ve **reform** terane-

siyle girmeye ihtiyaç yoktur.Tarihçi **Cemal Kutay**, bu noktayı çok güzel ifade etmiştir. Diyor ki:

"Bu hareketin, Katolik baskısına karşı gerçeklerin başkaldırması olan Martin Luther'in reformist girişimiyle hiç bir ilgisi, benzerliği yoktur: O'nun eseri 1517'de 95 paragrafta toplanmış "Kiliseler arası kavganın aynı dinin mensupları önüne çıkarılması"ydı. İslam dininde reform, dinin kendi içindedir, çünkü İslamiyet "tagayyür-i ezmân ile tahavvül-i ahkâm"ı, yani "zamanın yeniden yapılanmasıyla kuralların değişen zamana uyması"nı kabul eder. Bu kural onun son din olmasının üç temelinden biridir." (Kutay; Anadilde İbadet, 1/74)

"Bir milletin, mensubu olduğu dinin ibadetlerini ve öteki vecibelerini öz diliyle yerine getirmesi asla reform değildir. İbadetin yapısını, özünü, esasını anlaması, kavraması bakımından dinde olan bir vecîbedir." (Kutay; aynı eser, 2/231)

Batı'daki reformun öncüsü olan **Martin Luther** (ölm. 1546) İslam'ın ve Türkler'in amansız düşmanlarından biriydi. Tarih içinde Kur'an'a ve Hz. Peygamber'e en büyük hakaretleri yapan kişidir dense, abartma olmaz. **Adı büyük, vicdanı küçük bir adamdı.** Şimdi, Hz. Peygamber'in, ümmetin aydınlarına bir görev olarak yüklediği **tecdit** (dinde zaman zaman yeniden yapılanma) faaliyetini, hatta Müslümanın hayatında her gün yaşaması ve yürümesi gereken **içtihat çalışmalarını 'kapılar kapandı'** teranesiyle

işlemez hale getirenler, **tecdid** ve **içtihat** şöyle dursun, mezhep kitaplarındaki tespit ve fetvaların bile hayata geçmesinden rahatsız olmaya başlayacak kadar ilkelleştiler. Bu tabucu ilkeller, kendi kabul ve anlayışlarına ters düşen her şeye, ister Kur'an'da yer alsın, ister mezhep içtihatlarında, hiç tereddüt etmeden **"reform"** damgasını vurup din dışı ilan ederek Müslüman kitlenin nefes almasını âdeta imkansız kılıyorlar. Bu halleriyle bunlar, İslam için, reformun babası Luther'den daha zararlı, daha vicdansız bir manzara arz etmektedirler.

Reform teraneli melanetin sığınağı, ne ilginçtir ki, yine bir melanet öncüsü olmaktadır: İslam ve Türklük düşmanı Luther...

Bu **"ümmete hıyanet kulvarı"**nda yürüyenlere göre, örneğin, büyük abdestten sonra temizlenmek için "Peygamberimiz döneminde olduğu gibi" kemik veya taş parçaları kullanmayı değil de tuvalet kağıdı ve su kullanmayı daha uygun göstermek dinde bir **"reform"**dur. Ve örneğin, dişleri, Arabistan'da yetişen ve adına tamamen yanlış olarak **"misvâk"** denen (misvâk, dişi temizlemede kullanılan her şeye denir) bir ağacın dallarıyla temizlemek yerine fırça ve benzeri şeyler kullanmayı önermek veya câiz görmek de dinde reformdur.

Böyle başlamışlardı. Tutmayınca onları terk ettiler; şimdi anadilde ibadetle uğraşıyorlar. Bu da bitince başka bir ilkellik üreteceklerdir.

İş, işte bu ilkellik kertesine kadar getirilmiştir. Allah'ın bir kitleye vereceği en büyük cezalardan biri böylesi bir saptırmacılık ve tabuculuk olsa gerek! İslam'ı, içtihada tamamen kapalı iman ve ibadet alanı da dahil, yaptığı müdahalelerle tanınmaz hale getiren bir zihniyetin izleyicileri, kendi kabullerine en küçük bir tersliği din dışı ve reform ilan etmek gibi, eşi-menendi görülmemiş bir zulüm stratejisi işletmektedirler. Bunlar, bu halleriyle şeytanın ordularından başka ne olabilirler! Bunlar eğer **Rahman'ın kulları** olsalardı, yüzyıllardır peşlerine taktıkları Müslüman kitleler dünya önünde böylesine perişan duruma düşerler miydi?

İÇTİHAT BİLE GEREKMEZ!

Anadilde ibadetin İslam'a uygunluğunu sağlamak için bırakın reformu, herhangi bir **"içtihad"a bile gerek yoktur.** Çünkü bu konuyla bağlantılı tüm meselelerin çözümü, mevcut fıkıh mirası içinde vardır. Hem de açık-seçik bir biçimde... Yeter ki tembelliğe, saptırmaya ve hele hele politik istismara gidilmeden imkânlar işletilsin...

Anadilde (Kur'an tercümesiyle veya Kur'an'ın dışından dualar okuyarak) ibadet meselesinin esasını Kur'an ayetlerinin okunması oluşturmaktadır. Kur'an dışındaki dua pasajlarının herhangi bir dildeki çevirilerinin okunup okunmayacağı, tartışmaya bile açılamaz, açılmamıştır. Onları, isteyen istediği dilde okuyabilir, yerlerine başka dualar koyabilir. Ne yazık ki, "Kur'an'ın tercümesiyle namaz kılınamaz" diye dayatanlar, bunu bile halktan saklıyorlar.

Bu dayatmacılara şunu sorabiliriz: **"Mademki meseleniz Arapça'nın ve Arapçılığın kutsallaştırılması değil de Kur'an'ın tercüme edilemezliğidir, o zaman samimiye-**

tinizi göstermek için, halka şunu söyleyin: 'Namazda, Kur'an dışındaki duaların tercümelerini okuyabilirsiniz!"

Bugüne kadar böyle bir samimiyet göstergesine tanık olabilmiş değiliz.

Cemaatle kılınacak namazlar açısından da böyle bir tartışma yoktur, olamaz. Çünkü cemaatle namaz, nerede ve kimin imamlığında kılınırsa kılınsın, ehliyetli bir kişi tarafından kıldırılmaktadır. O halde, bu noktada "Kur'an ayetlerinin tercümesine ihtiyaç" duyulmasından söz edilemez. Söz etmeye dinen engel yoksa da sosyolojik ve siyasal açıdan problemler yaratır; gereksizdir. Kısacası, işe camiyi-cemaati karıştırmanın ne gereği vardır ne de anlamı.

Ne yazık ki, Kur'an'ın tercümesiyle namaz kılınamaz diye dayatanlar, konu her açıldığında işi camiye-cemaate getirip **"Yani, imamlar camilerde Kur'an'ı Türkçe mi okuyacaklar?"** türünden şeytanî laflar dolaştırmaktadırlar.

Cemaatle, özellikle camide-mescitte kılınacak namazda Kur'an'ın özgün metninin okunması hem hiçbir sorun yaratmaz hem de Müslümanların evrensel birliğinin tüm coğrafyalarda ortak belirişi olarak önem arz eder. O halde, **"tercüme ile ibadet" meselesinin tartışma alanı, bireysel ibadetler (münferiden ibadet) alanıdır. Tercüme ile ibadet gündeme getirildiğinde camiyi-cemaati ortaya sürmek ve tartışmayı buradan yürüyerek yapılandırmak tamamen yanlıştır; kötü niyet ürünü değilse abesle iştigaldir. "Arapçacılık pazarı"nı din diye ortaya sürenlerin, "anadilde ibadet" dendiğinde, "Kur'an camiden, din elden gidiyor!" diye yaygara koparmaları boşuna değildir. Kaos yaratıp işin esasını gözden kaçırmak için halkı kandırıyorlar.**

Arapçacılık pazarının bir oyunu da namazla-niyazla ilgisiz takımın **"Türkçe ezan isterük!"** saçmalığını ha bire öne çıkarıp bu saçma istekle anadilde ibadeti birbirine katmak olmuştur.

Ezan, elbette ki her dile çevrilerek okunabilir. Kur'an'dan bir parça olmadığına göre, bunu tartışmak bile abestir. Ancak işin bilimsel-dinsel yanının böyle olması, ezanı tercüme ettirmenin anlamlı olacağını göstermez.

Bir kere, ezanın şu veya bu dilde okunmasının pratik hiçbir sonucu yoktur. **Ezan bir paroladır, namaz vaktinin geldiğini ve yakınlarda bir cami olduğunu duyurur. Yani ezan bir ibadet değil, bir duyurudur.** Ve bu duyurunun bugün için bir yararı da kalmamıştır. O, bir nostalji, bir folklor haline gelmiştir. Çünkü onun esas işlevi olan **"namaz vaktini duyurma"** bugün ihtiyaç olmaktan çıkmıştır. Takvim vardır, gazete vardır, radyo-televizyon duyuruları vakitleri aralıksız bildirmektedir. Yani ezanın illeti kalmadığı için kendisinin de zorunluluğu kalmamıştır.

Ama ezan eğer okunacaksa, tarihsel ve ruhsal yapısına uy-

gun olarak insan sesiyle ve belli yerlerde okunabilir. **Yüz metreye bir kurulmuş, temeline takva yerine siyaset, içine de sünnet yerine bid'at oturmuş sözde camilerin tepelerine yerleştirilen gürültü makinesi hoparlörlerle okunanlar hangi dilde olursa olsun, ezan değil, tâcizdir... Tâcizden ezana geçmenin ilk koşulu, ezanı insan sesiyle, sünnetteki aslî şekliyle okumaktır.**

Gürültü makineleriyle halkı tâciz etmeyi "ezan okumak" maskesiyle saklamanın inandırıcı olmaktan artık çıktığının bilinmesi gerekir.

Arapçacılık pazarıyla bu pazara gaflet veya dalâletinden ha bire kan veren **secdesiz naylon takım,** anadilde ibadet her açıldığında bu **"Türkçe ezan"** safsatasını temcit pilavı gibi ortaya sürüp ortalığı karıştırmakta, Allah'a ibadet gibi hayatî bir konuda çare arayan insanların başına dert olmaktadır.

Daha birçok konuda olduğu gibi...

MESELENİN ESASI

Bu başlık altında birkaç temel noktaya dikkat çekeceğiz:

1.Farsça'dan alarak kullandığımız namaz kelimesini Kur'an'da karşılayan sözcük, "salât" kelimesidir. Salât, kelime anlamıyla dua demektir. Kur'an bu kelimeyi, insan dışındaki varlıkların dua faaliyetlerini anlatırken **tespih** kelimesiyle yan yana kullanmaktadır. (bk. Nur Suresi, 41)

Yani **salât,** tüm varlığın dua ve ibadet tavrının ortak ifadesidir. Bu demektir ki **salât,** yüzlerce, binlerce, milyonlarca hatta milyarlarca renk-desen ve yöntem arz eder. Bizim, namaz kelimesiyle ifade edip kıldığımız ise salâtın çok özel bir şeklidir. Bu özel şekil, tüm niyaz ve dua faaliyetlerini bir araya getiren **"toplayıcı bir ibadet"** olarak dikkat çekmektedir. Dinin, Allah'ı yüceltmek ve anmak için öngördüğü tüm davranış ve düşünceler namazda ahenkli bir bütün haline getirilmiştir. Ancak unutmamak gerekir ki,

bu ahenkli bütünün, belli zorunluluklar altında belli kısımlarının dışta tutulması, yapılan işin **salât** olmasını engellemez.

Fıkıh deyimleriyle ifade edersek, salâtın esas ve değişmez rüknü (omurgası), **Tâhâ Suresi 14.** ayette ifade edilen özdür. Cenabı Hak bu öze dikkat çekerken şöyle buyuruyor: **"Namazı beni anmak için kıl!"**

O halde, Allah'ı anma varsa, salât var demektir. Öteki rükünler, zâit (artı, gerektiğinde olmayabilecek) rükünlerdir. İmamı Âzam'a göre, kıraat (namazda Kur'an'dan belli bir bölümün okunması) da zâit bir rükündür.

Zâit rükünlerin özelliği şudur ki, şartlar ve mazeretler onların yerine başka şeylerin ikame edilmesini (geçirilmesini) gerekli kılabilir ve bu dinen sakıncalı olmaz.

Birçok varlık, bizim kıldığımız salâtın onda, yüzde, belki binde birini **salât** edinmiştir. Onların yaptıkları da salâttır.

Bize özel salât halinin de insan hayatında, imkânlara, mekânlara, zamanlara, şartlara göre onlarca icra şekli söz konusu olabilir, olmalıdır. İslam'ın tüm zamanlara ve coğrafyalara hitap eden bir din oluşunun kaçınılmaz sonuçlarından biri de budur. Fıkıh kitaplarını dikkatle okuyanlar bu söylediklerimizin ayrıntılarını yakından tanıyabilirler. Örneğin Kur'an, binek üstünde veya yürüyerek namaz kılmaktan söz etmektedir.(bk. Bakara, 239)

Bu nasıl olur? Bunun şekli hakkında çok söz söylenebilir ama böyle bir namazda en azından rükû ve secdenin olmayacağı, olamayacağı açıktır. Oysaki fıkıh, rükû ve secdeyi namazın olmazsa olmazları arasında göstermektedir. Ve bu doğrudur. Ama bu, normal ve rahat şartlara göre böyledir. **Namaz, Allah ile insanın temel diyalogu olarak, her şart ve durumda kılınmalı, korunmalıdır. Bu böyle olduğu içindir ki Kur'an, bazı hallerde secdesiz ve rükûsuz namaz kılmaya da izin vermektedir.** Böyle bir namaz da salât cümlesindendir. Ne var ki mazeret haline uyarlanmış bir salâttır...Unutulmasın ki bu uyarlamanın kapısını bizzat Kur'an açmaktadır...

Bundan doğal ne olabilir! **İnsana şahdamarından daha yakın olan Yüce Allah** (Kaf Suresi, 16) **sadece belirli şekillerde eğilebilenlerin niyazını duyup ötekileri huzurundan kovacak değil ya!..**

Yani **ibadette, o arada namazda, mükemmellik şartlarıyla yeterlilik şartlarını birbirine katmak son derece yanlış ve zararlı bir yaklaşımdır.**

O halde, **"Kur'an'ın çevirisi ile dua edilebilir ama ibadet edilemez, mesela namaz kılınamaz."** şeklinde bir iddia, bilim dışıdır; Kur'an'dan ve din literatüründen onay alamaz. Peygamberimizin ifadesiyle **"Dua, ibadetin özü, iliğidir."** (Tirmizî, dua 1) Namaz diye Türkçeleştirdiğimiz

salâtın bizzat kendisi dua demektir. Öz ve ilik için geçerli olan çeviri, nasıl oluyor da kabuk ve iskelet için geçerli olmuyor? İşi dediğine getirmek için bunca kelime oyunu sergilemenin saygıya değer yanı olabilir mi?

Kur'an'ın tercümesi dua ve ibadet maksadıyla okunamaz tezini savunmak mümkündür, bir görüştür; tartışılır; **"Kur'an'ın çevirisiyle dua edilir, fakat namaz kılınamaz."** demek ise bilimsel dayanağı olmayan bir tutarsızlıktır; kavramların gerçek anlamını bilmeyen halkı aldatmaktır.

2.Namaz sırasında Kur'an'dan okunması gereken asgarî miktar olan Fâtiha Suresi'nin gerekliliğini gösteren delil, sünnet kaynaklıdır.

Evrensel mesajın, bağlıları için bir serbestlik alanı olarak açık bıraktığı bir konuda, Hz. Peygamber, ümmetine yardımcı olmuş, **salât** sırasında okunacak duanın yine Kur'an içinden çıkarılabileceğini, bunun asgarî miktarının da Fâtiha Suresi olduğunu sözü ve uygulamasıyla göstermiştir.

Fıkıh dilinde kıraatin (namazda Kur'an'dan okunması gereken kısmın) **"farz"** olarak gösterilmesi bir fıkıh terimi olarak kaçınılmazlık ifade eder; aksini yapmak **"haram"** anlamında bir farzı değil. Bu **"farz"**, örneğin, bir nafile namazdan söz edildiğinde de aynen kullanılır. Bunun anlamı, teknik gerekliliktir, dinsel olmazsa olmazlık değil. Dinsel olmazsa olmazlık anlamında bir farzdan söz etmek

için Kur'an kaynaklı açık ve kesin (zannî delil olmaz) bir delilin bulunması gerektiği, tartışmasızdır.

Ve böyle bir delil yoktur.

Bir kez daha tekrarlayalım ki, böyle bir delil olmadığı için, Şâfiî-Hanbelî-Mâlikî ve İmamiyye bilginleri, doğru-düzgün okuyamama durumunda, Fâtiha'nın yerine başka dua ve niyaz metinlerinin okunabileceğini kabul etmişlerdir. Ve yine bunun içindir ki Hanefîler, kıraati namazın aslî rükünlerinden değil, **zâid** (ikincil) rükünlerinden saymışlardır. Dört mezhebin fıkhı üzerine yazılmış bulunan ünlü eserinde **Abdurrahman el-Cezîrî** (ölm.1941) şöyle diyor: **"Hanefîler şöyle derler: 'Arapça okuyamayan, Fâtiha'yı başka bir dildeki çevirisinden okur ve namazı geçerli olur. Mâlikîlere göre, böyle birinin, öğrenmesi gerekir; ama bunu yapamazsa bilen birine uyarak namaz kılar; bunu da yapamaz ise rükû ile kıyam arasını bir miktar zikir ile açarak namazını yerine getirir."** (el-Cezîrî; el-Fıkh ale'l-Mezâhib el-Erbaa, 1/209)

el-Cezîrî'nin İmam Mâlik'e ait gösterdiği görüş, Mâlikî, Şâfiî, Hanbelî ve İmamiyye fukahasının ortak görüşüdür. İleride ayrıntılarıyla göreceğiz.

İslam din bilimlerinin tümünde tartışmasız otorite kabul edilen **Hasan el-Basrî** (ölm. 110/728)ye göre, farz dışındaki namazların kıraat mevkiinde uygun herhangi bir dua okunabilir. Dua mevkii olan secde, rükû, teşehhüt sırasın-

da ise dünyevî istekler içeren dualar bile yapılabilir.
Hasan el Basrî'ye göre, Allah'ı herhangi bir biçimde anmak namazı bozmaz." (Kaleci; Mevsûatü Fıkhı Hasen el-Basrî, 1/401, 418)

3.Kur'an; bizzat kendisinin açık beyanlarına göre, zora sürme, sıkma, zorlaştırma aracı yapılamaz:

Şöyle buyuruluyor: **"Biz bu Kur'an'ı sana zahmet çekesin/sıkıntıya düşesin/zorluk ve şiddet sergileyesin/bedbaht olasın diye indirmedik."** (Tâhâ Suresi, 2) Ve: **"Kur'an'dan, kolay geleni okuyun... Ondan, kolay geleni okuyun!.."** (Müzzemmil, 20)

Hem aklın apaçıklık ilkesine hem de büyük fıkıh ekollerinin içtihat ve yorumlarına dayanarak şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: **"Kur'an'dan kolay geleni okuma"**nın bir anlamı da, ibadetlerde onun özgün metnini okumak isteyip de bunda zorlananların, anadillerindeki tercümelerle ibadet edebilecekleridir.

4.Kur'an, ne dediğini anlamayacak durumda olanların namaz kılmalarını yasaklamıştır.

Nisa 43'te getirilen bu yasak, ağır bir eleştiri ifadesiyle, Mâûn Suresi'nde tekrarlanmıştır: **"Vay haline o namaz kılanların ki namazlarından gaflet içindedirler/habersizdirler."** (Mâûn, 4-5)

Bu tanrısal dikkat çekişin amacı, huşûu zedeleyecek hallerin dışlanmasıdır. Çünkü **huşû** namazın ruhudur. Ne dediğini anlamadan okumak, huşûsuzluğun en belirgin şeklidir. Her konuda kırk **"nükte"** sergileyerek işi istedikleri noktaya getiren klasik müfessir ve fakîhlar, her nedense bu nokta üzerinde hiç durmamışlardır!..

Ne dediğini anlamadan namaz kılanları kınarken Kur'an'ın kullandığı kelime **"veyl"** (yazık olsun, lanet olsun...) kelimesidir. (bk. Mâûn Suresi) Bu kınama, öncelikle namazın ruhundan habersiz olanlara yönelik olmakla birlikte onun, okuduğunu anlamadan kılanlara hiç hitap etmediği söylenemez. Aynı kelime, Hz. Peygamber tarafından, Kur'an'ı okuyup da onun anlamı üzerinde düşünmeyenleri kınamak için kullanılmıştır. Diyor ki Hz. Peygamber: **"Bu gece bana bazı ayetler** (Kur'an, 3/190 vd.) **indirildi. Onları okuyup da üzerlerinde derin derin düşünmeyenlere yazıklar olsun!"** (Elbânî; el-Ahâdîs es-Sahîha; 1/147-149)

Kur'an ve Hz. Peygamber'in yaklaşımı budur. Bugün İslam adına konuşan bazı Arapçacı tipler ise ekranlardan halka şunu söyleyebilmişlerdir: **"Namazda okuduğunu anlamak şart değildir, hatta okuduğunu anlamamak daha iyidir."**

"Bu mantığa veyl olsun" demek Kur'an'ın tavrına katılmak olacaktır! Bu veyl zihniyeti Kur'an'ın tam tersini dinleştirmeye uğraşıyor. Cenabı Hak, Kur'an okumanın **tedebbür** (anlam üzerinde derin derin düşünmek)

olduğunu, bu **veyl takımı** ise Kur'an'ı okumanın sadece **telaffuz** (harflerinin seslerini çıkarmak) olduğunu iddia ediyor.

Biz, bu **"veyl takımı"**nı mı dinleyeceğiz, Allah'ın kitabını mı?

Bir metin üzerinde düşünebilmek için o metnin, okuyan insanın bildiği bir dilde olması gerekmez mi? Peki, milyonlarca insanı, Kur'an'ın Arapça metnini hiçbir şey anlamadan sadece ses çıkarmak şeklinde bir "okuyuş"a mecbur bırakanlar, bunu Allah'a, tarihe ve Hz. Peygamber'e nasıl açıklayacaklar?..

Anlamadan okumanın ve kılmanın **"veyl"** ile kınanması sebepsiz olamaz. Bu şuursuz okuyuş, Müslümanlara, sonuç olarak da insanlığa büyük kayıplar verdirmiştir. Çünkü:

"Tüm dinlerde, kutsal, insanla yüz yüze gelişini kişisel imgelerle gerçekleştirir." (Tillich; Biblical Religion and the Search for Ultimate Reality, 26) Bilinmeyen dilde ibadet işte bu Tanrı-kul arası diyalogu köreltmektedir. Bunun içindir ki:

Arap olmayan kitlelerin İslam'a girişiyle birlikte, din bilimleri ve dinsel düşünce alanında yaratıcı faaliyetler dumura uğramıştır.

Yaratıcı benliklerin paydasında artış, kitlenin yükselişiyle orantılıdır. O benlikler, bu kitlenin kaymağı gibidir. Kitlenin kalitesi, kaymağın kalitesine etki eder.

Biz şuna inanıyoruz: **Arap olmayan kitleler, kendi dilleriyle ibadet hakkına başlangıçtan sahip olsalardı bugün İslam dünyasının bilim, düşünce ve uygarlık düzeyi çok yukarılarda olurdu. Çünkü yaratıcı hareketler hızlanarak yürürdü.**

Kur'an okumayı namaza bağlı kılan görüş, Kur'an'ın ruhuna aykırı gördüğümüz bir olumsuzluğa daha yol açmıştır: Bu görüşe göre -ki çoğunluğun görüşüdür- Kur'an'dan bir tek ayet bile okumak namazın **"kıraat"** şartını yerine getirmek için yeterlidir. Örneğin, bir insan namazın herhangi bir rekâtında **"müdhâmmetân"** (ikisi de yeşil mi yeşil!) ayetini (Rahman, 64) okusa namazı geçerlidir. Şunu da okusa namazı geçerli olur: **"Firavun dedi ki: Ben sizin en yüce rabbinizim."** (Nâziât, 24)

Hatta, Kur'an'dan bir ayet sayılan bazı harfleri söylese, örneğin **"Hâ Mîm"** dese yine namaz kılmış olur.

Bunun, Allah'a niyaz olduğu söylenebilir mi?

Kur'an'ın açık beyanına göre, namaz Allah'ın zikri/Allah'ı zikir için kılınır: **"Ve namazı benim zikrim/beni zikir için kıl!"** (Tâhâ, 14) Şu halde, **Ebu Leheb**'e beddua eden, **Kureyş**'in ticaret kervanını, Firavun'un Allahlık iddialarını

anlatan ayetlerle namaz kılınıp kılınmayacağının yeniden ve iyice düşünülmesi gerekir.

Denebilir ki: **"Hz. Peygamber Kur'an'ın her suresini okuyarak namaz kılmıştır; bu nasıl oluyordu?"** Cevap açıktır: Hz. Peygamber, Kur'an okuyuşun, Kur'an mesajının kitle bünyesinde yaygınlaşması için namazı bir eğitim aracı olarak da değerlendirmiştir. Namazda en azından **Fâtiha** miktarı Kur'an okumayı zorunlu tutması bundandır. O gün için, Kur'an'ı yaygınlaştırmanın başka bir yolu yoktu. Kitap yok, kâğıt yok, herkesin rahatlıkla kullanacağı bir kayıt da yok. Tek yol, ibadet unsurunu eğitim için de değerlendirmekti. Bugün bu zorunluluk ortadan kalkmıştır. Kur'an, korumadadır, eldedir. İsteyen istediği şekilde alır, okur, dinler. Mesajın kitleye iletilmesi için sayısız imkânlar ve araçlar vardır.

Namaz, artık sadece Allah'ı zikir için kılınmalıdır. Eğer namaz kılanın Kur'an'daki zikir ve dua ayetlerini seçmesi sorun değilse elbette ki o ayetleri seçip okur. Bu bir bilgi meselesidir. Peygamberimizin sahabîlerinin büyük çoğunluğu bu bilgiye sahipti. Sahip olmayanları ise Fâtiha'yı okuyarak veya içlerinden gelen (Kur'an dışından) bazı dua cümleleri okuyarak namaz kılıyorlardı. Bizzat Peygamberimiz onlara bu izni vermişti. Kur'an dışından okunabilecek bu niyaz cümleleri, önceden belirlenmiş cümleler olabileceği gibi, namaz sırasında içten gelen yakarış cümleleri de olabilir.

Seçilen metin ne olursa olsun, esas ibadet o yakarışlardır.

Ne dediğini anlayarak okuyan ve anladığını okuyarak kılan insan, **veyl takımı**nın hazin durumuna elbette düşmeyecektir. Onun içindir ki Cenabı Hak, ne dediğini anlamadan namaz kılanları namazdan uzak durmaya çağırıyor. (bk. Nisa, 43)

KİMLER ONAYLIYOR?

Her müminin, kendi dilindeki Kur'an çevirisi ile namaz kılabileceği, çağımızın ilahiyatçı Arap düşünürlerinin önde gelenlerinden Mısırlı müfessir **Tantâvî Cevherî** (ölm. 1940) ve yine Mısırlı bir müfessir olan **Ahmed Mustafa el-Merâğî** (ölm.1942) tarafından da savunulmuştur. Bu **müfessir düşünürlere göre, tıkanma noktasına gelen İslam tebliğinin yolunu açacak gelişmelerin başında, anadilde ibadete imkân verilmesini görmek gerekiyor.**

Çağımızın büyük ilahiyatçı-düşünürler listesinin daha birçok önemli ismi anadilde ibadet fikrini savunmaktadır. Bazılarını verelim:

Cemaleddin Afgânî (ölm.1897): Bu büyük inkılapçı, bu kabına sığmayan iman ve hareket volkanı, Türklerin, anadillerinde ibadet edebilmelerinin bir insanlık hakkı olduğunu, doktoru **Prof. Dr. Cemil Paşa**'ya şu sözlerle ifade ediyor:

"Hıristiyanlığın madde ve mânâda zamana uyması ve

medeniyetin oralarda süratle ilerlemesi Martin Luther'in, ibadeti Latin lisanının tekelinden çıkarıp her insanın kendi dili ile yerine getirmesi mücadelesinden sonra başlamıştır. Esefle görüyorum ki, Türk milleti hâlâ bu hakkından mahrumdur. Hindistan ve diğer İslam ülkelerinde tanık olduğum İslamiyet'in değişen zamanın hayat şartlarının uzağında kalmasının nedeni Müslüman halkın, konuşmakta oldukları lisanla ibadetlerini yerine getirmekten mahrûm olarak ve İslam dininin terakkiye ve ilme verdiği ehemmiyeti idrâkten mahrûm bırakılarak Kur'an-ı Kerim'in anlamını idrâkten yoksun kalmasıdır."(Kutay: Anadilde İbadet, 2/204)

Hüseyin Kâzım Kadri Bey (ölm.1934): İslam düşüncesiyle ilgili eserlerini **Şeyh Muhsin-i Fânî** takma adıyla kaleme alan bu güçlü bilgin eski Yunanca dahil, 6 dili okuyup yazan müfessir-müçtehit bir bilgindir. Anadilde ibadeti savunanlardan biridir. (Hakkında bk. Cemal Kutay; Anadilde İbadet, 1/360-362)

Ömer Fevzi Mardin (ölm. 1953): Çağdaş Türk-İslam tasavvufunun sadece teoride değil, bir mürşit sıfatıyla pratikte de çok önemli temsilcilerinden biri olan Ömer Fevzi Mardin'in, anadilde ibadet konusunda neler düşündüğünü tarihçimiz **Cemal Kutay**'dan dinleyelim:

"Asıl mesleği deniz subaylığı ve Balkan Savaşı'nda Rauf (Orbay) Bey'in Hamidiye seferi kadrosunda iaşe iş-

lerinde vazifeli Ömer Fevzi Mardin, tasavvufla meşguldü. Son senelerinde de başını çektiği topluluğun mürşidi durumundaydı. Türkçe ibadetin şart olduğu inancına sahip olduğunu yakından biliyordum. Konu üzerindeki düşüncelerini sordum. Aldığım cevap ilginçtir: 'Size yürekten katılacaklar çok olacaktır, fakat sanırım bu düşüncelerini açıklayabilecekler, özellikle benimsediğini tatbik cesareti gösterenler pek bulunmayacaktır. Ama biliyorum ki sizin ömrünüzü temsil eden gayeniz de budur. Siz doğru ve hayırlıyı yerine getirmeye çalışmakla hizmetinizi tamamlamış oluyorsunuz. Türkiye'nin bugünkü manevî hayat şartları içinde bu emek, boşlukta kalsa dahi sahibine teselli olabilir." (Kutay; Anadilde İbadet, 1/186)

Adliye Vekili Seyit Bey (ölm. 1924): **Atatürk** zamanında adalet bakanlığı da yapan bu bilgin insan, anadilde ibadetin en güçlü savunucularından biri ve bu konuda Atatürk'ün en güvenilir danışmanıydı. (bk. Kutay; Anadilde İbadet, 1/147-148)

Mûsa Cârullah (ölm. 1949): Rusya Türklerinden olan **Mûsa Cârullah,** çok yönlü ve inkılâpçı bir Müslüman düşünürdür. Hayatının ilk dönemlerinde anadilde ibadete karşıydı. İbadetin ancak Arapça yapılabileceği kanısını taşıyordu. Hayatının sonlarına doğru bu düşüncesini değiştirdi. Dostu tarihçi Cemal Kutay'a bu konuda şöyle diyor: **"Fin Müslüman Türkleri'nin, Kur'an'ı Fin diliyle okuyabileceklerini ve ibadetlerini bu okudukları dilde**

yapabileceklerini hükme bağlayan fetvayı ben verdim." (bk. Kutay; Anadilde İbadet, 1/159)

İsmail Hakkı İzmirli (ölm. 1946): Felsefe ve ilmi kelamda üstat idi. Kur'an'ı Türkçe'ye çevirenlerden biridir. Türkçe ibadete cevaz verir.

Şerafettin Yaltkaya (ölm. 1947): İlmi kelam Ordinaryüs Profesörü idi. 1942 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı'na getirildi; bu görevi sırasında öldü. Anadilde ibadetin savunucularından biridir.

Türkiye'de bugünkü ünlü ilahiyatçılardan **Prof. Hüseyin Atay, Prof. Yunus Vehbi Yavuz, Prof. Hamza Aktan, Prof. Dr. Zekeriya Beyaz, Dr. Abdullah Manaz...** anadilde ibadet konusunda İslam'ın hiçbir yasak getirmediğini **açıkça ifade eden ilim adamlarının** önde gelenleridir. Bir kısım ilahiyatçı akademisyenler ise bizimle aynı görüşü paylaşmalarına rağmen, bu konudaki düşüncelerini özel sohbetler dışında açıklamamayı tercih etmişlerdir. Ta, **Diyanet**'in organize ettiği **Tarabya Toplantısı**'na kadar...

Bazı ilahiyatçılar ise, ne hikmettir bilinmez, önceleri anadilde ibadeti hararetle savunmalarına rağmen daha sonra fikir değiştirip **"Böyle şey olmaz, böyle bir imkân olsa olsa, yeni Müslüman olmuşlara, çok zorunlu hallerde de bazı Müslümanlara geçici bir süre için verilebilir."** türünden sözler etmeye başlamışlardır. **Prof. Dr. Süleyman Ateş** bunların başında gelmektedir. Bu değerli ilahi-

yatçı, eserlerinde ve televizyon konuşmalarında anadilde ibadetin kanıtlarını ortaya koyarak uzun süre savunmuşken her ne hikmetse sonradan fikir değiştirmiştir.

Daha da ilginci, **Ateş Hoca**, anadilde ibadete karşı çıkışını, eskiden kendisine amansızca saldıran hurafeci zihniyetin siyasal söylemlerini aynen kullanarak sergilemeye başlamıştır. Bir gazeteye verdiği demeçte aynen şöyle diyor: **"Namazda kıraatin anadilde yapılıp yapılmayacağı, namaz ve ezanla alakası olmayan kesim tarafından gündeme getirilmektedir. Asıl kesimin, yani namazını kılan, ezanı dinleyen kesimin şu andaki ibadet sisteminden hiçbir şikâyetleri yoktur...İbadette anadili kullanmak uygun değildir."** (Hürriyet Gazetesi, 17 Mayıs 2002)

Karşı çıkan ilahiyatçılara sormak lazım: Anadilde ibadeti savunurken kendisine atıflar yaptığınız **Hasan el-Basrî, Habîb el-Acemî** gibi hicrî ilk yüzyılın tâbiûn bilginleri de **"ezan ve namazla alakası olmayan kesim"**den midir? Kur'an'ın çevirisiyle ibadetin bayrak öncüsü olan **Selman Fârisî, fıkıhtaki baş temsilcisi olan İmamı Âzam, öğrencileri İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed, anadilde ibadeti bütün yürekleriyle savunan Hanefî fıkhının müfessir-müçtehit devleri Cassâs, Kâsânî** ve daha onlarcası **"namazsız, ezansız kesim"** içinde mi yer almaktadır?

KARŞI ÇIKIŞIN ARKA PLANI

Anadilde ibadete, peşinen ve bir engizisyon aforozculuğu ile karşı çıkan çevre ve zihniyetler, şöyle bir bakıldığında görülecektir ki, daha önceki zamanlarda Kur'an'ın başka bir dile çevrilmesine de aynı mantık ve aynı tavırla karşı çıkanlardır. Tipik örnek, Cumhuriyet'e ve **Kurtuluş Savaşı**'na karşı çıkan ve bu siyaseti uğruna Türkiye'yi terk edip önce Yunanistan'a, sonra da Mısır'a sığınan şeyhulislam **Mustafa Sabri**'dir. Onun, anadilde ibadete karşı çıkışta bayrak olmuş eseri **"Kur'an'ın Tercümesi Meselesi"**, Kur'an'ın başka bir dile çevrilmesine de karşı çıkmaktadır.

Mustafa Sabri'ye göre, bir insanın ümmîlikten kurtulması ancak Arapça öğrenmesiyle mümkündür. Arapça'yı bilmeyenler başka neyi, nasıl bilirlerse bilsinler, ümmî sayılırlar. (bk. Kur'an'ın Tercümesi Meselesi, 50-52) Ne ilginçtir ki bu konuda ona karşı çıkan fikrin günümüzde babası sayılabilecek kişi bir Arap müfessirdir: **Ezher Rektörü** ve İslam din bilimleri otoritesi **Ahmet Mustafa el-Merâğî...**

Mustafa Sabri'nin, Merâğî'yi eleştirirken kullandığı temel

gerekçe, üzerinde olduğumuz konunun en hayatî noktalarından birini açığa çıkarıyor: Mustafa Sabri'ye göre, Kur'an'ın başka bir dile çevrilmesinin ve anadilde ibadete cevaz verilmesinin en büyük tehlikesi **"Ankaralı mülhitler"** dediği cumhuriyetçi kadrolara onay verilmesine yol açmasıdır. **Mustafa Sabri** (ölm.1954) böylece, düşmanı olduğu bir inkılapçı kadroya kinini, bir İslamî-fıkhî meseleye bulaştırmış, fıkhın tüm verilerini bu politik öfkeyle boğmuş, gözü hiçbir şeyi görmez hale gelmiştir. Kısacası, kinini din yapmıştır Mustafa Sabri...

Kurtuluş Savaşı'na ve o savaşı verenlere duyduğu kin yüzünden ülkesini terk edip **Yunanistan**'a, yani **Kurtuluş Savaşı**'ndaki bir numaralı düşmanımıza sığınan, daha sonra da bir süre dolaştıktan sonra Mısır'a yerleşip kin ve düşmanlığını oradan kusmaya devam eden bu kişiyi **"İslam'ı çağın, hayatın ve aydınlığın dışına itecek her şeye onay veren bir tip"** olarak nitelemek abartma olmaz kanısındayım...

Bugün, Türkiye'de, anadilde ibadete karşı çıkanların iddiaları, ne ilginçtir ki, önder seçtikleri **Mustafa Sabri** ile tamı tamına örtüşmektedir.

Mustafa Sabri ve onu izleyenlerin zihniyeti, bilerek veya bilmeyerek, Kur'an mesajının insan hayatına girmesini engellemektedir.

Bir kitap, ibadet için bir dilde, içeriğini anlamak için

başka bir dilde okunamaz. Bu, insan ve hayat gerçeğine aykırıdır. Ve Ortaçağ kilise dayatmalarının iflasıyla tarih önünde çökmüştür. İbadetinde Kur'an'ı Arapça okumanın din emri olduğunu kabullenen kitlelere bu kitabın ibadet dışında başka bir dilde çevirisini okutmak imkânsız denecek kadar zordur. Nitekim, tarih boyunca da böyle olmuştur. Kitleler, Kur'an okumayı, Kur'an'ın harflerini telaffuz etmek şeklinde buyruklaştıran bir anlayışı dinleştirmişlerdir.

"Kur'an kursu sektörü" bu anlayışın kurumsallaşmasının bir ürünüdür. Nedir bu sektörün yaptığı? Halka, Arap alfabesinin belletilmesi ve buna bağlı olarak, **"namaz sureleri"** adı altında birkaç Kur'an suresinin Arapça lafızlarının papağan gibi tekrar ettirilmesi...Bu iş için aylar, hatta yıllar harcanmakta...Tabiî ki milyonlar ve milyarlar da harcanmakta...

Ve sanıyorum, işin püf noktasını da o milyarlar belirlemektedir...

Ne demek namaz sureleri? Namazın özel sureleri mi var!

Bu papağan tekrarcılığında Kur'an'ın mesajına dostluktan eser yoktur. Bu, şuursuz bir hurufat (harfler) tekrarıdır. Halk, bu yolla yıllar boyu aldatılmış, toplumun din duyguları istismar edilerek akıl almaz rakamlarda paralar toplanmıştır. Arap harflerini öğretmeye dayalı **"dokunulmaz,**

eleştirilmez, teftiş ve tetkike tâbi tutulamaz bir saltanat" vücut bulmuştur. Bu saltanat, son çeyrek yüzyılda, ülkenin kaderine ciddi biçimde etki eden örtülü bir engizisyona dönüşmüş bulunuyor.

Kısacası, **kitleler, Allah ile aldatılmıştır. Ve aldatma tüm hızıyla sürmektedir...**

Eğer kitleler, kendi dillerinde ibadet haklarına kavuşurlarsa, bu onların Kur'an'la da kucaklaşması olacaktır. Yani bu durumda Kur'an'ı okumak, onun içeriğinden yararlanmak imkânını elde etmek kolaylaşacaktır. Bunun sonucunda, biraz önce değindiğimiz ikilem ortadan kalkacak, herkes dininin kitabını ibadetlerinden başlayarak, okuyup anlayacaktır.

Anadilde ibadet hakkının en azimli savunucularından biri olan **Cemal Kutay,** bu konuda şu dikkat çekici satırları yazıyor:

"Düşünüyorum ki, bu sureler Arapça okunduğu zaman hiçbir hakikati anlaşılamıyor. Türkçe çeviriler de var. Fakat onlar ibadette okunmuyor, okunamıyor. Samimi olalım: Kaçımız ibadetin dışında çeviri Kur'an-ı Kerim okuyoruz? Bir de şu var: Namaz kılma edebi içinde Kur'an-ı Kerim okumak başkadır..."

"Kur'an-ı Kerim'de sadece insan için değil, tüm canlılar için yüce Tanrı, benzerini değil yaratmak, düşünmek bile mümkün olmayan ve canlılara karşı kendi öz varlığımız için gösterdiğimiz alâka ve dikkati bir insanlık vecibesi olarak buyurmaktadır. Ruha dolan, aklı harekete getiren, kıyaslamaların en yüce değeriyle vicdana emânet edilen bu seslenişin ibadet halinde anadille tekrarının duygulandırmayacağı bir yürek tanıyor musunuz?"

"Kur'an-ı Kerim'de namaz surelerinin namazdan başka yerde okunmaması gibi bir sınırlama ve buna karşı surelerin belli yerlerde okunması zorunluluğunu getirmiş bir kayıt var mıdır? Yoktur."

"İstiklâl Marşı şairi rahmetli Mehmet Âkif'in Milli Mücadele öncesi ve sonrası vaazlarını okuyun, göreceksiniz ki, mevzular yaşanan günlerin ve olayların ilhamıdır. Bugünün olayları nelerdir? İşte bugünün fikir ve din adamlarına düşen vazife, isabetle onları tayin etmek, Kur'an-ı Kerim'de bu gelişmelerle alakalı sure ve ayetleri tespit etmek, sadece vaazlar ve hutbelerle değil, namazlarda bunları anadiliyle okutmaktır. Tanrı'nın huzurunda olmanın huşû ve şuuru içinde..." (Kutay; Anadilde İbadet, 1/202-203)

Parti, hizip, klik gibi özel güç veya para odaklarıyla şöyle veya böyle ilişki içinde olan ilahiyatçılar, hiçbir tartışmaya girmeden, konunun fıkıh bünyesindeki durumunu gündeme dahi getirmeden, **"Anadilde ibadet edilebileceğini söylemek reformculuktur."** diye bir aforoz cümlesi kul-

lanmakla yetinmişlerdir. Onlar, "anadilde ibadet" meselesini, her fırsatta Türkiye Cumhuriyeti'ne ve onu kuranlara saldırı, hatta sövme aracı yaptılar. Yani **Mustafa Sabri'nin kin yolunu** seçtiler.

Anadilde ibadete karşı çıkanların, tarih içindeki tipik özelliklerinden birine daha dikkat çekmek gerekiyor: Bu zihniyet, bir zamanlar, Kur'an'ın tercüme edilmesine, hutbelerin Arapça dışında bir dille okunmasına da karşı çıkmış, buna yeltenenleri zındıklık, hatta kâfirlikle itham etmiştir. Bugün bunlar tartışılmıyor. Ne Kur'an'ın tercüme edilmesine karşı çıkan var ne de hutbelerin şu veya bu dilde okunmasına. Peki, bunun böyle olmasını savunduğu için inim inim inletilen, kâfir ilan edilen insanların hakları ne olacak? Onlara yapılan zulmün günahı kimin boynunda kalacak?

Tarih de Allah da biz de biliyoruz ki, o günah, bugün anadilde ibadete karşı çıkan zihniyetlerin boynundadır. Çünkü o günahı onlar işlemişti. Tıpkı bugün, anadilde ibadete karşı çıkarak günah işledikleri gibi. Onlar unutuldu, şimdi anadilde ibadet var. Yarın bu da unutulacak, başka bir zulüm aracı bulacaklar.

Anadilde ibadete karşı çıkmak, Arapça konuşmayan kitleleri örtülü bir kültür emperyalizminin egemenliği altına sokmaktır. Bu emperyalizmin en kahırlı faturasını Türkçe konuşan kitleler ödemiştir.

Rusya'nın parçalanmasıyla bağımsızlık kazanan **Türkî Cumhuriyetler**'in ortaya çıkışından sonra artık bir **Türk Asıllı Milletler Topluluğu**'ndan söz etmek gerekir.

Bugün, bu milletler topluluğu, Anadolu Türklüğü'nün yüzyıllardır acısını çektiği Arap kültür hegemonyasının etki alanından çıkabilme şansını, ancak Türkiye Cumhuriyeti'nin örnekliği sayesinde elde edebilir. Türkiye bu örneklik görevini yerine getirmez ise doğmuş bulunan onca Türkî devletle bir büyük **"Türk Devletler Topluluğu"**na ulaşmak yerine, Arap güdümüne girmiş sözde Türk bir kitleler topluluğu vücuda gelecektir.

Şu gerçeği görmeme gafletine asla düşmeyelim:

Türk dünyasının bir büyük güç haline gelmesini istemeyen unsurlar ısrarlı bir gayretle Türkî devletleri, o arada Cumhuriyet Türkiyesi'ni Arap kültürünün sömürü alanında tutmak istemektedirler.

Bu yolda en yoğun gayret, Türk dünyasının **"süper güç"** olma noktasına gelme ihtimalinden en çok rahatsız olan **Avrupa Ekonomik Topluluğu** ülkelerince, özellikle **Almanya** tarafından sergilenmektedir. ABD ise, aynı tavrı takınmak için daha başka gerekçelere de sahip bulunuyor.

İlginç bir örnek görelim:

Almanya'da yaşayan Türk çocuklarına verilecek din dersi-

nin dili tartışılırken bu dersin Türkçe verilmemesi için yoğun bir mücadele sergileyen **Alman hükûmeti** ve Alman siyasetçileri, aynı dersin Arapça verilmesinde bir sakınca olmadığı yolunda yaklaşımlar sergilemişlerdir. Yani yaklaşık üç milyon Türk azınlığın çocuklarına kendi dinlerini kendi dillerinde öğrenmeyi yasaklamaya kalkanlar, her ne hikmetse, bu çocuklara din dersinin Arapça verilmesine yeşil ışık yakmışlardır.

Bu, anlamsız veya "Allah rızası için" bir gayret midir?

Dahası var: Türk çocuklarına verilecek din dersinin Türkçe olmaması için dişini tırnağına takarak çalışan Alman güç odakları, bu konuyla ilgili olarak hazırlanan ve **Deutsches Orient Institut** (Alman Doğu Enstitüsü) tarafından yayınlanan kitapçıkta **"Arapça, Arap olmayan İslam dünyasında da temel ve birleştirici bir unsurdur"** denilerek din dersinin dili ne olursa olsun, Müslüman çocuklara okullarda bir miktar Arapça öğretmenin iyi olacağını söylüyorlar.(bk.Bestandsaufnahme der kultur und sozialwissenscihaftlichen Forschung über die islamische Welt in der Bundesrepublik Deutschland, Hamburg, 1997, s.7)

Katolik Kilisesi ve onunla işbirliği yapan Arapçı ve Araçacı **Alman asıllı Müslümanlar (!)** da Türk çocuklarına okutulacak din dersinin Türkçe dışında herhangi bir dilde olması için yoğun gayret harcamaktadırlar. Söylem çok kısadır ve şudur:

Türkçe olmasın da nece olursa olsun!

Almanca **"gavur dilidir"** diyebilecek duygusal çevreleri susturup bastırmak içinse bir başka duygusallık sömürülüyor:

"Almanca olmayacaksa Arapça olsun!"

Bahane hazırdır ve yine bir duygusallığın sömürülmesine dayandırılmaktadır: **"İslam evrensel bir dindir ama Arap dilini öğrenmek ve öğretmek islamî bir görevdir. Onun içindir ki, okullarda verilecek Almanca din dersinde bile-basit de olsa- Arapça konuşma ve yazma öğretilmelidir."** (Asiye ve Ayyub Kohler; Grundsaetze islamischen Religionsunterrichts, CIBEDO, 11/1997, s.71)

Müslümanları çok düşünmekten geceleri uyuyamayan (!) **"iyi yürekli"** (!) Almanlardan bir başkası, **Peter Heine** şu teklifi getiriyor: **"İslam din dersi Türkçe verilemez; zira Türkçe, Müslümanların dillerinden sadece biridir. Almanya'da yaşayan Müslümanlardan çoğu Türkiye'den diye Bengladeşli, yahut Filipinli bir çocuktan ona tamamen yabancı bir dili öğrenmesini nasıl isteriz? Arapça bir alternatif olabilir..."** (A.g. kaynak, s.187)

Müslümanların iyilik ve rahatı için yanıp tutuşan bu **"iyi yürekli"** (!) Alman meslektaşımıza şunu sormak gerekir: Birkaç yüz tane Bengladeşli, Filipinli çocuk için gösterdiğiniz şu iyi yürekliliği neden üç milyon Türk insanı için

göstermiyorsunuz? Bir yabancı dil öğrenilecekse bunu birkaç yüz çocuğa öğretmek mi daha pedagojik olur, yaklaşık bir milyon çocuğa öğretmek mi?

Birkaç yüz çocuk Türkçe öğrenmesin ama bir milyon Türk çocuğu Arapça öğrensin!...Bu öneri neyin göstergesi? İyi yürekliliğin mi, Türk düşmanlığının mı?

Neden Türk çocuklarına Arapça? Hiç değilse şunu söyleyin: Almanca olmayacaksa herkesin kendi dilinde olsun!

Hayır! Tezgâhın amacı ne uyumu sağlamaktır ne de din öğretmek; amaç **Türk insanına kimliğini** unutturmaktır. Ve bu amaç, **"ortak amaç"**tır.

Adı geçen **Deutsches Orient Institut**'ün ürünü bir başka yayında **"Alman doğubiliminin meyveleri, Arap ve İslam ülkelerinde çok takdir edilmektedir"** (bk. Istanbuler Almanach, İstanbul, 1996, s.42) denmesi boşuna değildir.

Burada oynanan oyun, bu işlerle şöylece ilgilenenlerin bile dikkatinden kaçmayacak kadar açıktır: **Türk çocukları, Türkiye'de yapıldığı gibi, dünyanın öteki ülkelerinde de dinleri bahane edilerek Arap kültür emperyalizminin egemenliği altında tutulmak ve kendi kimliklerinin farkında olmamak durumunda bırakılıyorlar.** Eğer durum bir Batı ülkesinde söz konusu oluyorsa o zaman alter-

natif olarak o ülkenin dili gösteriliyor. Türk çocukları için önü açılmayan tek dil, onların anadilleri olan Türkçe'dir.

Oynanan oyunun ilginç bir sahnesini, ilahiyatçı-doğubilimci **Tamer Bacınoğlu**'nun, arşivimizde bulunan **"Almanya'nın Resmi İslam Politikası Çerçevesinde Almanca İslam Din Dersi Projesi"** adlı çarpıcı makalesinden aktaralım:

"Almanca İslamî din dersine talip en ilginç islamî örgütlenme, kısa adı ZDM olan **"Zentralrat der Muslime in Deutschland: Almanya Müslümanları Merkez Konseyi"**dir. **Arapça** adı **"Almanya Müslümanlarının Yüksek Konseyi"** olan bu örgüt **Alman Katolik Kilisesi**'yle sıkı işbirliği içindedir ve yakın bir gelecekte Almanya Müslümanlarının sözcüsü olarak tanınmak azmindedir. Örgütün başında **Nedim İlyas** adlı bir **Suudî Alman** bulunmaktadır. Almanya'da yaşayan 923 Suutludan biri olan İlyas'ın bazı resmî kurumlarca, iki buçuk milyon Türk'ün "imamı", ruhsal önderi olarak tanınmak istendiğine delâlet eden birçok işaret bulunmaktadır..."

"Kökten dinci **Müslüman Kardeşler** örgütünün aşırı kanadına yakın görülen ZDM'nin bir başka şeref üyesi, Alman doğubilimci **Annemarie Schimmel**'dir. Bayan Schimmel'in **"İran hesabına çalıştığını ve Mısır'daki Müslüman kardeşlere sempati duyduğunu birçok kez ifade ettiği"** söylenmektedir. Dolayısıyla, Almanya Müslümanlarının temsili ve İslam din dersi konusunda da bir

'Suut-Fars ittifakı'ndan söz edilebilir...**İsviçre ZDM**'sinin başında da, -tuhaftır-yine bir Suutlu vatandaş (Dr. **İbrahim Salah**) bulunmaktadır..."

"Almanya'da hedef kitle olan Türklere karşı, **Katolik ve Protestan** kiliselerinin de adı geçen 'islamî' örgütle yakın işbirliği yaptıkları kamu oyu açık yayınlarında gururla itiraf edilmektedir. Nitekim **ZDM, Cizvit** kökenli **Beyaz Azizler**'in kurduğu **"Hıristiyan-İslam Buluşma Yeri ve Dokümantasyon Merkezi"**nin Müslüman partneridir. Dolayısıyla, bir devlet kurumu olarak görülmesi gereken **Alman Katolik Kilisesi** de "koalisyon"a dahildir. ZDM'-nin Suutlu şefi **Nedim İlyas**'a ve örgütüne saygınlık kazandırmak için yoğun bir çaba harcanmaktadır..."

"Nedim İlyas, son zamanlarda gündem maddesi yapılan **"Almanca İslam Din Dersi"**ne talip olan çevrelerden belki de en önemlisidir. Diyor ki: **"İslam bir dindir. Onun dille bir ilgisi yoktur. Almanya'da Müslümanların birliğini sağlayan dil Almanca'dır. İslam din dersi kontrol edilebilir olmalıdır. Milliyetçi ve entegrasyona uzak içerikler din dersinden uzak tutulmalıdır. Bu sebeple İslam din dersi Almanca olmalıdır..."** (Nedim İlyas'ın 27 Mayıs 1997 günü **Frankfurt Goethe Üniversitesi**'nde verdiği konferanstan)

Türk dünyası, Batı ülkelerinin, aleyhimize çalışan tüm Arapçı-mürteci hurafe odaklarını açık veya örtülü bir biçimde destekleyip beslemesini, özetlediğimiz bu gerçek-

leri unutmadan değerlendirmelidir.

Tarih boyunca, vahyin kutsallığı ve kutsalları, Araplar'ın ve Arapça'nın kutsallığına dönüştürülerek kitlelere örtülü bir emperyalizm uygulanmıştır. Bu emperyalizmin en yıkıcısı, kitlelerin **"Arapça'nın kutsallığı"** morfiniyle uyuşturulup aldatılması şeklinde ortaya çıkanıdır.Yüzlerce örnekten birini vereceğim: Ünlü, **31 Mart İrtica Hareketi.** (13 Nisan 1909)

Bu büyük irtica hareketinin başı olan **Derviş Vahdetî** adlı kinci-kancı-militan yobaz, İstanbul'u kana bulayan ayaklanmasını, Arapça'yı bir tür afyon gibi kullanarak halkı ve askeri iğfal etmekle başlattı. Tarihçi **Cemal Kutay**'dan özetleyelim:

"Kanlı-kinli Otuz bir Mart irtica (gericilik) hareketini karara bağlayan Divân-ı Harb-i Örfî (sıkıyönetim) mahkemesinin tespitleri arasında Arapça'nın, Müslümanların Kur'an-ı Kerim'e saygılarının nasıl kötüye kullanıldığına dair ibretli örnekler vardı: Derviş Vahdetî'nin "İttihad-ı Muhammedî" cemiyeti adına camierde hutbe okuyanlar, kışlalara da girmişler, Arapça vaazlar vermişlerdi. Mahkeme başkanlığı, bu Arapça vaazların metin ve mevzularını şeyülislamlıktan sormuştu. Gelen cevap inanılır gibi değildi: Bu Arapça metinler, medreselerde okutulan Arapça sarf ve nahiv (gramer) kitaplarından derlenmişti! Dinle, diyânetle alakası yoktu. Yine, dua diye okunan Arapça metinler-

den biri de gusül abdestinin nasıl alınacağını tarif eden bir metindi!"

"Derviş Vahdetî'nin ifadeleri arasında, konuyla ilgili şu ibretli açıklama var: 'Tilâvet edilen (okunan), Arapça olunca, müminler, mânaları bilemedikleri için Kur'an zannıyla ve tilâvetin (okumanın) makam ve tarzından heyecan duyarak dinlerler. Anladıkları bir lisanla bu teheyyücü (heyecanlandırma) temin mümkün olmadığından bu tarz daima tercih edilegelmiştir."

"Mahkemede, akıl dengesinin bozuk ve bu yapısı ile de cezaî ehliyetinin olmadığını söyleyecek kadar medenî cesaret yoksunu bir maceracının Kur'an-ı Kerim'in Arapça metnini açıklama tarzını, bugünkü Derviş Vahdetî'lerin nasıl yorumladığını öğrenebilmek çok ibretlidir diye düşünüyorum!" (Kutay; Anadilde İbadet, 1/231-232)

Arap dilinin ve Araplar'ın kutsallaştırılmasının **Derviş Vahdetî** gibi, ışık ve aydınlık düşmanı hainleri işine yaradığı bir gerçek. Arapların ve Arapçacıların işine yaradığı da bir gerçek...

Arapçılık gaflet ve tutkusunun, tarih boyunca ve günümüzde nelere vücut verdiğini, tarihin en büyük Türk düşmanlarından biri olan İngiliz casusu ve Arap dostu **Lawrence**'tan dinleyelim:

"Dilleri ve düşünceleri birbirinden çok farklı olmalarına rağmen Arapların Türkler üzerindeki kanaatleri belli noktalarda toplanıyordu: Türkleri asla sevmiyorlardı ve onları aşağılık görüyorlardı. Türkleri İslam dinine lütfen kabul ettikleri kanaati yaygındı. Türklerin İslam birliği politikasını, İslam câmiası içinde görülme hislerinin ifadesi sayıyorlar, bu yolda hiçbir vazifeyi benimsemiyorlar, zaten mümkün de görmüyorlardı. Türklerin ibadet lisanının Arapça olmasını manevi hâkimiyetleri için yeter buluyorlardı. Birçok Arap din bilgini, Türklerin ibadetlerini kendi dilleriyle yapmalarına dinen mâni olmamasına rağmen, asırlardır, Türklerden böyle bir arzu gelmemiş olmasını lisan ve milliyet hislerinin mevcut olmamasının tabiî icabı addediyorlardı."

"Mekke Emiri Şerif Hüseyin Paşa ve iki oğlu Faysal ve Abdullah'ı Osmanlı Devleti'ne isyana ikna etmede hiç zorluk çekmedim. Bu ayaklanmaya hazır ve teşne idiler. Abdullah bana Belçika malı bir filinta armağan ederken, öldüreceğim her Türk zâbitinin, rütbesine göre namlusuna büyük, neferler için küçük çentikler kazımamı tavsiye etmişti. Bunları yerine getirdim."

"Araplar asla dindar değildirler. Çok âdetleri Cahiliye devrinden kalmadır. Şerîatın koyduğu çoğu yasaklar, o günlerin tortusudur. İslam tarihinde mezhep kavgaları kanlı ve kinli olmuştur. Araplarda bu kavgalar, Arap kavminin hâkimiyeti için ustaca kullanılmıştır. Türkler

askeri kuvvetlerinin üstünlüğüne, Arap Yarımadası'nı dışarıdan gelen istilalara karşı korumalarına ve Arapların huzuru adına kan dökmelerine rağmen, asla sevilmemişlerdir. Filistin, Yemen, Hicaz cephelerinde Osmanlılar, çekilmeye mecbur bırakıldığında, gerileyişin bozguna dönüşmesinin asıl sebebi, Arapların ihaneti olmuştur." (bk. Kutay; Anadilde İbadet, 2/377)

Bu bölümü, şunu ekleyerek bitirelim: 21.yüzyılda tartıştığımız anadilde ibadet meselesi, **"Türk dünyasının hayatî meselelerinden biri"** olarak, ilk kez, **Hindistan Türk-Moğol Devleti**'nin dirayetli hakanı **Ekber Şah** (ölm. 1605) tarafından ele alınmıştır.

Ne yazık ki, **Ekber**'in gayretleri, kutsallaştırılmış Arap kültür hegemonyasını yıkacak gücü gösterememiştir.

DİYANET TEŞKİLATININ TAVRI

Türkiye Cumhuriyeti'nin, birkaç bakanlık bütçesi kadar büyük bir harcamayla hizmet veren anayasal din kurumu **Diyanet**'in, anadilde ibadet meselesinde izlediği tavır zikzaklarla dolu, şaşırtıcı ve biraz da ürpertici bir tavırdır.

Bu kurumla ilgili ilk tespitimizi, bir önceki bölümde verdiğimiz bilgilerden hareketle yapalım:

Türkiye'de Türk insanının anadilde ibadet etme hak ve özgürlüğünü, İslam fıkıh tarihinin tüm verilerini inkâr veya tevil ederek işlemez hale getiren **Diyanet İşleri Teşkilatı, "Almanya'da Türkçe Din Dersi"** talebinin sıkı takipçilerinden biri görünümündedir.

Biz bu olguyu çok şaşırtıcı bulmaktayız. **Diyanet'in "Türkçe" diye bir meselesi var mıdır? Varsa, neden kişilerin anadilde ibadet haklarını, Tarabya Toplantısı'ndaki "yarım yamalak onay"a kadar kabul etmemekte ısrarlı davranmıştır? Diyanet, Türkçe'yi din hayatından silmede kararlılık ifade eden bir tutum izlemiştir.**

Bu gerçeği unutmadan baktığımızda **Diyanet**'le yukarıda adlarına değindiğimiz **"Arapça olabilir, hem de daha iyi olur"** kesiminin niyet ve beklentisi arasında bir fark olduğunu söylemekte zorluk çekmekteyiz. Çünkü **Diyanet "Arapça kutsaldır ve din dili Arapça olmalıdır"** tezinin en hararetli savunucularından biri olagelmiştir.

15-18 Mayıs 2002 tarihinde **İstanbul Tarabya Oteli**'nde yapılan, bizim de katıldığımız **"Güncel Dinî Meseleler İstişare Toplantısı"**nda alınan kararlardaki yumuşamaya değin Diyanet'in anadilde ibadet sözünden bile rahatsız olduğu bilinmektedir.

Tarabya Toplantısı, daha birçok konuda olduğu gibi, Diyanet'in dine bakışında ciddî bir dönüm noktası olmuştur. Bu toplantı sonunda alınan ve 39 maddede özetlenen istişarî kararlardan birinde, anadilde ibadete de değinilmekte ve nihayet şu kadarı söylenmektedir:

"...Namazın ihmal ve tehir edilemeyeceği dikkate alınarak, Kur'an'ın aslî lafzını okuyamayanların, öğrenince-ye kadar, tek başına namaz kılarken mealiyle kılması mümkündür. Dua ise, kulun doğrudan Yaratıcı'sına sığınıp O'dan istekte bulunması demek olduğundan, bunun herkesin kendi dilinde olmasından daha tabiî bir şey olamaz." (Tarabya Kararları, 38. madde)

Büyük tarihçimiz **Cemal Kutay,** Anadilde Kulluk Hakkı-'nı incelediği eserinin tam 5 sayfalık bir bölümünü (cilt:1,

sayfa:255-259), **Diyanet İşleri Başkanı**'na yazılmış bir **"açık mektup"** olarak düzenlemiş ve bu 90 küsur yaşındaki tarihçimiz, 175 esere imza atmış bir bilgin edasıyla değil, mahviyet içinde bir derviş edasıyla, Diyanet'in başındaki kişiden özetle şu ricalarda bulunmuştur:

"Türkçe İbadet mevzuunda şu suallere lütfen cevap vermenizi istirham ediyorum:

1. Kur'an-ı Kerim'in münhasıran Arapça okunacağına;
2. Dinî farîzaların münhasıran Arap lisanıyla ifâ edileceğine;
3. Tazarrû ve münacâtların yine münhasıran Arapça muteber ve makbul olduğuna dair, bunları kaziyye-i muhkeme halinde tevsik eden kesin delil hükmünde bir ayet veya hadis mevcut mudur? Mevcut ise nelerdir, nerelerdedir?"

"Bugün dünyanın madde ve mânada istiklâl ve hürriyetlerine sahip, yine madde ve mânada medenî olan kaç ülkesinde o ülkenin insanları, mensup oldukları dinlerin ibadet ve taatlarını, günlük lisanlarının haricinde bir yabancı dille ifâ etmektedirler?.."

"Özellikle selâtîn camiler, günümüzde, din faşizminin mekânı haline gelmiştir. "İstemezük"lerin sokağa dökülen dalgaları, bu gidişle, kasabalara, köylere kadar yaygınlaşacaktır. Osmanlı'nın çöküş sebeplerinin ba-

şında gelen Kadızadeler hareketi, ardında siyasî partileri bularak ve görünürde onlara karşı olanların da oy kaygısıyla ödün kapılarını açarak, Tanrı korusun, Cumhuriyeti tehdit edecek kara kuvveti düşündürmektedir. Çaresi nedir?"

"Kur'an'ı Arapça okuyan hâfız ordunuz, namazı Arapça kıldıran, subay sayısının kat kat üstündeki imam-hatip ordunuz, Mimar Sinanların, Kasım Ağaların, Mehmed Ağaların, Kemalettin Beylerin, huşûu kubbe altında dualaştıran sanat âbidelerinin bânilerinin ruhunu her altı saatte bir yapılan, sayıları okul sayısını aşmış gecekondu camilerinin başıboşluğu, muhterem başkan, yirminci yüzyıl kapanırken gerçek İslam dini adına size huzur ve gurur veriyor mu?"

"Bilinir ki Millî Mücadelemiz, önce, bir fetvâ kavgası olarak başladı: İstanbul'daki Halife Padişah'ın safındaki din adamları, Millî Mücadele'nin meşrû olmadığını, devlete karşı isyan olduğunu, gerçekleşmesi mümkün olmayan ham-hayal ve şahsî ihtiras macerası olduğunu söylediler. Karşı çıkışları, "hurûc ales-sultan" fetvasıyla Mustafa Kemal ve arkadaşlarını idama mahkûm ederek başladı. Oluk gibi kardeş kanı döküldü. Hilafet Ordusu, Kuvay-ı Ahmediye, Kuvay-ı İnzibatiyye adları altında hapishaneleri boşaltarak, işgal kuvvetlerinin parasıyla asker toplayarak Anadolu'nun çeşitli yerlerinde isyanlar çıkardılar. İyi tarih bilen Mustafa Kemal, hakkı ve doğruyu kucaklamış olarak Anadolu din adamlarının karşı fetvâlarıyla cevap verdi ve savaş meydanlarından önce bu fetva kavgası kazanıldı."

"O günlere kadar siyasî iktidarın yanında yer almamış din, ülkenin istiklâl ve hürriyeti yolunda cepheye koştu. O mübarek Anadolu uleması, bununla da kalmamış, bir elinde Kur'an, bir elinde silah, halkın itibar ve itimadını benliğinde toplamış şahsiyetler olarak Milli Ordu'nun temelinde vazife aldı."

"Birinci Büyük Millet Meclisi'nde en büyük meslek grubu, din adamlarıydı."

"Zafere kadar sadece kendilerinin değil, on iki yılda, hepsi yenilgiyle mühürlenmiş üç büyük savaştan yorgun ve bitkin çıkmış halkın da mâneviyatını ayakta tutarak zaferin belkemiği oldular: Sadece Allah rızası için ve hakiki din adamları oldukları için..."

"Hiçbirisi de, bu emeği, gelecekleri için yatırım aracı olarak düşünmemişler, vicdan rahatı içinde, hür bir memleketin insanları olarak göçüp gitmişlerdi. Kimliklerini ve himmetlerini kitaplaştırmak için elimden geleni yaptım."

"Fetva kavgası had safhadaydı: İstanbul'dakiler Anadolu üzerinde ardı arkası kesilmeyen bir propagandaya girişmişlerdi. İğfal edilen masum halk din ve dün-

yanın temsilcisi Halife-Padişah'ın şeyhülislamlık makamınca onaylanan iradesinin icabı, Millî Mücadele'ye karşı çıkıyordu. Mustafa Kemal, Birinci Büyük Millet Meclisi'nin en kalabalık meslek gurubu olan din adamlarımızdan şu ricada bulundu: Seçim bölgelerine gitmek, köy ve kentlerde hakikati halka anlatmak... Gideceklere "İrşad (aydınlatma) Heyetleri" adı verildi."

"Maarif Vekili, Türk Ocakları Genel Başkanı Hamdullah Suphi (Tanrıöver) idi. Heyetlerin gidecekleri yerler tespit edildi, hazırlıklar yapıldı, Maarif Vekili, Mustafa Kemal'e geldi, dedi ki: 'Paşam!... Bizim Hoca milletvekilleri halka davamızın dinî dayanaklarını ispat için Arapça dua okuyacaklar. Halk bir şey anlayamayacak. Acaba bu duaların Türkçe'sini hazırlayıp vermemiz daha doğru olmaz mı?' Mustafa Kemal'in cevabı şu oldu: 'Sen tasalanma Hamdullah... Onlar Arapça okusalar da Türkçe düşünürler... Bekle! Mevzuu temelinden halledeceğimiz günler gelecek..."

"Mustafa Kemal o günlerde böyle diyordu: Bugünlerde sizlerin arasında Türkçe konuşanların bir bölümü Arap kafasıyla düşünse de, sizler lütfen, onun 'O günler de gelecek!' ümidini kucaklayın ve beraberinde götürdüğü hasretini gerçekleştirin..."

"Bâtıl zevâle mahkûmdur" ebedî gerçeğiyle elbette bir gün gelecek, Türk insanı Tanrısına kulluk ödevini ana diliyle yerine getirecektir. Bu çırpınışlar, o aydınlık gü-

nün pırıltılarını karanlık dünyalarında sezenlerin çaresizliğidir."

"Bu muhteşem himmet, karar mevkii, kudret sahipliği, yasal düzenleme, halk tercihi meselesidir. Kabul... Fakat bu arada, cesaretin, milletimizin sağduyusuna inancın, zaferler uğruna harcanmış emeklerin çapıyla orantılı olması da gerekir."

"Bir hadisin meal olarak şöyle buyurduğunu hatırlıyorum: 'Makamlar insanlara değil, insanlar makamlara şeref verir." (Kutay; Anadilde İbadet, 1/255-259)

Türkiye Cumhuriyeti **Diyanet İşleri Teşkilatı,** anadilde ibadet konusunda, İslam fıkhının verilerini gündeme getirip vatandaşımızın önünü açmak yerine, bu imkâna politik nedenlerle karşı çıkan ve çoğunluğunun hareket noktası Cumhuriyet karşıtlığı olan söylemlerin dayanak yapabileceği kurul kararları çıkarmıştır. **4.12.1997 tarih ve 103 sayılı Din İşleri Yüksek Kurulu Kararı** bunun tipik bir örneğidir.

"Kur'an'ın aslî lafızları okunmadan ibadet-namaz olmaz" sonucuna varan bu karar bilim ve İslam dışıdır; fıkhın 14 asırlık verilerine açıkça aykırıdır. Popülist, politik, talihsiz bir karardır. Fâtiha ve ek sureleri özgün metinden okuyarak namaz kılan bir insanın namazında bile, Kur'an dışından, sayfalar tutarında dua okunmaktadır. (Tahiyyât, Allahümme salli, Kunût vs.) **"Namazda Kur'-**

an'ın özgün lafızları dışında bir şey okunamaz."demek, Hz. Peygamber'in kıldıkları da dahil, tüm namazları reddetmektir.

İslam vahiylerinde, **"Kıyamda Kur'an, onun dışında ise her şey okunur"** diyen hiçbir beyan yoktur. O halde, **kıyam dışında kalan yerlerde okunan "Kur'an dışı" duaların namazı bozmaması nasıl mümkün oluyor.?**

Allah, ayakta iken bir dil, oturur veya eğilirken başka bir dil mi istiyor?

Kısacası, İslam'ın Kitabı, Peygamberi ve fıkıh mirası, insan toplumlarına kendi dillerinde ibadet etme imkânı vermiş, bunun yollarını ve uygulamasını göstermiştir. Politik, bölgesel ve ırkî tutumlar yüzünden bu hakkı insanın elinden almak bir insanlık suçudur. Bu suçu, kutsal bir takım kavramları kılıf yaparak saklamaya çalışmak ise ayrı bir zulümdür.

Bu suça ve bu zulme bulaşmaktan Allah'a sığınırız!..

PEYGAMBERİMİZİN HUZURUNDA

Yaşayan en büyük tarihçimiz **Cemal Kutay,** Peygamber Efendimiz'e arz edilmiş yakarışların en güzellerinden, en içli ve edeplilerinden birini kaleme almasıyla da ünlüdür. Dört büyük sayfalık bu yakarış, muazzez Peygamberimizin huzurlarına, büyük tarihçimizin, **"Anadilde İbadet"** konusunu ele alan eserinin 250-254. sayfaları aracılığı ile sunulmuştur.

Esas terbiyesini, İslam tasavvufunun renk ve desenleri içinde almış olan **Kutay**'ın, anadilimizde ibadet özlemimizi dile getiren bu derin ve sıcak yakarışından bazı parçaları, kısmen sadeleştirerek vermek istiyorum.

"Efendimiz! Hoşgörünü, mürüvvetini, şefaatini niyaz ediyoruz!"

"Hazreti Muhammed Mustafa, İslam Peygamberi, gelmiş-geçmiş insanlığın müstesna şahsiyeti!"

"Ben, yaşadığımız bugünlerde Türk milletinin bir ferdi Cemal Kutay'ım."

"Efendimiz! Tâzim ve tekrîm sözcüğünü yalnızca ve

sadece senin için kullanmışımdır. Müstesna şahsiyetinedir böylesine hassasiyetler. Sen, ben âciz kul için, 'insanı insan yapan insansın!' Tüm bunlar, sana minnet ummanımızdan bir katredir."

"Efendimiz! Biz, senin mübarek ayaklarının bastığı yerleri kutsal saydık. Başta Araplar, öteki milletler kendilerini bu yerlerin hâkimi sayarken, biz kendimizi buraların hâdimi (hizmetçisi) saydık. Haçlı seferleri karşısına bizden gayri çıkan olmadı. Ve bu vecibeyi sonuna kadar başımızla taşıdık, taşıyoruz."

"Biz Türk milletinin ibadeti bugün, Kur'an-ı Kerim'de ve sahih hadislerinde açıklanmış olmasına rağmen, kısmen cehalet ve gaflet, fakat asıl tesirlisi, tahakküm ve menfaat gayesiyle Arapça'nın tekelinde tutuluyor. Eğer Türk insanı, ibadetini kendi anadiliyle yaparsa senin tüm hayatında örnek olduğun iki dünya saadetine kendi idrakiyle kavuşacaktır."

"İslam dininde yasakladığın üç şey, ne yazık ki din istismarcılarının elinde vatanımızın asıl derdi halinde yaşıyor: Sen, 'İslam'da ruhbanlık yoktur!' dedin; bunlar Katolik aşırılığında görülmemiş şekilde ruhban sınıfı kurdular. Sen, 'Dinde zorlama yoktur!' dedin, bunlar tekellerine aldıkları şekilci dincilikle halkı parçalara bölmeye kalktılar. Sen; 'Zamanın değişmesiyle ahkâmın değişmesi kaçınılmazdır.' dedin, bunlar, değişen zaman şartlarına göre kurallar oluşturma emeğinin karşısına çıktılar. Osmanlı'yı yıktılar, şimdi Atatürk Cumhuriyeti'ni tehdit ediyorlar."

"Efendimiz! Arap'ın Cahiliye devri şartlarından arındırılması, puta tapmak alışkanlığından sıyrılması için heykel ve resmi yasaklamıştın. Biz Türkler, yedi bin yıllık varlığımız boyunca puta asla tapmadık. Senin getirdiğin dinle en gelişmiş yapısına kavuşan vahdaniyete çok evvelinden inanmış, bağlanmıştık. Putun adı yoktu. Biz senin yasaklarına saygı duyarak heykel yapmadık; birer şaheser olan camileri, külliyeleri, sebilleri yaptık. Zaten senin getirdiğin son dine bunlar yaraşır ve yakışır..."

"Efendimiz! Biz Türkler, senin getirdiğin dinin çatısı altındakiler arasında en büyük ve en uzun ömürlü devletleri kurduk; senin arzuladığın hak ve adaleti kucakladık. Medeniyetlere yol verdik, insanlık için gaye edindiğin fazilet ve meziyetleri yaşadık ve yaşattık."

"Eğer anadilimizde ibadet hürriyetimize sahip olma yolundaki hasretimizde bizi lütfen himayene alırsan İslamiyet'in son din olmasındaki nice bâkir gerçeklerin ortaya çıkmasında hoşnutluğuna erecek mertebelere ulaşacağız."

"Eğer bizim içtenlikle örülü özverimiz olmasaydı ve senin şefaatini aydınlığımız yapmasaydık İslamiyet'in

Musevilik gibi mevziî bir din olarak kalacağında dünya tarihçileri birleşiyorlar. Dinimizin vecibelerini öz dilimizle yerine getirdiğimizde, tanrısal mâna ve mefhumları daha derinden kavrayacak, daha doğru yorumlayacak ve daha doğru değerlendireceğiz."

"Efendimiz! Sen, hiçbir haksızlığa göz yummamışsın! İbadetlerimizi anadilimizle yerine getirme hakkımıza sahip olmamızda bu hak şuurunun, üzerimizden eksik olmayacağına inanıyoruz."

"Efendimiz! Daima hayrın, doğrunun, güzelin, hakkın yanında yer almış, insanlığın fazilet ve meziyetlerinin kaybolduğu bir dünyada bunları yeniden kurmuş olan senin, kâinat bâki kaldıkça değerini kaybetmeyecek şefaatinle gayemize erişelim!..."

"Lütfen, elimizden tut! İbadetimizi, kulluk ödevlerimizi, yakarışlarımızı anadilimizle yapalım!.."

"Salât ve selam, senin üzerine olsun!"

İkinci Bölüm

İSLAM MİRASININ ANADİLDE İBADETLE İLGİLİ VERİLERİ

KUR'AN AÇISINDAN DURUM

Kur'an, "namaz sırasında okunması gereken metinler" (dua, tespih, tehlil vs.) **diye bir şeyi, değil ayrıntılarıyla, ana hatlarıyla bile göstermemiştir. İlahî kitapta, salât sırasında Kur'an'dan bir bölümün okunacağına ilişkin bir beyan yoktur.**

Kur'an okumaya veya Kur'an'dan kolaya geleni okumaya ilişkin emirlerin hiçbirinde **"namaz sırasında okumak"** kaydı mevcut değildir. Müzzemmil Suresi 20. ayetteki: **"Kur'an'dan kolay geleni okuyun!"** emri, namaz kaydına bağlanmamıştır; mutlak bir emirdir. Bu mutlak emir, surenin başında verilmiş, 20. ayette ise yerine getiriliş şekli gösterilmiştir.

Kısacası, Kur'an okumak da Kur'an'ın emirlerinden biridir. Tıpkı namaz kılmak, tıpkı oruç tutmak gibi...Arapçı ve Arapçacı zihniyetlerce kabul edilmek istenmeyen de budur. **Kur'an okuma emri namaza hapsedilip o da "Bir ayet de okusan olur"a bağlandığında Kur'an rafa kaldırılmış olur. Nitekim böyle de olmuştur.**

Müzzemmil 20. ayetle ilgili olarak müfessirlerin ortak görüşünü **Râzî**'nin tefsirinden birkaç satırla verelim: **"Burada iki görüş vardır:**

1.Okumaktan maksat namazdır. Namazın parçası olan okumak söylenmiş, bütünü kastedilmiştir.

2. Doğrudan Kur'an okumak kastedilmiştir. Bundan maksat ise Kur'an'ın dirâseti yani bilimsel ve düşünsel açıdan incelenmesidir." (Râzî; Mefâtîhu'l-Gayb, 30/186-187)

Müzzemmil 20. ayetteki **"Kur'an okumak"**la namazın amaçlandığı iddiasının Kur'ansal delili var mıdır; varsa nedir? Geleneksel zihniyet burada, kendi koyduğu bir kuralı kanıt yapmaktadır. Şeyhin kerameti kendinden menkul...O uydurma kural şudur: **"Zikru'l-cüz iradetü'l-küll"**, yani parçayı anıp bütünü kastetmek..Bu uydurma kurala göre, Müzzemmil 20.ayette anılan Kur'an okumak, namazın parçalarından biridir ve o parça anılarak bütün olan namaz kastedilmiştir.

Bunlar nereden çıkarılıyor? Böyle bir kurgulama ile Kur'an adına kural koymak hakkını nereden alıyoruz? Allah, gönderdiği dinin temel ibadetlerinden biri olan namazı, **"mufassal (ayrıntılı) ve mübîn (açık-seçik konuşan) kitap"**ta düzenlerken "Namazda Kur'an okuyun!" neden demiyor? Demiyorsa birilerine ne oluyor da birtakım kurallar

uydurarak, tanrısal iradeyi o kurallarla yönlendiriyorlar?

Böyle bir kuralın geçerli olduğunu iddia etmek için en azından bir Kur'ansal karîne (belirti, ipucu) lazımdır. Biz, örneğin **abdest**in emredilmesi halinde bu kuralı işleterek namazın kastedildiğini söyleyebiliriz; çünkü Kur'an, namaz kılmak için abdesti ayrıca emretmiştir. Bu emir, abdestin her geçtiği yerde namazı anlamak gerektiğine bir delildir. Müzzemmil 20'de: **"Zikru'l-cüz iradetü'l-küll"** kuralını işletip (ki bir edebiyat kuralıdır) **"Kur'an okumaktan maksat namaz kılınmasıdır"** sonucuna varırken hangi delile dayanıyoruz? Namaz kılma emri bu ayetten, malum kural işletilerek neden çıkarılsın? **"Namaz kılın!"** emri defalarca tekrarlanmaktadır. Bu ayet, namaz emrinden ayrı olarak **"Kur'an okuyun!** emrini getirmektedir. **"Kur'an okuyun!"** emrini saf dışı etmek için bir kural uydurup Müzzemmil 20.ayeti lüzumsuz bir tekrara dönüştürmenin mantığı nedir?

Gerçek, geleneksel iddianın tam aksidir. Bu iddianın tam aksine, anılan kuralı işletmemizi engelleyen delil vardır ve o da bizzat o surenin başındaki 4. ayettir: **"Kur'an'ı ağır ağır, düşüne düşüne oku!"**

Müfessir **Tantâvî Cevherî** (ölm.1940)nin de belirttiği gibi, Müzzemmil 20. ayet, aynı surenin 4. ayetinin müfessiri, yani yorumlayıcısıdır. 20. ayet, 4.ayetteki **tertîl üzere okuma**nın amacına varması için nasıl bir yol izleneceğini göstermektedir. **Tantâvî'ye** göre, bu yol, Kur'an'ı ezberleme

ve araştırma yoludur. Bu yolda başarılı olmak için daha çok sayfa okumak değil, daha derinden düşünerek okumak esas alınmalıdır. (bk. Tantâvî; el-Cevâhir fî Tefsîri'l-Kur'an, 12/288)

Gerçek şudur: **Kur'an'ın hiçbir yerinde, namazda Kur'an'ın bir parçası okunacak diyen hiçbir beyan yoktur. Ebu Bekr el-Asam** (ölm. 200/815), **Süfyân b. Uyeyne** (ölm. 198/813) gibi ünlü muhaddis-fakîhlar, bu gerçeğe dayanarak, namazda kıraatin (Kur'an'dan bir parça okumanın) farz olmadığını söylerler. Onlara göre, **"Namaz, birtakım fiillerin adıdır, birtakım zikirlerin-duaların adı değil."** Namaz, bu fıkıh bilginlerine göre, bir fiiller toplamıdır, bir okuyuşlar toplamı değil. Onlar der ki:

"Bunun içindir ki, namaza ilişkin fiillerden âciz olandan namaz borcu düşer; ama namazla ilgili okuyuşlardan âciz olandan bu borç düşmez." Çünkü namaz, o fiillerdir, bu okuyuşlar değil. (bk. Kâsânî; Bedâi'u's-Sanâi', 1/516)

Bu konu, biraz ileride **"Hanefî Fıkhının Görüşleri"**ni açıklayan bölümde genişçe ele alınacaktır. Şimdilik şu kadarını söyleyelim ki, eğer namazda Kur'an'dan belli bir miktarın okunması, bizzat Kur'an'ın emri olsaydı, biraz önce adını andığımız bilginler, **"Kıraat farz değildir"** içtihadında asla bulunamazlardı.

Evet, yorum ve ıevili bir kenara koyarak düşünürsek,

Kur'an, namazda kendisinden bir miktarın okunmasına ilişkin hiçbir emir taşımıyor. **Kur'an okumak, ayrı bir emirdir. Üstelik bu emir, namaz emrinden önce indirilmiştir. Ankebût 45. ayet bu emrin, "Namaz kılın!" emrinden daha erdirici ve üstün olduğunu açıkça ifadeye koymaktadır:**

"Allah'ın zikri/Kur'an, namazdan daha büyüktür/ daha üstündür."

Böyle iken, **daha üstünü (Kur'an okumayı) ikincil olanın (namazın) cüz'ü (parçası) yapma hakkımız olabilir mi?**

Kur'an bünyesinde kaldığımızda mesele şudur: **Kur'an, mesaj ve emirlerinin evrensel-genel oluşuna uygun bir biçimde, salât sırasında nelerin okunacağını, salât emriyle yükümlü müminlerin tercihine bırakmıştır.** Tüm insanlığa hitap eden mesaj, yüzlerce renk-desen, meşrep ve karakter arz eden insanlık câmiasının, Yaratıcı'ya yakarışta esas olan bir faaliyette gönüllerinden geldiği gibi yakarmalarına imkân vermektedir. Vahyin ruhu, **aklın apaçıklık ilkesi** de bunun böyle olmasını gerektirir.

İleride de göreceğimiz gibi, **Şâfiî, Hanbelî, Mâlikî ve İmamiyye fıkhının büyük otoriteleri, işte bu gerçekten hareketle, Fâtiha'yı doğru-düzgün okuyamayanların onun yerine başka dualar, zikirler okuyabileceklerini belirten fetvalar vermişlerdir.** Kur'an, namazlarda, kendi-

sinden bir parçanın okunması gerektiğini söylemiş olsaydı fıkhın dört büyük ekolünün imamları biraz önce değindiğimiz fetvayı asla vermezlerdi, veremezlerdi.

Özetleyelim: **Anadilde ibadet meselesine Kur'an zemininde baktığımızda, bize sorun çıkaran bir şey tespit edilemez. Kur'an bu konuyu serbestlik alanı içinde bırakmıştır. İsteyen, münacaatlarında Kur'an'dan ayetler okuyabilir ve bu, Kur'an'la beraberliğimize yardımcı olduğu için çok da iyi olur. Bu münacaat ayetlerinin sayısı yüze yakındır. Kur'an okuma emrini namazın uydusu haline getirip işlemez kılan yaklaşımlar bu münacaat ayetlerini okumayı da gündeme getirmemekte, "Herhangi bir ayeti okusan olur" diyerek Müslümanları ona-buna beddua ettirerek veya Firavunların tanrılık iddialarını anlatan ayetleri okutarak namaz kıldırıyorlar. Cenabı Hak ise "Namazı beni anmak için kıl!" diye ferman ediyor. Nerede o ferman, nerede bu uygulama!?.**

SÜNNET ZEMİNİNDE DURUM

Namazda Kur'an'ın tercümesinin okunup okunmayacağı tartışmasında **"Okunur!"** diyenlerin dayandıkları **sünnet** kaynaklı belge, büyük sahabî **Selman Fârisî** (ölm.36/656) nin yaptığı Fâtiha tercümesidir. Daha sonraki fıkhî tespitlerde dayanak noktası yapılan bu belgenin, **İmamı Âzam Ebu Hanife** (ölm.150/767) tarafından fetva mesnedi olarak kullanıldığını Hanefî fıkhının temel kaynaklarından biri olan **Serahsî**'nin (ölm.483/1090) **el-Mebsût** adlı eserinden öğreniyoruz.

Belge şudur: İlk Müslümanlardan ve Hz. Peygamber'in seçkin arkadaşlarından biri olan İran asıllı **Selman Fârisî,** namaz sırasında **Fâtiha Suresi**'nin özgün metnini güzel okuyamadıklarını söyleyen ve bunun yerine Fâtiha'nın Farsça tercümesini okuyup okuyamayacaklarını soran ırkdaşlarına bunun olabileceğini bildirmekle kalmamış, Fâtiha'yı Farsça'ya çevirerek kendisine başvuran kişilere göndermiştir. (bk.Serahsî; Mebsût, 1/36-37)

Üzerinde olduğumuz konunun sünnet açısından durumunu

daha da önemli kılan başka bir belge vardır: **Selman Fârisî,** ırkdaşlarının kendisine başvurması üzerine, Fâtiha'yı Farsça'ya tercüme edip onlara vermeyi düşündüğünü Hz. Peygamber'e arz etmiş ve ondan onay aldıktan sonra işe girişmiştir. (bk. Tâcu'ş-Şerîa; Nihâyetu Hâşiyeti'l-Hidâye, Kıraat bölümü; Abdülhayy el-Leknevî, Hidâye Şerhi, Dehli, 1915 baskısı, s. 86. not: 1; Muhammed Hamidullah; Kur'an-ı Kerim Tarihi, s. 102)

Ehlisünnet inancının temel kabullerine göre, sahabîlerin tümü **mukteda bih** (kendisine uymak dînen câiz olan müçtehit) durumunda olduklarından her birinin fetvasıyla ibadet geçerlidir. Buna göre, **Selman**'ın uygulaması, başka hiçbir kanıt aranmaksızın, Fâtiha'nın çevirisi ile ibadet edilebilmesini sağlamaya yetecektir. Nitekim, Hanefî fıkıhçılar, Fâtiha'nın çevirisi ile namazın geçerliliğine hükmederken sürekli bir biçimde Selman'ın uygulamasına atıf yapmışlardır.

Sünnetten, Fâtiha ile ilgili ikinci delil, daha önce, Fâtiha yerine başka zikir ve dualar okunarak da namaz kılınabileceği yolunda fetva verdiklerinden söz ettiğimiz **Şâfiî, Hanbelî, Mâlikî** ve İmamiyye fıkıhçılarını da destekler nitelikte bir delildir:

Kaynaklarımızın bildirdiğine göre, Hz. Peygamber, Fâtiha'yı iyi ve güzel okuyamadığını arz eden bir sahabîsine, Fâtiha yerine başka dualar okuyarak namaz kılabileceğini söylemiş ve ona şu duayı öğretmiştir: **"Allah'ı tespih**

ederim, hamt O'nadır. O, en yücedir. Her türlü güç ve yetki sadece O'nundur." (Ebu Davûd, salât; Nesaî, iftitah; Tirmizî, salât; ayrıca bk. Kurtubî; Tefsir, 1/126; Râzî; Tefsir, 1/215) Sünnetin bu verilerine dayanan **İmamı Âzam,** Fâtiha'nın namazda okunuşunu farz, vâcip veya sünnet olarak görmemiş, sadece müstehap (sevimli, tercih edilen) kabul etmiştir. (bk. İbn Arabî; Ahkâmu'l-Kur'an, Tefsir, 1/2)

Biz, sünnet bünyesinde, namazda Kur'an'ın çevirisini okumanın cevazına belge olacak çok daha önemli bir gerçeğe dikkat çekmek istiyoruz. Bu gerçek, bizzat Peygamberimizin bir uygulamasıdır.

Evet, **namazda Kur'an'ın tercümesinin veya Kur'an dışından duaların okunabileceğine en şaşmaz ve tartışılmaz kanıt, bizzat Hz. Peygamber'in kendisinden gelmektedir.** Ve o da şudur: **Hiç kuşkusuz bir biçimde bilmekteyiz ki Hz. Peygamber, namazlarında Kur'an ayetlerinin arasına kendi özel dualarını serpiştirirdi. Zammı sure (Fâtiha'ya ilaveten okunan ayetler) olarak okuduğu ayetleri böler, bir süre, içinden geldiği şekilde dua eder, daha sonra yine Kuran okumaya başlardı.**

Bunun konumuz bakımından anlamı şudur: Bizzat Resul-i Ekrem, namazda kıraat makamında Kur'an dışında dualar okuyor ve bunun yapılabileceğine cevaz veriyordu. Şimdi kim çıkıp da diyebilir ki bir insan, kıraat makamında içinden gelen duaları edebilir ama bu dualar, Kur'an ayetlerinin

tercümesi olmamalıdır. Böyle bir iddianın akıl ve idrakle ilgisi olabilir mi? Kişi, içinden gelen duaları okuyarak namazını kılabiliyorsa bu dualarını, Kur'an'dan, Kur'an'ın öğrettiği dualardan seçemez mi? Elbette ki seçer ve bu çok da makbul olur...

İnsan sormadan edemiyor: **Neden Kur'an'ın anlaşılarak okunmasına yönelik her davranıştan tedirginlik duyuluyor? Anlamadan okumanın her çeşidine "evet" iken, anlayarak okumanın bir çeşidine bile neden "hayır!"?** Gerçek şudur: **"Kur'an layıkıyla tercüme edilemez, onun için de Kur'an'ın tercümesi namazda okunamaz." iddiası mesnetsiz bir safsata, boş bir dayatma, örfî bir saplantıdan ibarettir.**

Buraya kadar verdiğimiz temel bilgilerden sonra fıkıh ekollerinin **"Kur'an'ın tercümesi ile veya Kur'an dışından bazı yakarış cümleleriyle namaz"** konusundaki fetva niteliğinde beyanlarına bakabiliriz.

FIKIH EKOLLERİ NE DİYOR?

Anadilde ibadet meselesini, büyük fıkıh ekolleri **Hanefîlik, Şâfiîlik, Hanbelîlik, Mâlikîlik** ve İmamiyye bünyesinde değerlendirmeden önce Şâfiî fakîhi **Muhammed b. Abdurrahman ed-Dımaşkî** (ölm.780/1378)nin eserinden, konuyu ustalıkla özetleyen birkaç satırı vermek istiyorum:

"İmamı Âzam Ebu Hanife şöyle demiştir: 'Namaz kılan kişi, isterse Arapça özgün metni okur, isterse Farsça çevirisini.' Ebu Hanife'nin baş öğrencileri olan İmam Ebu Yusuf (ölm. 182/798) **ve İmam Muhammed** (ölm. 189/804) **şöyle demişlerdir: 'Eğer Fâtiha'yı Arapça metninden güzel okuyabiliyorsa başka bir şeyi veya Fâtiha'nın çevirisini okuması yeterli olmaz. Ama eğer Arapça metni güzel okuyamıyorsa Fâtiha'nın, kendi dilindeki çevirisini okur, bu da onun için yeterli olur."** (Dımaşkî, Muhammed b. Abdurrahman; Rahmetü'l-Umme fî İhtilâfi'l-Eimme, Kıraatu's-Salât bahsi)

Bu satırlar, namazda Fâtiha'yı okumanın fıkıhsal durumunu son derece güzel bir biçimde özetlemiştir. Şimdi biz, Hanefî, Şâfiî, Hanbelî, Mâlikî ve İmamiyye ekollerinin konuya bakışlarını daha yakından görmeye çalışalım.

HANEFÎ FIKHININ GÖRÜŞÜ: TERCÜME İLE NAMAZ

Hanefî fıkhının babası ve birinci derecede söz sahibi olan İmamı Âzam'ın, Kur'an'ın tercümesiyle ibadet meselesindeki görüşü açık ve kesindir:

Arap dilini bilen ve Kur'an'ı güzel bir telaffuzla okuyabilenler de dahil, namazda Fâtiha'yı tercümesinden okuyan herkesin namazı geçerlidir.

Büyük İmam'ın bu fetvası, herhangi bir mazeret veya zaruret kaydına bağlanmamıştır; mutlak ve genel bir fıkhî görüştür, bir genel fetvadır.

İmamı Âzam'ın bu fetvasına göre, bir Müslüman, örneğin, Arap asıllı olsa veya Arapça'yı öğrenip güzelce okuyabilse dahi Kur'an'ın çevirisiyle namaz kılabilir. Bunu yapabilmesi için kendisinden herhangi bir mazeret istenmez.

İmamı Âzam (ölm.150/767) görüşünün Hanefî fukahasınca ayrıntılanan gerekçesi şöyle özetlenebilir: Kur'an, kağıtlarda yazılmış ve bizim okuduğumuz lafızlar değildir. Esas

Kur'an o lafızların taşıdığı mânadır ki bir **kelâm-ı nefsî** (Allah'ın zatı ile birlikte varolmaya devam eden söz) olarak kalıptan kalıba dökülür. O kalıplar, sonradan yaratılmış (muhdes) varlıklardır. Oysaki **esas Kur'an, mahlûk olmayan bir mânâdır: "Hiç kuşkusuz o, öncekilerin zübürlerinde de vardı."** (Şuara Suresi, 42) buyurulması da bu gerçeği gösterir.

O halde, esası itibariyle mâna olan Kur'an'ı Arapça lafız yerine başka lafızlardaki çevirisinden okumak mümkündür.

İmamı Âzam'ın bu görüşü, onun kurduğu büyük ekolün sonraki temsilcileri tarafından da dile getirildi ve savunuldu. Uzun bir liste verilebilir. Biz, çok önemli birkaç ismi vereceğiz. Ünlü müfessir-fakîh **el-Cassâs** bunlardan biridir. **Ebu Bekr er-Râzî el-Cassâs** (ölm. 370/980) bir fıkhî tefsir olan **"Ahkâmu'l-Kur'an"**ında İmamı Âzam'ın görüşünü ele alır ve savunur.

"Bedâi'u's-Sanâi" yazarı **Alâuddin Kâsânî** (ölm. 587/1191) de çeviri ile ibadeti savunan anıt fakîhlardan biridir.

Hidâye yazarı **el-Merğînânî** (ölm. 593/1196) de aynı görüştedir. (bk. el-Hidâye, iftitahu's-salât bölümü) Ehlisünnet inancının esaslarını kaleme alan imamlardan biri olan müfessir, fakîh ve kelamcı **Abdullah b. Ahmed en-Nesefî** (ölm. 701/1301), tefsiri **"Medârikü't-Tenzîl"**de, Şuara Suresi 196. ayeti açıklarken şu yolda konuşmaktadır:

"Bu ayet şu iki hususa delil olur:

1. Kur'an, Arapça dışında bir dile tercüme edildiğinde o tercüme de aynen Kur'an'dır,
2. Kur'an'ın (örneğin) **Farsça çevirisi ile namaz kılmak câizdir."**

Hanefî fıkhının muhaddis-fakîhlarından biri olan **Zeyla'î** (ölm. 743/1343) aynı görüşü, aynı gerekçelerle tekrar eder ve ekler: **"Eski suhuflar** (vahyî metinler) Arapça olmadığına göre **Kur'an'ın Arapça metinden okunması şart değildir."** (bk.Zeyla'î; Tebyînu'l-Hakaık, 1/110-111)

Adlarını sıraladığımız Hanefî fakîhların, tercüme Kur'an ile namaza cevaz veren görüşlerinin gerekçeli bir açıklamasını, Hanefî ekolün anıt bilginlerinden biri olan **Kâsânî**'nin **"Bedâi'u's-Sanâi"** adlı eserinden kısmen özetleyerek vereceğiz:

"Namazda kıraat (Kur'an'dan bir miktarın okunması), **bilginler kamu oyunca farz görülmüştür. Ebu Bekr el-Asam** (ölm.200/ 815) **ve Süfyân b.Uyeyne** (ölm. 198/813) **ise namazda kıraati farz görmezler. Onlara göre, namaz, birtakım fiillerin adıdır, birtakım zikirlerin-okuyuşların adı değil. Hatta onlar derler ki, 'Namaza iftitah tekbiri almadan** (Allahu ekber demeden, sadece elleri kaldırarak) **da başlanabilir."**

Hz. Peygamber şunu söylemiştir: "Namazı, beni kılıyor gördüğünüz gibi kılın."

"Görülen, fiillerdir; zikirler-sözler değil. O halde, namaz, fiillerin adıdır."

"İşte bunun içindir ki, namaza ilişkin fiillerden âciz olandan namaz hükmü düşer. Böyle bir kişinin, namazda okunan zikirleri-duaları yerine getirebilmesi, düşme hükmünü değiştirmez. Eğer iş, bir kalp işi olsaydı fiilden âciz olandan, namaz borcu düşmeyecekti."

"Biz Hanefîler, delilleri birlikte değerlendirerek namazda, okuyuşla fiilin birlikte farz olduğu sonucuna varırız...Fiilden âciz olandan namazın düşmesine gelince, bu, namazda, fiilin sözden çok oluşundan kaynaklanan bir durumdur. Yani, namazda fiilden âciz olan, namazın büyük kısmından âciz demektir. Ve bütüne ilişkin hüküm çoğunluğa, büyük kısma bakılarak verilir."

"Kıraat, bilginler kamu oyunca farz kabul edildiği gibi, sahabîler kamu oyunca da farz kabul edilmiştir. Ancak İbn Abbâs (ölm. 68/687), **Peygamberimizin: 'Gündüz namazları kıraatsiz kılınır.' sözüne dayanarak öğle ve ikindi namazlarında kıraat yoktur sonucuna varıyor."**

"İbn Abbas'ın dayandığı hadis konusunda Hasan el-Basrî şöyle demiştir: 'Onun anlamı, gündüz kılınan namazlarda kıraatin duyulacak şekilde okunması gerek-

mez.' demektir."

"Biz Hanefîler de bu görüşteyiz. Namaz kılan kişi imam mevkiinde ise veya kişi kendi başına kılıyor ise böyle. Yani imam olan kişi sessizce okur, imama uyan kişi (muktedî) **ise hiç okumaz."**

"İmam Şâfiî'ye göre ise tüm namazlarda herkes kıraate katılır."

"Biz Hanefîlere göre, namazda farz olan kıraat (Kur'an okuma), **Kur'an'dan herhangi bir şey okumaktır. Özellikle Fâtiha'nın okunması ise farz değil, vâciptir."**

"Hasan el-Basrî'ye göre, kılınan namazın bir tek rekâtında Fâtiha okumak, farzı yerine getirmeye yeter."

"Hasan el-Basrî'nin hareket noktası, Müzzemmil Suresi 20. ayetteki 'Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun!' cümlesidir."

"Hasan'a göre, bir işin yapılmasına ilişkin emir, o işin tekrarını gerektirmez. Bir musallî (namaz kılan), **Fâtiha'yı, kıldığı namazın herhangi bir rekâtında bir kez okusa dinin kıraat emri yerine gelmiş olur."**

"Okunacak miktara gelince: Bu konuda Ebu Hanîfe-'den üç görüş nakledilmiştir:

1. Kısa veya uzun bir ayet okumak, farzı yerine getirmek için yeterlidir. (Zâhiru'r-Rivâye'deki, yani Hanefî fıkhının 6 ana kaynağındaki esas mezhep görüşü budur.)

2. Ayet şartı yoktur. Kıraat niyetiyle bir kelime okumak bile yeter. (Hanefîlerin bu görüşüne göre, namaz kılan biri Kur'an'da geçen herhangi bir kelimeyi, kıraat niyetiyle telaffuz etse, mesela 'Ebu Leheb' veya 'Firavun' dese namazı geçerlidir.)

3. Kıraat sözünün geleneksel anlamına uygun bir miktar okumaktır ki bu da uzun bir ayet veya kısa 3 ayettir."

"İmamı Âzam Ebu Hanîfe'nin ısrarlı olduğu görüş, birinci görüştür."

"Kıraatin geçerli olmasına gelince: İmamı Âzam'a göre, kıraat, Arapça ile geçerli olabileceği gibi, Farsça ile de (yani Kur'an'ın tercümesiyle de) **geçerli olur. Kıraat sahibi, ister Arapça'yı güzelce bilsin, ister hiç bilmesin, fark etmez. Tercüme ile kılabilir."**

"İmamı Âzam'ın iki büyük öğrencisi, İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre, eğer kişi Arapça'yı iyi biliyorsa tercümeden okuması geçerli olmaz. Arapça'yı iyi bilmiyorsa tercümeden okuması geçerli olur."

"İmam Şâfiî (ölm.204/820)**ye göre, Arapça'yı iyi bilsin**

veya bilmesin, namazda Kur'an'ın çevirisini okuyamaz. Şâfiî'nin, bu durumda önerdiği çözüm şudur: Eğer Arapça'yı iyi bilmiyorsa, kıraat yerine Allah'ı tespih eder (Allah'ı yüceltici sözler söyler), **tehlîl eder** (La ilâhe illellah der), **ama tercüme Kur'an'dan okuyamaz."**

"Bu görüşü savunanların dayandıkları tez şudur: Kur'an, Arap diliyle indirilmiştir; o yüzden Kur'an'ın başka bir dildeki çevirisini okumak, Kur'an okumak sayılmaz."

Ebu Hanîfe, şöyle düşünmektedir: **"Namazda Kur'an okumaktan maksat, Allah'ın kelamına yani O'nun zatıyla birlikte olan söz söyleme gücüne** (kelam-ı nefsî, kelam-ı kadîm) **delâlet eden sözleri okumaktır. Bunlar ibret, öğüt, teşvik, sakındırma, övgü ve yüceltme ifade eden sözlerdir; Arapça olmaları esas alınacak lafızlar değil. Lafızlar, şöyle veya böyle olabilir. Nitekim Kur'an'da şöyle denmektedir: 'O Kur'an, önceki nesillerin kitaplarında da vardır.'** (Şuara, 196) **Yine Kur'an'da şöyle deniyor: 'Bu Kur'an, önceki sayfalarda da elbette ki vardı: İbrahim'in, Mûsa'nın sayfalarında."** (A'la, 18-19)

"Kur'an Arapça indirilmiştir" tezini ele alırsak buna cevap olarak iki şey söyleyeceğiz:

1. Arapça lafızların Kur'an oluşu, onun dışındakilerin

Kur'an oluşuna engel değildir. Kur'an'ın Arapça indirildiğini bildiren ayetlerde böyle bir engelden söz edilmemektedir. Arapça lafızlara "Kur'an" dendi, çünkü onlar, "Kur'an olana delâlet" etmekteler. O lafızlar, kelamın hakikatine sıfat durumundadır. Biz, 'Kur'an mahlûk değildir' derken, işte bu sıfatı kastederiz; Arapça yazımları değil."

"Mânâya (yani kelamın hakikatine) **delâlet, Farsça tercümede de vardır."**

"Farsça çevirinin de 'Kur'an' diye anılabileceğine şu ayet kanıttır: 'Eğer biz onu Arapça olmayan bir Kur'an yapmış olsaydık elbette şöyle diyeceklerdi: 'Ayetleri ayrıntılı kılınmalı değil miydi?" (Fussılet, 44) **Bu ayetle bildiriliyor ki, eğer Allah, Kur'an'ı, Arapça dışında bir dille ifadelendirseydi o yine 'Kur'an' olacaktı."**

2. 'Arapça lafızlar dışında Kur'an olmaz' derken şunu unutmayalım: Arapça okumanın gerekliliği Arapça'ya 'Kur'an' adı verilmesinden değil, Arapça lafızların, Allah ile varolan tanrısal kelama (kelam-ı nefsî) **delil olmasındandır. Çünkü, örneğin, Allah'ın kelamına ait olmayan bir Arapça lafız okusa, onun Kur'an olması şöyle dursun, kıldığı namaz bozulur."**

"İmameyne (Ebu Yusuf ve Muhammed) **göre, Arapça okuyamayan, Farsça çeviriyi okuyabilir."**

"Aslına bakılırsa, Arapça bilmeme mazereti, İmameyn'in tezine göre, geçerli olmamak gerekir. Çünkü onlara göre, kıraatin farziyeti 'Kur'an'a ilişkin' bir farz oluştur. Ve onlar katında Kur'an, Arapça lafızları itibariyle Kur'an'dır, anlam itibariyle değil."

"O halde, Arapça lafız ortadan kalkınca Kur'an da yok oluyor demektir. Çünkü, onların tezine göre, tek başına anlam, Kur'an sayılmıyor. Peki, Arapça'yı iyi okuyamayana tercüme ile namaz kılabilme izni nasıl veriyorlar?!"

"Anlaşılan o ki, işin doğrusu, İmamı Âzam'ın görüşüdür." (Yani, Arapça bilenler de dahil, herkes Kur'an'ın çevirileri ile namaz kılabilir).

"Şunu da söylüyorlar: Arapça lafızlarda belirginleşen i'caz (edebî mucize), **Farsça** (veya bir başka dilde) **çeviride vücut bulmaz. Güzel! Ama unutulmasın ki, İmamı Âzam, namazda okunacak niyazların i'caz taşıması gerektiğini kabul etmemektedir."**

"Esas yükümlülük Kur'an'dan bir şey okumak teklifidir, i'caz taşıyan kelam okuma teklifi değil. Bunun içindir ki, İmamı Âzam, kısa bir ayetin -ki üç ayetten azında i'caz tecelli etmez - okunmasını bile yeterli görmektedir."

"Tüm bu görüşler dikkate alındığında şu söylenebilir:

Musallî (namaz kılan); **Tevrat, İncil veya Zebûr'dan bir parça okusa, eğer o parça tahrif edilmemiş bir parça ise, Ebu Hanife'ye göre, namazı geçerlidir."** (Tahrif edilmemiş olmanın ölçüsü, açıktır ki, içerik bakımından Kur'an'a uygunluk olacaktır).

"Bu tartışmanın verilerine dayanarak şunu da belirtelim: Bir Müslüman, teşehhüdü (Tahiyyat için oturmayı), **hutbeyi, hayvan kesimi sırasındaki besmeleyi, tavaf sırasında okunan telbiyeyi (Lebbeyk, Lebbeyk diye yakarmayı) Farsça veya başka bir dille yerine getirse geçerlidir."**

"Ezanı Farsça çeviriden okusa ne olur? Denmiştir ki, kıraatla ilgili ihtilaflar ezan için de geçerlidir. Şöyle diyenler de olmuştur: Ezanın çevirisinin okunmayacağında ittifak vardır. Çünkü Arapça dışında bir dille okunursa i'lam (duyuru) **amacı gerçekleşmez. Eğer duyuru gerçekleşiyorsa, ezanın tercümesini okumakta da bir sakınca yoktur..."** (Kâsânî; Bedâi'u's-Sanâi', 1/516-532)

NEDEN OKUNMAZMIŞ?

Namazda Kur'an'dan bir parçanın okunmasını emredilmiş sayalım. Peki, bunun Kur'an tercümesiyle yerine getirilmesine engel olan nedir?

Denmiştir ki: **"Okunması gereken, Kur'an'dır. Ve hiçbir tercüme 'Kur'an' unvanını taşıyamaz. Tercüme, tercümedir."**

Bu tez, ibadetin ruhuna uymadığı gibi, Kur'an'ın ruhuna da uygun düşmez. Neden?

1. Aklî açıdan baktığımızda: Burada söz konusu olan, hükme esas olacak bir metin değil, Allah'a niyazdır. Bu niyazın Kur'an dışı bazı tespih ve zikirlerle yerine getirilmesi mümkün oluyorken Kur'an'dan tercüme edilmiş ama Kur'an unvanı taşımayan metinlerle olmasını engellemenin mantığı nedir? Bu mantığa göre, bir insan, mesela, **"Rabbim, beni, ebeveynimi ve müminleri hesabın ortaya geleceği gün affet!"** (İbrahim, 41) ayetini çeviriden okuyarak namaz kılamaz, çünkü Kur'an değil, tercümedir. Şu

ayetin özgün metnini okuduğunda ise namazı geçerli olur; çünkü "Kur'an okumuştur..." İşte ayet: **"Cehennemin ta dibinden çıkan bir ağaçtır o!"** (Saffât, 64)

Şimdi, böyle bir anlayışı, Allah'ın çarpıklık, kuşku ve körlükten arınmış dinine mâl etmek mümkün olur mu? Aklın apaçıklık ilkeleri ile İslam'ın ruhu ve hedefleri böyle bir yaklaşımı haklı bulur mu? **"Allah, aklını işletmeyenler üzerine pislik bırakır."** (Yûnus, 100) diyen bir kitabın böyle bir tutarsızlığa onay için kullanılmasını, doğrusu biz, işletilen bir akla hakaret sayarız. Ve böyle bir tutumu savunmaktan Allah'a sığınırız.

Biz ne **Hıristiyanız** ne de **Sâbiî. Hıristiyanlar,** kilise babalarının baskısıyla, asırlarca kendi dillerinde ibadet edemediler, hatta kutsal kitapları olan **İncil**'i, bildikleri dildeki tercümesinden okuyamadılar. Nihayet gerekli uyanışı gösterip Allah ile aldatanların vurdukları prangaları kırarak anadillerinde ibadet özgürlüğüne kavuştular. Ve yükselişleri de bundan sonra başladı...

Bugün yeryüzünde, bilmediği bir dilin kelimelerini telaffuz ederek (daha doğrusu ettiğini sanarak) ibadet eden iki kitle vardır: Biri büyük kitle, Arap olmayan Müslümanlar, ikincisi ise küçük bir topluluk olan **Sâbiîler**'dir. Toplam sayıları 20-30 bini geçmeyen **Sâbiîler,** dinsel metinlerinin dili olan **Mandence**'yi günlük hayatta kullanmadıkları ve anlamadıkları halde, rahiplerinin dayatması yüzünden, ibadetlerinde hâlâ kullanmaktadırlar.

Şimdi sormak istiyoruz: Biz Müslümanların örnek edindiği kitle, Ortaçağ Hıristiyanları mı, yoksa Sâbiîler mi? Makîsun aleyhimiz (örneklemede esas aldığımız), bunlardan biri olsa gerek...Biz bu iki anlayışa da bâtıl damgasını vurmuş bulunduğumuza göre, bunları makîsun aleyh yapamayız. Çünkü, İslam'ın temel ilkelerinden biri de şudur:

"Bâtıl makîsun aleyh olmaz!" Yani tutarsızlık ve saçmalık ölçü yapılamaz.

Hıristiyan papazlarıyla **Sâbiî** rahiplerini örnek aldığımız daha bazı konular vardır. Matbaanın icadı üzerine din kitaplarının matbaa ve mürekkeple yazılmasının dine aykırı ilan edilmesinde yine Sâbiî mantığıyla hareket edilmişti.

Sâbiîler dinsel metinleri yazmada kullanacakları mürekkeplerin rahipler eliyle hazırlanmasını dinsel bir yükümlülük haline getirmişlerdir. Ayrıca bu metinler, sadece rahipler tarafından yazılabilir. Başka yazıcılar bu görevi yapamazlar. Rahip efendiler bu görevi yaparken, alacakları paranın rakamını, yaptıkları **"kutsal hizmet"**e uygun olarak kendileri belirlemekteler.

İşte işin püf noktası da budur...Kutsal kişiler rahat ve bol para kazanacaklardır. Bugün bu kazanma yolu, örneğin Arapça namaz sureleri okutan **"Kur'an kursları"** sektörüne trilyonlar kazandırmaktadır.

2. Naklî açıdan baktığımızda: "Kur'an hiçbir dile çevrilemez, hiçbir çeviriye Kur'an denemez." sözü, Peygamberimiz devrinde kabul görmüş bir anlayış değildir. Sahabî neslinde bunun tam aksi görüş ve uygulamaların esas alındığına tanık olmaktayız.

Her şeyden önce şunu kesinlikle bilmekteyiz: Kur'an'ı Kureyş lehçesiyle okuyamadığını belirterek Hz. Peygamber'e başvuranlara o, kendi kabile lehçeleriyle okuyabileceklerini söylemiş ve bunun üzerine birkaç lehçeyle Kur'an okunur olmuştur. (bk. Ebu Dâvud, vitr 22; Nesaî, iftitah 37)

Hz. Peygamber'in bu izninin bizim için bilimsel-dinsel anlamı, **Kur'an okuyuşa eşanlamlıların girmesi** ve telaffuzun değişmesidir. Böyle bir olgu, "Kur'an'ın çevirisi Kur'an değildir, onunla namaz kılınmaz!" diyen tezi yerle bir eder. Çünkü, Peygamberimizin verdiği izinle ortaya çıkan sonuç bir tercümedir; ne var ki bu tercüme **"Arapça'dan Arapça'ya"** tercümedir. Eğer söz konusu olan, vahyedilmiş nazmın (Kur'an metninin) kelimelerinin değişmemesi ise -ki anadilde ibadete karşı çıkanlar böyle diyorlar- o taktirde Hz. Resul'ün bu iznine dayanarak kendi lehçeleri üzere Kur'an okuyup namaz kılan sahabîler din dışı bir iş yapmış olurlar. Anadilde ibadete karşı çıkanların anlayışlarıyla bu sorunun altından kalkmak mümkün değildir.

Ama **Abdülaziz el-Buhârî** (ölm.730/1330)nin, Hanefî fıkhı adına dile getirdiği şu sözler esas alınırsa sorun biter ve Cenabı Peygamber'in iznindeki evrensellik anlaşılmış ve

amacına ulaşmış olur. Diyor ki Buhârî:

"Arapların, Kur'an'ı değişik lehçelerle okuması câiz ise başka milletlerin de kendi dillerindeki çeviriyi okumaları câizdir." (Buhârî; Keşfu'l-Esrâr, 1/24)

Öte yandan, Kur'an'ın Arapça indirilişinin gerekçeleri Kur'an'da açıkça gösterilmiştir. Bunlar:

1. Taakkul yani aklı işletip düşünmek,
2. İnzâr yani uyarmaktır.

Kur'an'ın Arapça indirilişi (inzal) veya Arapça kılınışı (ca'l) konusuna değinen ayetlerde, **taakkul** ve **inzâr** dışında bir gerekçe gösterilmemiştir. Örneğin **taabbüd** (ibadet) gerekçesi hiçbir yerde söz konusu edilmemiştir. Altı çizilen gerekçeler daima iki tanedir: **Taakkul, inzâr.** (bk. Yusuf, 2; Zühruf, 3; Şuara, 195; Ahkaf, 12)

Taakkul ve **inzâr** esas olduğuna göre, bunu elde etmenin iki yolu vardır:

1. Herkes Arapça öğrenip anlayacak,
2. Herkes bildiği dildeki çeviriden okuyacak.

Birinci yol, akla, insan gerçeğine, Kur'an'ın evrenselliğine ve nihayet **sünnetullah**a (Allah'ın varlığa koyduğu yasalara) aykırıdır. Bugün dünyada 7 milyara yakın insan yaşamaktadır. Kur'an bunların tümünü muhatap alır. Şimdi, bu

insanlar Arapça öğreninceye kadar Kur'an'ın muhatabı olmayacaklar mı? Elbette ki olacaklar! Nasıl? Elbette ki Kur'an'ın çevirisini okuyarak. Çünkü Kur'an, Arap diliyle indirilişini, muhataplarının okuyup anlamaları ve uyarılmaları gerekçesine bağlamıştır; Arap dilinin kutsallığı veya ibadetlerin, niyazların Arapça yapılması gibi bir gerekçeye değil. Bunun aksini öne sürmek, Arap olmayanlarla Arapça öğrenmeyenlere düşünme, hatta iman ve ibadet yasağı koymaktır. Kur'an böyle bir şey yapar mı?

Kur'an'ın Arapça indirilişine, Kur'an'da olmayan **"Arapça ibadet"** gerekçesi ekleyerek Arapça dışındaki dillerle ibadet yolunu kapatmak, Kur'an okuyuşu **taakkul** ve **inzâra** kapatmaktır. Çünkü söz konusu olan, dindir. **Kitabının tercümesiyle ibadet edemeyen insan, o kitabın tercümesini okumamak üzere şartlanır.** Nitekim asırlardır olup duran da budur. Sanki birileri İslam'ı Arabizmin hesaplarına uydurmak istemekte, bunun için de anadilde ibadete karşı çıkmaktadırlar. Yani din, siyasete boğdurulmaktadır.

Şu halde, Kur'an'ın Arapça indirilişini, **"Arap dilinin kutsallığı"** gibi Kur'an ve akıl dışı bir gerekçeye bağlayan zihniyetler, tarih boyunca bilerek veya bilmeyerek insanlık suçu işlemişlerdir. Bir örnek vermek istiyorum: "Kur'an'ın çevirisi ile de ibadet edilir" tezinin en güçlü savunucularından biri olan Hanefî fakîhı **Kâsânî**'nin dev eserini yayınlayan **Ali Muhammed Muavviz,** Kâsânî'nin eserine koyduğu bir dipnotta şöyle diyor:

"Allah, Müslümanları Kur'an sancağı altında birleştirdiğine göre, onların da dillerini Kur'an dilinde birleştirmeleri gerekir. Bu da mübârek ve yüce Arap dilidir. Eğer Kur'an'ın çevirisinin namazda veya namaz dışında okunmasına izin verilirse Allah'ın bu amacı suya düşer." (Kâsânî'ye dipnot, 1/529)

Bu anlayıştaki İslam ve akıldışılığı Kur'an ve İslam adına insanlığın önüne çıkaranların, Allah'tan korkup kuldan utanmaları gerekir. Muhammed ümmetine asırlardır anadillerinde ibadet hakkı vermeyen zulmün arkasında işte bu anlayış vardır. Sebep tek ve açıktır: Kendisi dışındakileri **mevalî** (köleler ve ümmîler) gören Arap-Emevî kibir ve inadının hegemonyasını kutsallaştırmak için Allah'ın kitabını ve dinini paravan yapmak...**Kâsânî**'nin eserini yayınlayan Muavviz adlı urûbeci (Arap değerlerini dinleştiren) bunu her nasılsa ağzından kaçırıvermiştir...

Kur'an'ın **taakkul** ve **inzâr** gerekçelerini Arapçılık ve Arapçacılık tutkusunu kutsallaştırma gerekçesine dönüştüren anlayış, ayağını sağlam basmak için bir de **"hadis"** uydurmuştur. **Yüzyılımızın Hadis Allâmesi Nâsıruddin el-Elbânî** (ölm.1999) tarafından: **"Her rivayeti ötekinden zayıf"** diye nitelenen bu uydurma şöyledir:

"Kur'an'ı Arapça kurallarına uygun okuyun. Kim Kur'an okur ve onun i'rabına (Arapça dil kurallarına uygunluğuna) **dikkat ederse onun için, okuduğunun her harfine on sevap vardır. Böyle birisi için ayrıca okudu-**

ğu her harf, on kötülüğe kefâret, on dereceye yükselme aracı olur." (Bu uydurma ve eleştirisi için bk. Elbânî; el-Ahâdîs ez-Zaîfa, 5/370)

Akıl, idrâk, ilim ve Kur'an dışı böyle bir sözü hakikatin tebliğcisi Hz. Muhammed'e isnat etmekten Allah'a sığınırız.

Burada gözden kaçan veya kaçırılan bir nokta da şudur: **"Biz Kur'an'ı Arapça bir Kur'an** (Kur'anen Arabiyyen) **olarak indirdik"** (Zühruf, 3) ayeti, Kur'an'ın çevirisinin Kur'an sayılamayacağına değil, sayılacağına delildir. Çünkü, o ve benzeri ayetlerde "arabiyyen" (Arapça olarak) kelimesi, geçtiği her yerde Kur'an'ın sıfatı olarak kullanılmıştır. Yani bu ayetlerde Kur'an daima **mevsûf** (nitelenen), **"arabiyyen"** kelimesi daima sıfattır. Ve biz biliyoruz ki, Arap gramerine göre, **sıfat mevsûfun aynı değil, gayrıdır.** O halde, Arapça olma hâli Kur'an'ın kendisi, aslı değildir; değişebilecek niteliklerinden biridir. (Yani, Kur'an, Arapçadır, demiyor)

Kur'an, o Arapça lafızların taşıdığı mânadır. Eski deyimle, lafız değil, mâna kadîmdir. **Arapça lafızlara kadîm denemez.**

Şunu da hatırlatalım: Sahabenin en seçkin Kur'an ehli olanlarından **Abdullah b. Mes'ud** (ölm. 32/652), **Übey b. Ka'b** (ölm.30/650), **Enes b. Mâlik** (ölm.90/708) Kur'an lafızlarının müterâdifleri (eş anlamlıları) ile okunmasına (yani başka kelimelerle tercüme edilerek okunmasına) cevaz vermişlerdir. Örneğin,**"Günahkârların yemeği"** (Du-

hân, 44) ayetindeki **"günahkâr"** anlamını veren **"esîm"** kelimesini telaffuz edemeyen kişiye **İbn Mes'ud,** "Esîm" yerine **"fâcir"** kelimesini kullanarak okumasını söylemiştir. Aynı zat, Bakara 20. ayetteki **"meşev"** (yürüdüler) yerine **"merrû"** denmesine, Müzzemmil 6. ayetteki **"etkili-isabetli"** anlamına gelen **"akvem"** yerine **"asdak"** kelimesinin kullanılmasına cevaz vermiştir. (bk. Kurtubî; Tefsir, 16/149)

Bu örnekler, sahabî neslinin önde gelen Kur'an eğitici ve öğreticilerinin uygulamalarıdır. Bu uygulamalar üzerine her türlü ciddî ve hayatî içtihat oturtulabilir.

İşin esası, bizce, **Eş'arî** kelamcılarının şu tespitlerinde yatıyor: Kadîm (ezelî ve yaratılmamış) kelam, nefsî kelam olan mânadır. Mânayı taşıyan lafız (kelam-ı lafzî) ise hâdistir, sonradandır, yaratılmıştır. (Bu konuda geniş bilgi için bk.Teftezânî; Şerhu'l-Makaasıd)

O halde lafız üzerinde bir çalışma olan çeviri, esas ilahî kelam olan "mâna"ya müdahale değildir. Nitekim, Hanefî fakîhlar bu yaklaşımı esas alarak, tercüme ile namazın cevazına hükmetmişlerdir. **Söz konusu olan, hükme dayanak yapılacak bir metin değil de münâcaata (yakarışa) esas olacak bir metin ise tercümenin geçerliliği daha da tartışılmaz hale gelir.**

Bu noktada hemen şunu da belirteyim: "Kur'an'ın Arapça oluşu" meselesi dil-edebiyat açısından da değerlendirilmiş-

tir. Müfessir **Fahreddin er-Râzî** (ölm. 604/ 1207), Kur'an'daki**"Biz o Kur'an'ı Arapça indirdik"** mealindeki ayetleri ele alarak bu ifadenin tüm Kur'an'ın Arapça olması gerektiği yolunda bir anlam taşımadığına ilişkin görüşleri tartışıyor. (bk.Râzî; el-Mahsûl, 1/301-309) Bu tartışmanın varmak istediği sonuç şudur: Kur'an'ın **i'caz** (edebî erişilmezlik) ifade eden tarafı Arapça ile bağımlı olur. Ama, örneğin **münâcaat** (yakarış) için, çeviri de okunabilir. Çünkü onda amaç **i'caz** değildir.

Çeviri ile kayıtsız-şartsız ibadeti câiz gören **İmamı Âzam**'a, bu görüşünde büyük öğrencileri **İmam Ebu Yusuf** ve **İmam Muhammed'in** katılmadığını görmüştük. Arapçacılar tarafından istismar edilen bu nokta üzerinde durmak zorundayız. O katılmayışın esası şudur:

İmameyn'e (Ebu Yusuf ve Muhammed) göre, Arapça'yı bilen ve güzel okuyabilen kişinin Fâtiha'yı tercümesinden okuyarak namaz kılması câiz değildir. Ama eğer Arapça'yı güzel okuyamıyorsa o zaman tercüme ile namaz kılabilir.

Yani, Arapça'yı güzel okuyamayanların Fâtiha'nın çevirisi ile namaz kılmalarında, bu iki imam açısından da bir sakınca yoktur. Onlar, hocaları İmamı Âzam'dan farklı olarak, bir **"mazeret"** aramaktadırlar. Bu **mazeret,** Arapça'yı güzel okuyamamaktır. Bu mazereti taşıyanlar, Kur'an'ın çevirisini okuyarak namazlarını kılabilirler.

İmamı Âzam ve baş öğrencilerinin bu tartışmasız ve net

görüşleri, yıllardan beri her ne hikmetse sürekli bir biçimde **Serahsî** (ölm. 483/1090)ye yollama yapılarak gündeme getirilmektedir. Ne gariptir ki, çağımızın en büyük fıkıh otoritelerinden biri olan **Muhammed Hamidullah** bile aynı tavrı izlemiştir. Oysaki, İmamı Âzam'ın bu görüşleri, hem de hiçbir sulandırmaya uğramaksızın, onun en büyük öğrencileri ve Hanefî fıkhının İmamı Âzam'dan sonra en büyük temsilcileri olan İmam Muhammed ve Ebu Yusuf tarafından bize iletilmiştir. Serahsî'den tam üç yüzyıl önce kaleme alınan eserlerle...

İmamı Âzam'ın Kur'an'ın tercümesiyle ibadet konusundaki görüşlerini dile getirmede birinci dereceden kaynakların verdiği doğru bilgiler yerine en az üç yüzyıl sonra kaleme alınmış kaynakların bilgilerine itibar edilmesi, bu büyük imamın çok önemli bir konudaki görüşlerinin bulanık kalmasına ve kendisinden yararlanma imkânının zorlaşmasına yol açmıştır.

ÜÇ HATA VEYA SAPTIRMA

İmamı Âzam'ın Kur'an'ın çevrisi ile namaz kılınabileceğine ilişkin görüşü her gündeme geldiğinde üç büyük hata (eğer bilinçli bir saptırma değilse) işlendiğini görüyoruz:

1. İmamı Âzam ve İmameyn'in görüşleri, İmamı Âzam'ın en üyük öğrencisi olan ve onun tüm fetvalarını bize 6 eserle ulaştıran İmam Muhammed eş-Şeybânî (ölm. 189/804)**nin eserlerinden alınmak yerine, 483/1090 tarihinde ölen Serahsî'nin eserinden alınmaktadır.**

Oysaki ilk ve doğrudan kaynak İmam Muhammed eş-Şeybânî'nin eserleridir. Bilim ve fikir ciddiyeti de gerçeği olduğu gibi saptama niyeti de konunun ilk kaynağını öne almayı zorunlu kılar.

İmamı Muhammed'in o eserlerinden biri olan **el-Câmiu's-Sağîr,** yukarıda kaydettiğimiz görüşlerin ilk ve doğrudan kaynağıdır. (bk. el-Câmiu's-Sağîr, İftitahu's-Salât bahsi).

Ne ilginçtir ki bu temel ve birinci el kaynağın, onca tartışmada adının geçtiğine bile tanık olabilmiş değiliz.

2. İmamı Âzam'ın görüşü, ikinci-üçüncü el kaynakların kaypak zemininde sulandırılarak, Arapça okuyamayanlara, "dilleri alışıncaya kadar geçici bir süre" kolaylık tanıma olarak gösterilmektedir.

Bu iddiayı okuyup dinleyince, neden İmam Muhammed'e değil de ondan üç yüzyıl sonra yazmış bulunan Serahsî'ye atıf yapıldığı çok güzel anlaşılıyor. Çünkü İmam Muhammed, hocasının fetvalarını naklettiği onca eserinin hiçbirinde böyle bir **"mazeret"** halinden ve böyle bir **"geçici süre"**den söz etmemektedir.

3. İmamı Âzam'ın, Fâtiha'nın çevirisi ile namaz kılınabilir görüşünden döndüğü şeklinde bir iftira sahnelenmektedir.

Büyük İmam, fikrinden dönmüşse bu dönüş, onun fetvalarını binlerce sayfa yazarak bize ulaştıran öğrencileri tarafından neden bildirilmemiştir. Üstelik, **o öğrenciler, üstatlarının o görüşüne, Arapça bilenler açısından karşı çıkmış insanlardır. Karşı çıktıkları bir görüşten dönmüş bulunan üstatlarının bu dönüşünü öncelikle onların bilmesi ve bildirmesi gerekmez miydi?**

Kaldı ki, günümüz nakilcilerinin dillerine doladıkları bu iftira, doğru olsa dahi onların kastettikleri anlamda asla değildir. İmam Muhammed'in **"el-Câmiu's-Sağîr"**ini şerh etmiş bulunan **Abdülhayy el-Leknevî** (ölm.1304/1887), hiçbir kaynak göstermemekle birlikte, insaflı konuşuyor. Şunu söylüyor: **"Ebu Bekr er-Râzî** (el-Cassâs) **Ebu Hanife'nin, öğrencilerinin görüşüne döndüğünü söylemektedir."**

Peki, Ebu Hanife'nin öğrencilerinin, tercüme Kur'an ile namaz konusundaki görüşleri neydi? Arapça bilenler tercüme ile namaz kılamaz. O halde, İmamı Âzam dönmüşse işte bu görüşe dönmüştür. Kur'an'ın tercümesiyle hiç kimse namaz kılamaz şeklinde bir görüşe dönmesi söz konusu edilemez. Çünkü öğrencilerinde böyle bir görüş yoktur.

Yani burada, yalan bir isnatla karşı karşıyayız.

Dahası var:

Ebu Hanife'nin, görüşünden döndüğü yolundaki iddiayı ilk ortaya atan kişi, **Ebu Isme Nuh b. Ebî Meryem** (ölm. 173/789) adlı rivayetçidir. Bu rivayetçinin, hadisciler tarafından yalancılıkla itham edildiği herkesce bilinmektedir. Yani bu kişi, hadis adı altında Hz. Peygamber'e yalan isnat etmekle ünlü bir sahtekârdır. **"İmamı Âzam, öğrencilerinin fikrine döndü"** iddiasının esas sahibi odur. Ne yazık ki, Arapçacı zihniyet, Nuh b. Meryem'in yalanını naklet-mekle yetinmemiş, ona eklemeler de yapmıştır.

Şu da herkesce bilinmektedir: Hadis uleması ittifakla bildirirler ki, bir hadis râvîsinin (rivayetçinin) itham edilişi **kizb** (yalancılık) yüzünden ise bu râvî, sonradan tövbe etmiş olsa bile, rivayeti artık kabul edilmez. (bk. Ahmet Naîm; Buharî Tecrîd-i Sarîh Tercüme ve Şerhi, 1/374-375)

Şunu da biliyoruz: Bir râvîyi hem **cerh** edenler (güvenilmezliğini iddia edenler) hem de **ta'dil** edenler (güvenilirliğini iddia edenler) varsa, ikincilerin sayısı çok olsa bile râvî güvenilmez sayılır. (bk. Ahmet Naîm, aynı yer) **Nuh b. Ebî Meryem** bahsinde bu iki kural da saf dışı edilmiştir. Sebep, bu rivayetçinin İmamı Âzam'la ilgili sözünü geçerli kılma gayretidir. Bu rivayetçinin bir şekilde, "sözüne güvenilir" hale getirilmesi gerekiyor. İmamı Âzam'ın, içtihadından döndüğünü söyleyen tek kişi odur. Onun yalancılığı gözden kaçırılmalıdır ki, iftira rivayeti geçerli hâle gelsin.

Biraz önce andığımız iki önemli kuralı kaydettikleri eserlerinin başka bir yerinde, **Nuh b. Ebî Meryem**'i aklamaya çalışan **Ahmet Naîm** (ölm.1934) ve **Kâmil Miras** (ölm. 1956) bizim gözümüzde saygınlık kaybına uğramışlardır. Nuh'un, Kur'an surelerinin faziletlerine ilişkin hadisleri uyduran kişi olduğu ittifakla kabul edilirken, daha ilginci, bizzat **Nuh b. Ebî Meryem** bunu itiraf etmişken (bk. **Ahmet Naîm;** aynı eser, 85-87), böyle bir savunma nasıl yapılır, bu rivayetçi nasıl güvene layık gösterilir?!

Sergilenen sahtekârlığın boyutunu iyi anlamak için bir kez

daha tekrarlayalım: **Nuh b. Ebî Meryem** iddiasının doğru olduğunu varsaysak bile ondan çıkacak sonuç, İmamı Âzam'ın **"Fâtiha'nın çevirisi ile namaz kılınmaz"** şeklinde bir görüşe döndüğü değildir. Çünkü fikirlerine döndüğü söylenen öğrencilerinin böyle bir görüşü yoktur. İmamı Âzam eğer öğrencilerinin görüşüne dönmüşse -ki bunu belgeleyen bir kanıta sahip değiliz- bu şunu ifade edecektir: Arapça'yı güzelce okuyabilenlerin Fâtiha'nın tercümesiyle namaz kılmaları geçerli olmaz. Biraz önce belirttiğimiz gibi, İmameyn'in görüşü bu idi. İmamı Âzam dönmüşse işte bu görüşe dönmüştür; Fâtiha'nın çevirisi ile hiç kimse namaz kılamaz diye bir görüşe dönmemiştir; çünkü öğrencilerinin hiçbirinde öyle bir görüş yoktur.

Neresinden bakarsanız bakın, **Arapça dayatmacıları, İmamı Âzam'a da, öğrencilerine de iftira etmişlerdir.**

Şimdi, adından hemen hemen hiç bahsedilmeyen, ama üzerinde olduğumuz konunun tartışmasız bir numaralı kaynağı olan İmam Muhammed'in **"el-Câmiu's-Sağîr"** indeki ilgili satırları kelimesi kelimesine görelim:

"İmam Ebu Hanife'ye göre: Namaza Farsça iftitah tekbiriyle başlayan veya namazda kıraati Farsça yapan veya hayvan kesiminde besmeleyi Farsça çeken kişiye, Arapça'yı güzel okuyabilse bile, Farsça okuyuşu yeterlidir. Ebu Yusuf ve Muhammed ise 'yeterli olmaz' derler; ama Arapça'yı güzel okuyamıyorsa Farsça okuyuşu onun için yeterlidir."

İmam Muhammed'in bu satırlarına, **Leknevî** tarafından getirilen şerh ise -yine kelimesi kelimesine-şudur: **"Kur'an'ı Farsça çevirisinden okuyanın namazının bozulmayacağı** (Hanefî fakîhlarca) **ittifakla kabul edilmektedir. İmameyn, lafız ve anlamın birlikte korunmasını esas almışlardır. Ebu Hanife ise bu birlikteliğe katılmakla beraber, namazın geçerli olması için özgün lafzı gerekli görmemektedir. Ebu Bekr er-Râzî, Ebu Hanife'nin, İmameyn'in görüşlerine döndüğünü söylemektedir."** (Leknevî; en-Nâfi'u'l-Kebîr, Salât bahsi)

Görüldüğü gibi, İmamı Âzam'ın görüşlerini kayda geçirerek tarihe emanet eden İmam Muhammed, hocasının "dönüş"ünden ima yoluyla bile bahsetmezken, İmamı Âzam'ı kendisinden asırlarca sonra anlatanlar onun İmameyn'in görüşüne döndüğünü söylüyorlar. İmamı Âzam, öğrencilerinin görüşlerine dönmüş ama öğrencilerinin bundan haberi olmamış mı diyeceğiz!?. Bu çok gülünç olur.

Hanefilerin, üzerinde olduğumuz konudaki içtihatları, bazılarının iddia ettiği gibi, çok yerel, çok geçici, birkaç günlük mazeret hali için filan değildir; esaslı, etkili ve kararlıdır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, **Selman Fârisî**'ye dayanan bu fetva Hanefî fıkhının oluşmasından önceki bir zamanda, bir asra yakın bir süre uygulanmıştır. Hatta bu konuda, Farsça Kur'an'la nasıl namaz kılınacağını göstermek üzere **Hüseyin b. Ali el-Basrî** tarafından ayrı bir eserin kaleme alındığını, **İbnünnedim** (ölm. 385/995) ünlü **"el-Fihrist"**inde bize bildiriyor.

İki olaya daha dikkat çekeceğiz:

1. Buhara'nın İslamlaşmasını anlatan "Târîhu Buhâra" yazarı Ebu Bekr Muhammed b. Cafer en-Nerşahî (ölm. 348/959), **andığımız eserinde bize haber veriyor ki, Müslüman fatih Kuteybe b. Müslim, hicrî 94 (miladî, 712) yılında Buhara'ya Cuma namazı için merkezî bir cami yaptırmış ve halk bu camide, alışageldikleri şekilde, Farsça çevirisinden Kur'an okuyarak namaz kılmıştır.** (Nerşahî; Târîhu Buhara, 78)

Farsça çeviri ile namaz kılma ruhsatının öncüsü olan **Selman Fârisî** 'nin bu işi bizzat yaptığı Fâtiha çevirisi ile fiilen başlattığını, daha önce görmüştük. Selman'ın ölüm tarihi h.36'dır. Onun Fâtiha çevirisini hayatının son günlerinde yapılmış saysak bile, **Kuteybe** olayı ile Selman çevirisi arasında 60 yıl vardır. Demek oluyor ki, Farsça tercüme ile namaz, Buhara ve civarında -Kuteybe olayı ile bittiğini varsaysak bile- 60 yıl gibi bir zaman uygulanmıştır. Selman'ın, çeviri işi için Hz. Peygamber'den izin aldığı yolundaki rivayeti dikkate alır, Kuteybe olayına da hiç değilse birkaç yıl daha devam etmiş gözüyle bakarsak **Farsça çeviri ile namaz**ın bir asırlık bir uygulamasını tarihsel bir gerçek olarak öğrenmiş olduğumuzu söyleyebiliriz. Hem de öyle bireysel ibadetlerde, evde-odada değil, kamunun ibadet ettiği camilerde ve Cuma gibi bir namazda...

2. Çeviri ile namaz kılmaya cevaz veren mutlak müçtehit sadece İmamı Âzam değildir. Tâbiûn nesli bilginle-

rinin tartışmasız hocası ve önderi olan ve tüm alanlarda müçtehit ve otorite kabul edilen Hasan el-Basrî (ölm. 110/728) **ile sûfî-bilgin Habîb el-Acemî** (ölm. 120/737) **de bu konuda İmamı Âzam gibi düşünmektedir.**

Ensârî (Abdülali Muhammed b. Nizamuddin), "Fevâtihu'r-Rahamût" adlı eserinde bize şunları söylüyor: **"Mazeret halinde Kur'an'ın tercümesi ile namaz kılmak konusunda İmameyn** (İmam Ebu Yusuf ve İmamı Muhammed) **de İmamı Âzam'la aynı görüştedir. Velilerin ve âriflerin tacı, tarîkat silsilelerinin halkalarından biri ve muhaddislerle müçtehitlerin baş tacı Hasan el-Basrî'nin yakın dostu Habîb el-Acemî, Arapça'ya dili çok yatkın olmadığı için namazlarında Kur'an'ın Farsça tercümesini okurdu..."** (Ensârî; Fevâtih, 1/16)

Ensârî'ye göre, tercüme ile namazı geçerli kılan özür, **"Arapça'yı bilmemek ve dilin Arapça'yı iyi telaffuza yatkın olmamasıdır."** (aynı yer).

Bu anekdot, en az İmamı Âzam'ın fetvası kadar önemlidir. Çünkü, tercüme ile namaz kılan kişi önemli bir din büyüğüdür. Onun bu uygulamasını seyrederek takrirî (bir şeyi görüp de karşı çıkmamak) bir onay veren **Hasan el-Basrî** ise tâbiûn kuşağının hocası ve İslam din ilimlerinin tümünde tartışmasız otoritedir.

Şimdi şunu sormak zorundayız: **Habîb-i Acemî** gibi bir din büyüğü Kur'an'ın tercümesiyle namaz kılacak ve **Ha-**

san el-Basrî gibi bir otorite buna olumlu bakacak ama bizim Anadolu halkımızın beli bükük nineleri, ortaokullise öğrencileri, esnafı, çiftçisi, işçisi, mahpusu, askeri... Kur'an'ın çevirisi ile namaz kılamayacak?!. Neden ve niçin? Bizim insanlarımız, Arapça'yı, Habîb-i Acemî gibi din büyüklerinden daha iyi mi okuyorlar? Yoksa, bu imkân Arapça bilmeyen her kitleye açık da Türk halkına mı kapalı? Elbette ki sebep bunların hiçbiri değil...Sebep, bizdeki Arapçı ve Arapçacı sektörün dayatması, inadı ve hesaplarıdır...

Şunu da sormak borcundayız: Hangi vicdanla birileri çıkıp Kur'an çevrisi ile namaz kılacağım diyenlere **"Sen geri zekâlı mısın?"** diye hitap etme namertliğini gösterebilecek?!. Bu geri vicdanlılara sormazlar mı: **Habîb-i Acemî, Hasan el-Basrî, İmamı Âzam,** dahası, **Selman Fârisî** geri zekâlı mıydı?..

Kur'an mesajını Arapça'nın üstünlüğü şekline dönüştürmek ve Allah'a kulluğu Arapça bilmeye bağlamak, akla ve İslam'a temelden ters bir tabuculuktur. Bu tabu yüzündendir ki, Kur'an'ın çevirisini yapmanın en büyük engeli daima **"Arapça kutsal bir dildir"** sloganı olmuştur.

Dilin kutsallığı gibi fetişist bir saplantıyı aşamayanlar mesajın kutsallığına bir türlü gelemediler; bunun sonucu ise mesajın hayata girmesi yerine Arapçacılık tutkusunun dinleşmesi oldu.

Bu tutku, Kur'an'ın ilk çevrildiği yabancı dil olan **Farsça**-'nın kutsallaştırılmasına da yol açmıştır. Kur'an'ın yabancı bir dile ilk çevirisi, büyük sahabî **Selman Fârisî** tarafından gerçekleştirildi. Bunun yanlış olduğunu söylemek zordur. Bu davranışın dine uygun olduğunu söylemek başka dillere tercümeyi de meşrulaştıracaktı. Öyle bir çare bulunmalıydı ki hem Farsça'ya çeviri yapan Selman'a saygısızlık olmasın, hem de başka dillere tercüme yapma girişimleri engellensin.

Yol bulunmuştu: Farsça da, tıpkı Arapça gibi kutsal bir dil haline getirilecekti... Kur'an ona da çevrilebilir ama üçüncü bir dile çevrilemez!..

Bu tezi geçerli kılmak için akıl almaz yalanlar uyduruldu. Bu yalanlar içinde Hz. Peygamber'in Farsça konuştuğunu, böylece bu dilin kutsallığının tescil edildiğini iddia eden beyanlar bile vardır. Bir örnek olarak ünlü **Mesnevî Şârihî Ankaralı İsmail Rasûhî** (ölm.1041/1631)nin yaklaşımını verebiliriz. Bu ünlü sûfî âlim, ***Şerh-i Ahâdis-i Erba'în*** adlı eserinin ilk hadisini açıklayan bölümde şu satırlara da yer vermiştir:

"Arapça yanında Farsça da üstün bir dil oldu ve Hz. Peygamber'in bazı zamanlarda Farsça konuşmasından dolayı şeref kazandı. Ve bu iki dil, yani Arapça ve Farsça cennet ehlinin dili oldu. Farsça'nın cennet ehlinin dili olduğuna dair delillerden biri de Farsça ile namaz kılmanın bizim mezhep imamımıza göre câiz ol-

masıdır."

"Bu konuda *Muhîtu'l-Burhânî* adlı eserde şu bilgiler kaydedilmektedir: 'Bir kimse namazda Farsça kıraat ederse, ister Arapça'yı güzel kullansın, ister kullanmasın Farsça kıraati câizdir. Ancak Arapça'yı güzel bir şekilde telaffuz ediyorsa namazında Farsça okuması mekruhtur. Bu, Ebu Hanife'nin görüşüdür. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre ise o kimse Arapça'yı güzel telaffuz ediyorsa namazda Farsça okuması geçerli değildir..."

***"Şir'atü'l-İslam* yazarına göre, cennet ehlinin dili Arapça'dır. Farsça cehennem ehlinin dilidir..."**

"Buna cevaben deriz ki, buradaki sakındırmadan maksat, Farsça'nın öğrenimini zorunlu olmaksızın, sırf zariflik olsun diye talep etmektir. Bir kimse ana dili Farsça olmak üzere doğsa ve ona alışkın olsa veya bir hikmet ve maslahat gereği öğrense asla günahkâr olmaz. Şerîat açısından o kimsenin kötülenmesi gerekmez. Nitekim, Ebu'l-Leys, el-Bostan adlı eserinde şu değerlendirmede bulunur: 'Şayet bir kimse Arapça'nın dışında bir dil konuşursa bu câizdir ve o, bu dili konuşmakla günah işlememiştir. Şayet Farsça konuşmak kötü bir şey olsaydı Peygamberimiz konuşmazdı. Resul Hazretlerinin Farsça konuştukları sahih hadislerle sâbittir..." (İsmail Ankaravî; Şerh-i Ahadîs-i Erba'în, 35-37)

Bu satırlarda birkaç tutarsızlık, birkaç bilim dışılık, birkaç İslamdışılık iç içedir. Ve görülmektedir ki bizim ulemamız, istedikleri zaman, herhangi bir konuyu istedikleri sonuca bağlamak için akıl almaz hünerler sergileyebilmektedirler!!!

Dikkat çeken ikinci nokta ise yukarıki satırların, Arapça dışında bir dille konuşanların neredeyse insanlık dışı ilan edilebilecekleri izlenimi vermesidir. Bu arada Hz. Peygamber'e iç içe birkaç yalanın isnat edildiği de gözden kaçmamaktadır.

ŞEYTANÎ ÜMNİYE: ANLAMADAN OKUMAK

Arapçılık ve Arapçacılığı dinleştirmek için tüm kayıt ve kuralları saf dışı eden zihniyetler, bu tutumun kendilerini şeytanın hapishanesine tıkadığının farkında olamıyorlar. Öylesine şaşırmış ve zıvanadan çıkmışlar ki, ekranlara kurulup milyonlarca Müsmlümana şöyle hitap edebiliyorlar: **Neden Türkçe okuyasınız? Arapça okuyun! Anlamanız, anlamını bilmeniz gerekmiyor, hatta anlamını bilmemeniz daha makbuldür...**

Kur'an penceresinden baktığımızda bu söylem ve zihniyet, tam bir şeytancılıktır, şeytana teslimiyet belgesidir.

Bu ne demektir? Bu şu demektir:

Kur'an bize bildiriyor ki, şeytan, insanları saptırmada temel araç olarak ümniyeyi kullanacaktır. **Ümniyenin anlamlarından biri de ne dediğini anlamadan okumaktır.** Şeytan, insanı nasıl saptıracağını, hem de Allah'ın hu-

zurunda ifadeye koyarken şöyle konuşuyor: **"Yemin olsun, onları mutlaka saptıracağım, kuruntulara / hurafelere/ anlamını bilmeden okumaya iteceğim..."** (Nisa, 119)

Kur'an'ın, ne dediğini anlamadan namaz kılanlara **"Veyl olsun!"** dediğini unutmamalıyız! (bk. Mâûn Suresi)

Şeytana yaptırılan bu konuşma ise anlamını bilmeden okumanın bir şeytancılık, şeytana teslimiyet olduğunu göstermekte ve böyle bir teslimiyeti sapıklık olarak nitelemektedir. Anlamadan okumanın bir şeytancılık olduğunu biz, **"Kur'an Açısından Şeytancılık"** adlı eserimizde şöyle açıkladık:

Şeytancılığın en büyük silahlarından biri de **ümniye**dir.

Kur'an bu sözcüğü, tekil ve çoğul halde defalarca kullanmakta ve insanı aldatma araçlarından biri olarak şeytan tarafından öne çıkarıldığını bildirmektedir.

Çoğulu **emânî** olan bu kelime bir yerde tekil (Hac, 52) beş yerde çoğul olarak geçmektedir. Fiil halinde kullanımı ise bunun iki katından fazladır.

Kur'an bu kavramı, kitap kavramına karşı bir olumsuzluğu ifade için kullanmaktadır. Karşıtlık şöyle verilmektedir: **Kitabı bilmezler, sadece emânî bilirler...**(Bakara, 78) Ehlikitap dediğimiz Yahudi ve Hıristiyanlarla Müslüman

kitlelerin emânisinden şikâyet edilmekte, sorunların bu emânîlerin hiçbirisiyle çözülemeyeceği belirtilmektedir. Çözüm, kitap-bilgi ve eylem ile olacaktır. (Nisa, 123)

Unutmayalım ki, şeytanın tarih içindeki en büyük saltanat dönemi olan **engizisyon** devrinin temel özelliklerinden biri de İncil'in halkın bildiği dillere tercümesinin yasaklanmasıdır. **Lâbis-i libas-ı katranî, hâmil-i asây-ı şeytanî, avene-i İblis-i küfranî** (katran rengi giysilerle donanmış, şeytanın değneğini taşıyan, Allah'a karşı nankörlük etmiş İblis'in yardakçıları) papazlar tarafından... Yani engizisyon, bizzat Kur'an'ın tanıklığıyla, bir **"anlamadan okuma musibeti"** olarak da kayda geçirilmelidir.

Kitap'a (yani bilgi ve kanıta) karşı konmuş bulunan **emânî, aslı-esası olmayan şey, yalan, sanı, ne dediğini anlamadan okumak anlamlarındaki ümniye kelimesinin çoğuludur.** Ümniye, takdir etmek (ölçü tuttırmak) anlamındaki **meny** kökünden türemiştir. **Meny** sözcüğündeki takdir, daha çok sanı, hayal ve kuruntuya dayanarak yapılan tahminler için kullanılır. Bu yüzdendir ki **meny**, genellikle gerçeğe dayanmayan-hayalî tasavvurlar ve tasarımları ifade eder. Bu kökten gelen **temenna** fiili, **"yalan söyledi"** anlamındadır. İlk müfessirlerden biri olan **Mücahit b.Cebr** (ölm.103/721), buradan hareketle, emânî kelimesini **"yalanlar"** diye anlamlandırmıştır. (bk. Râgıb: Müfredât, meny mad.)

Kur'an'ın kitaba, bu demektir ki bilgi-düşünce-aydınlık üç-

lüsüne karşıt gösterdiği **emânî** bizim **"hurafe, uydurma ve anlamadan okumak"** dediğimiz illetlerin ta kendisidir. Emânî hakkında bilgiler veren ölümsüz dil ustası **Isfahanlı Râgıb** (ölm.502/1108) şunu da söylüyor: "Şeytan, peygamberlerin ümniyelerine bir şeyler karıştırır mealindeki ayet (Hac, 52) bünyesinde kullanılan ümniye, **okuyuş demektir. Kendini iyice vermeden okumak bu tehlikeyi taşıdığındandır ki Hz. Peygamber'e Kur'an okuyuşunda aceleden kaçınması emredilmiştir."** (bk. Tâhâ, 114; Kıyame, 16)

Şeytanın insanı saptırışının esası da ümniyeye itmektir. **Şeytan, tüm vaatlerinde ümniye kullanır.** Yani, insanı, anlamını bilmeden sırf üfürük olsun diye okumaya ve aslı-esası olmayan şeylere inanıp bel bağlamaya iter. (bk. Nisa, 120) Şeytanın, insanoğlunu ümniyeler (hurafeler, uydurmalar, anlamsız okuyuşlar) kullanarak saptıracağını Allah önünde açıkça beyan ettiğini az önce gördük.

Zafer, mutluluk, ölümsüzlük bir **emânî** işi değildir, bir eylem ve üretim işidir. (bk. Nisa, 123)

Cennete gidiş de din mensuplarının ürettikleri ve kendilerini öne çıkarmak için kullandıkları emânî sloganlarıyla değil, üretilen değerlerle olacaktır. (bk. Bakara, 111)

İnsanoğlunun yolunu vuran, başına bin türlü bela açan da ümniyelerdir. İnsan bu ümniyelere aldanır, sapar ve

iyi şeyler yapıyorum sana sana batıp gider. Bu batışın en kahırlısı, insanın Allah ile aldatılmasıdır. Kur'an bu aldanışın altını özellikle çiziyor. (bk. Fâtır, 5; Hadîd, 14)

Bu gerçeği gösteren ayet, ümniyelerle ayağına çalı dolandırılan kitlelerin, Allah'ı paravan yapanlarca aldatılıp perişan edileceğini de mucize bir biçimde gösteriyor.

Kitap (bilgi, düşünce, aydınlık, kanıt) **yerine anlamadan okuyup üfürme, asılsız gelenek ve kabullerin peşinden gitme, hurafelere saplanma gibi olumsuzluklara kucak açanlar şeytanın vaatlerinden başka hiçbir şeyle ödüllendirilmeyeceklerdir. Böyle bir sonuçla karşılaşmamak için dini-imanı, hurafelerle bilimdışılıklardan temizlemek ve dinin tanrısal kaynağını, anladığı dilde okumak kaçınılmazdır. Bunu yapmayanlar, kitabın yerine emânîyi** (uydurmaları, anlamsız üfürükleri, hurafeleri) **geçirerek bunların işletilmesiyle saltanat sürenlere ve giderek şeytana teslim olur, yedek ilahlara kul-köle haline gelirler.**

DÖRT EKOLÜN GÖRÜŞÜ:
İÇİNDEN GELENİ OKUYARAK NAMAZ

I. ŞÂFİÎLİK:

Fıkhın bu büyük ekolü, Kur'an'ı özgün metinden gereğince okuyamayanlara, Kur'an'dan hiçbir parça okumadan namaz kılma imkânı vermektedir. Arapçaçı dayatma zihniyeti, Şâfiî ekolün bu yaklaşımından asla ve asla söz etmez. Söz etmez ama, gerçek ortadadır, Kaynaklar ortadadır.

Şâfiîlere göre, Kur'an'ın hiçbir çevirisi Kur'an değildir; o halde namazda çeviri okunduğunda bu, Kur'an olmayacaktır.

Peki, Arapça bilmeyenler namazlarını nasıl kılacaklar?

Şâfiî fakîhlara göre, Kur'an'ı özgün metninden okuyamayan, ezberleyemeyen sahabîsine Hz. Peygamber'in verdiği izin bizim aradığımız çözümün ta kendisidir: **Kur'an oku-**

makta şu veya bu sebeple başarısız olanlar, onun yerine içlerinden gelen tespih, dua ve niyaz cümlelerini okuyarak namazlarını kılarlar. Onu da yapamazlarsa, okuma süresi kadar sessiz durur, sonra rükûa giderler.

Şâfiî fıkhının bu anlayışı, bu fıkhın temel kaynaklarından biri olan **el-Mühezzeb**'de çok güzel ifade edilmiştir. **Ebu İshak eş-Şîrâzî** (ölm. 476/1083) nin bu ünlü eserinde **"Fâtihayı Okumaktan Acz"** başlığıyla açılan bölümde şöyle deniyor:

"Namaz kılan kişi, Kur'an'dan bir parçayı güzelce okuyamaz ise bir miktar zikir yapması gerekir. Resul'den böyle bir çözüm rivayet edilmiştir. Sahabesinden biri Resul'e gelip şöyle dedi: 'Ben, Kur'an'dan bana namaz için yeterli olacak bir şey ezberleyemiyorum. Namaz kılmam için bana başka bir çare öner.' Hz. Peygamber şöyle buyurdu: 'Şöyle dua et: 'Allah'ı tespih ederim. Övgü O'nadır. O'ndan gayrı ilah yoktur. O en yücedir. Her türlü güç ve yetki sadece O'nundur.'"

"Fâtiha yerine zikir yapmada da iki yol vardır:

1.Herhangi türden bir zikir yapar (Allah'ı yüceltici bazı sözler söyler), **Bunu, Fâtiha okuma süresi kadar yapar,**
2. Hz. Peygamber'in öğrettiği duayı aynen okur."

"Eğer zikir türü bir şey okumaktan da âciz ise Fâtiha okuma süresi kadar sessizce durur." (Ebu İshak eş-Şî-

râzî; el-Mühezzeb, 1/246-247)

Aynı çözüm, yaklaşık aynı ifadelerle, **Nevevî**'nin "el-Minhac"ında da verilmiştir: **"Fâtiha'yı okumakta âciz olursa onun yerine herhangi bir zikir okur. Hiçbir şeyi güzelce okuyamıyorsa Fâtiha okunacak süre kadar durup rükûa gider."** (Nevevî; **el-Minhac,** Sıfatu's-Salât bahsi) Aynı görüş, Nevevî'nin eserine bir şerh yazmış olan Şâfiî fakîh **Muhammed b. Hatîb eş-Şerbînî** (ölm. 977/1569) nin ünlü eseri **"Muğni'l-Muhtâc"**da da tekrarlanmıştır. (bk. Muğni'l-Muhtâc ila Ma'rifeti Ma'anî Elfazı'l-Minhâc, 1/245-246)

Şerbînî, şunu da eklemiştir: **"Fâtiha yerine okunacak duanın âhirete ilişkin bir dua olması yeğlenir. Ama kişi eğer dünyaya ilişkin istekler dışında dua bilmiyorsa, onu okuması da yeterlidir..."**

Dünya-âhiret ayrımı yapıp müminin dua etme şevkini kıran bu **"dünyevî dua-uhrevî dua"** ayrımı, bazı fakîhların kendi gayretkeşliklerinin eseridir, vahyî bir dayanağı yoktur. Ne demek "dünyevî dua, uhrevî dua!?" Hayat bir bütündür, tevhit bu bütünü kucaklar. Kişi, Allah ile beraberliğin en ideal şekli olan namazda, hayatın sahibinden, hayatın gereklerinden olan her şeyi isteyebilir. Nitekim **Cenabı Peygamber, değişik isteklerine ilişkin duaları, namaz sırasında okuduğu ayetler içine serpiştirirdi.** Bu da gösterir ki: **"Namazda dünya kelamı edilmez, dünyevî niyazlarda bulunulmaz" şeklindeki kabul, İs-**

lam dışı bir yorumdur; Kur'an ve sünnette dayanağı yoktur. Hz. Peygamber, namaz kılmak için Kur'an dışında bir şeyler öğretilmesini isteyen sahabîye bir tespih cümlesi öğrettiğinde sahabî: **"Bunlar, Allah'ı yüceltmek için. Ben kendim için neler isteyeyim?"** diye sormuş ve Cenabı Resul: **"Kendin için de âfiyet, rızık, af, rahmet iste!"** şeklinde cevap vermiştir.

Tam bu noktada mutlak müçtehit bilginlerden bazı tespitler vermek iyi olacaktır: **Hasan el-Basrî** (ölm.110/728)ye göre, namazların dua mevkii olan secde, rükû, teşehhüt gibi eylemler sırasında dünyaya ait istekler içeren her türlü dua yapılabilir. Farz olmayan namazlarda ise, bu istekler kıraat mahalli olan kıyam da bile dile getirilebilir. Hasan el-Basrî'ye göre, Allah'ı zikir, şekli ve dili ne olursa olsun, namazı bozmaz. (bk. Kaleci; Mevsûatu Fıkhı Hasan el-Basrî, 1/401, 418)

Irak fıkıh ekolünün babası ve Hanefî fıkhının dayanağı sayılan **İbrahim en-Nehaî** (ölm. 96/715)ye göre de, farz namazların son iki rekâtlarında Kur'an okumak şart değildir. Bu rekâtlarda kişi, istediği duaları okuyabilir, içinden geldiği gibi tespih ve zikir yapabilir. Nehaî'nin bizzat kendisi böyle yapardı. Yine **Nehaî'ye göre, hep aynı sure veya ayeti okuyarak da namaz kılınabilir.**

Dua içeren bir sure veya ayeti kıyamda okumaya başlayan kişi, bunu rükû ve secdede devam ettirebilir. (Kaleci; Mevsûatu Fıkhı İbrahim en-Nehaî, 1/621-623)

Bir mümin, gerek görüyor, içinden öyle geliyorsa, örneğin, her bölümünde sadece besmeleyi okuyarak namaz kılabilir. Besmeleyi okuyarak açış tekbiri alır, kıyamda besmeleyi okur, rükûda, secdede, teşehhütte hep besmeleyi okuyabilir. İçine sinen, ruhuna yerleşen, kalbini coşturan bir besmeleyi okuyarak namazını tamamlamak, ne dediğini bilmediği, sadece papağan gibi tekrar ettiği birkaç sureyi veya birkaç sayfayı okuyarak namaz kılmaktan üstündür, erdiricidir. Bunun aksini söylemenin akıl ve dinden hiçbir dayanağı yoktur.

Kısacası, namaz bir salât yani duadır; onda meşru her dua, her dilde yapılabilir. Evrensel dinin namazı zaten başka türlü olmaz.

İnsanlık dini İslam'ın bu evrensel ve tanrısal ilkeleri, ana başlığı **"Kur'an ve Sünnete Göre İslam İlmihali"** olan bir ilmihal aracılığı ile tüm Müslümanların, hatta tüm dünyanın dikkatine sunulmalıdır. Ünlü Fransız düşünür **Garaudy**'nin ifadesini kullanırsak, **çöl fıkhından uzay fıkhına geçilmelidir.** (Çöl fıkhı deyimi burada hiçbir küçümseme anlamı taşımıyor. Tamamen bilimsel-terminolojik bir deyim olarak kullanılmıştır).

Ne yazık ki, çöl fıkhının içtihatlarıyla doğmuş imkânları bile saklayan, o imkânların devreye girmesini isteyenlere reformist diyecek kadar onursuzlaşan vicdan ve irfan yoksunu İblislerin ortalığı doldurduğu bir İslam dünyasında

bu söylediklerimizi gerçekleştirmek ancak tarihin akışını ters çevirecek bir devrimle mümkün olabilir.

Allah, böyle bir devrime izin verir mi? Dahası, kitleler böyle bir devrimin vücut bulmasını sağlayacak ıstırabı çekebildiler mi? Bilemeyiz. Bekleyelim ve görelim...

II. HANBELÎLER:

Şâfiî fıkhının **kıraat** (namazda okuma) konusundaki fikri **Hanbelî** fakîhlarca da aynen benimsenmiştir. Onlar da, tıpkı Şâfiîler gibi, Hz. Peygamber'den namaz için, Kur'an dışında bir şey öğretmesini isteyen sahabînin durumunu hareket noktası yaparlar ve Kur'an'ı iyi okuyamayanın, tercüme Kur'an yerine başka tespih ve dualar okumasını önerirler. Hanbelî fıkhının otoritelerinden biri olan **İbn Kudâme** (Ebu Muhammed Muvaffakuddin Abdullah b.Ahmed b. Kudâme el-Makdisî (ölm.620/1223), **'Hanbelî fıkhının temel metinlerinden biri'** sayılan eseri **"el-Kâfî"**de, üzerinde olduğumuz konuda ilkesel tespitler yapmaktadır. Önce ilgili bölümden birkaç satır verelim:

"Namazda Fâtiha'yı güzel okuyamayanın öğrenmesi gerekir. Eğer bu konuda zaman darlığı içindeyse Fâtiha yerine geçecek başka 7 ayet okur... Böyle 7 ayet okumakta zorlanırsa gücü yettiği kadar ayet okur. Bunu da yapamıyorsa Fâtiha'nın bildiği bir ayetini tekrarlar. (Örneğin, 'Elhamdü lillahi rabbil âlemîn' veya 'Mâliki yev-

middin' der). **Bunu da yapamıyorsa bildiği herhangi bir ayeti tekrarlar. Bir şeyi yapmaktan âciz kalanın onun yerine bir başka şeyi geçirmesi gerekir."**

"Fâtiha'yı Arapça özgün metinden güzelce okuyamayanın bir başka dildeki çevriyi okuması geçerli olmaz. Böyle biri için gereken, şu yolda tespih etmektir: 'Allah'ı tespih ederim, O'na hamt ederim. O'ndan gayrı Tanrı yoktur, en yüce olan O'dur. Kuvvet ve kudret sadece O'nun elindedir."

"Sahabeden Abdullah b. Ebî Evfa (86/705'te ölen bu ünlü sahabî, İmamı Âzam'ın görüşme mutluluğuna erdiği dört sahabîden birisidir) **bize şunu anlatıyor: Hz. Peygamber'e bir adam gelip Kur'an'dan bir şeyler ezberleyemeyeceğini, namaz kılmak için kendisine Kur'an dışında bir şeyler belletmesini istirham etti. Hz. Peygamber ona, yukarıda verdiğimiz tespih cümlelerine benzer şeyler okuyarak namaz kılabileceğini söyledi...Tüm bu imkânlardan hiçbirini kullanmaya gücü yetmeyen ise Fâtiha okuma süresi kadar sessizce durup namazını öylece tamamlar."** (İbn Kudâme; el-Kâfî, 1/132-133)

III. MÂLİKÎLER:

İmamı Mâlik (ölm.179/795), Fâtiha'yı güzel okuyamayanın, Fâtiha okunacak süre kadar ayakta durarak okuma görevini yerine getirmiş olacağını söylemiştir. Dört mezhebin fıkhı üzerine yazılmış bulunan ünlü eserinde **Abdurrahman el-Cezîrî** (ölm.1941) şöyle diyor: **"Hanefîler şöyle derler: 'Arapça okuyamayan, Fâtihayı başka bir dildeki çevirisinden okur ve namazı geçerli olur. Mâlikîlere göre, böyle birinin, öğrenmesi gerekir; ama bunu yapamazsa bilen birine uyarak namaz kılar; bunu da yapamaz ise rükû ile kıyam arasını bir miktar zikir ile açarak namazını öylece yerine getirir."** (el-Cezîrî; el-Fıkh ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa, 1/209)

IV. İMAMİYYE:

İmamiyye fıkhında da Şâfiî-Hanbelî-Mâlikî görüşünün aynısı geçerlidir. Merak edenler, İmamiyye fıkhının üstadlarından biri sayılan ve **"el-Allâmetü'l-Ekber"** unvanıyla anılan **Ebul-Kasım Necmuddin Cafer b. Hasan el-Hillî** (ölm. 676/1277)nin; **"el-Muhtasaru'n-Nâfi"** adlı eserine bakabilirler.

Sadece fıkıhta değil, İslam bilgi alanlarının hemen tümünde tartışmasız otorite olduğu ortaklaşa kabul edilen **el-Hillî, "el-Muhtasar"ının "Salât"** (namaz) bahsinde, namazda kıraati (okumayı) anlatırken şu satırları da yazıyor:

"Kıraat, Fâtiha Suresi ile buna ilaveten, iki rekâtlıların her rekâtında, dört ve üç rekâtlıların ilk iki rekâtlarında kısa birer sure okumak şeklinde belirlenmiştir..."

"Kur'an'ın çevirisini okumak yeterli olmaz. Ancak vakit darlığı varsa belirlenmiş olanlardan kolayına geleni okur. Mümkün olduğunca özgün metni okumayı öğrenmek gerekir. Belirlenen kısımlardan herhangi birini okumaktan âciz ise onlar yerine başka ayetler okur. Bunu da yapamıyorsa kıraat süresi kadar Allah'ı tespih ve tekbir eder (Allah'ı yüceltici sözler söyler) veya tehlile bulunur (Lâilahe illellah der)..." (el-Hillî: el-Muhtasaru'n-Nâfi', 30)

Tam burada, bir noktaya dikkat çekmeyi bir vicdan borcu sayıyorum: **İmamiyye fıkhı**nın Türkiye'de belki de en büyük temsilcisi sayılan bir hukuk profesörü, anadilde ibadet fikrinin en inatçı karşıtı kesilmiş, özellikle İmamı Âzam'ın içtihadına şiddetle karşı çıkmıştır.

Bu garipliğin sebebini bulmamız fazla zaman almadı: Gördük ki, Şiîlerin iman konularında esas aldıkları **Küleynî** (ölm.329/940), eserinde, İmamı Âzam'ı açıkça lanetliyor. Şu satırlar Küleynî'nin ünlü eseri **"el-Kâfî"**nin **Usûl** (esaslar) kısmında yer alıyor: **"Allah, Ebu Hanîfe'ye lanet etsin! O, şöyle diyordu: 'Ali bir söz söylemiştir, ben de bir söz söyledim; sahabîler söz söylemişlerdir, ben de sözler söylemişimdir."** (bk. Usûl-i Kâfî, 1/57-58)

Küleynî bu satırlara yer vermişse, hiçbir Şiî mutaassıbından İmamı Âzam'ın içtihadına saygı bekleyemezsiniz.

SONUÇ

Anadilde ibadet konusunda yaptığımız çalışma bizi şu sonuçlara götürmüştür:

1. İslam vahyi ve Müslüman mirası içinde, müminlerin anadillerinde ibadet etmelerini, namaz kılıp niyazda bulunmalarını engelleyen hiçbir ilke, kural ve buyruk yoktur. Tam aksine, bizzat Peygamberimiz bu imkânı açmış ve uygulamasını kendi eliyle yapmıştır.

2. Anadilde ibadet iki şekilde hayata geçirilebilmektedir:

a) Namazlarda Fâtiha'nın (ve diğer Kur'an ayetlerinin) **yerine kişinin, kendisine kolay gelen duaları okuyup niyazda bulunmasıyla.**

Bu yol, bizzat Hz. Resul tarafından açılmış ve uygulaması gösterilmiştir. Şâfiî, Hanbelî, Mâlikî ve İmamiyye fıkhı bu yolu kullanmaktadır.

b) Kur'an'ın herhangi bir dildeki çevirisinden gereken yerleri seçip okuyarak namaz kılmakla.

Hanefî fıkhı bu yolu seçmiştir.

Şu halde, bir Müslüman gerek görüyor, istiyorsa namazlarında bu yollardan birini seçebilir. Bunun ana hatları bu eserin yukarıki bölümlerinde gösterildi. Ayrıntıları, **"Kur'an ve Sünnete Göre İslam İlmihali"** adlı çalışmamızda gösterilecektir.

3. Anadilde ibadet bir ruhsattır, emir değil. İsteyen, ihtiyaç duyan bu ruhsatı kullanır. Dayatma, resmîleştirme anlamına gelecek müdahaleler insan haklarına ve "Dinde ikrah yoktur" (Bakara, 256) ilkesine aykırıdır.

Bunun aksini işleterek, anadilde ibadet etmek isteyenlere, kutsal bir takım kavramları aldatma aracı yapıp engel olmaksa bir insan hakkı ihlalidir, din dışıdır, zulümdür.

4. Evrensel bir mesaj tüm insanlığı, tüm ihtiyaçları ve şartları dikkate alarak kucaklayabilen bir mesajdır. İslam, evrensel bir mesajdır. Bu mesajın ilk ve en dikkate değer yanı insanı ve onun haklarını koruyan, ibadet konusunda onlara ayrıntılı ve açık çözümler getiren buyruklar ve tespitler içermesidir. Herkesin, Allah'a ibadetini bildiği, anladığı bir dille yapabilmesi, insan haklarının en zorunlu belirişlerinden biridir. Bu hakka tecavüz etmek veya birtakım oyunlarla engeller koymak açık bir insan hakkı ihlalidir.

Türkiye'de en büyük insan hakkı ihlallerinden biri de işte bu engellerin konmasıdır. Kopenhag Kriterleri'nin izleyicisi olanların bu noktayı hassasiyetle gündeme almaları gerekir.

Birtakım yerel, geleneksel, kişisel veya grupsal kabulleri öne sürerek insanın bu hakkını elinden almak veya kullanımını güçleştirmek İslam mesajının evrenselliğini tartışma konusu yapar.

5. Allah hiçbir ırkı veya toplumu peşinen üstün ilan etmemiştir. Bunun zorunlu sonuçlarından biri de, hiçbir dilin üstünlüğünü iddia etmemektir. Allah tüm topluluklara uyarıcı gönderdiğini açıkça bildirdiğine göre, tüm dillerde vahiy göndermiştir. Üstün olan, bu dillerin herhangi biri değil, Cenabı Hakk'ın gönderdiği mesajdır. Mesaj, mantra değil, mânâdır. Lafız, mesajı sadece taşır; ölümsüz olan, mesajı taşıyan lafız değil, lafzın taşıdığı öz, ruh ve anlamdır.

6. Müslümanların birkaç yüz bin kişilik bir topluluk ve sadece iki dille (Arapça-Farsça) konuşan bir câmia oldukları dönemde bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmış ve bizzat çekirdek nesil içinde tartışılmaya başlanmış anadilde ibadet meselesini, Müslümanların bir buçuk milyarlık kitle ve yüzü aşkın dille temsil edildikleri günümüz dünyasında "lüzumsuz ve ihtiyaç dışı" ilan etmek hayat, insan ve İslam gerçekleriyle bağdaşmaz. Bugüne değin sürdürülmüş baskı veya aldatmalarla

sindirilmiş toplumların bu konuyu açamamış olması veya ihtiyaç yoktur sanarak gündeme getirmemesi, gerçeği değiştirmez.

Bir konunun değil tartışılmasını, açılmasını bile dindışılık, reformculuk, bozgunculuk ilan edenlerin, "Vatandaş bu konuda hiçbir kaygı belirtmiyor, halinden memnun, Arapça ile ibadetini yapıyor" diye hüküm verip konuyu lüzumsuz ilan etmeleri, şeytanlığın en üst perdelerinden bir Arapçılık siyasetidir.

7. Anadilde ibadet bir büyük ve evrensel ihtiyaçtır ve bunun enine-boyuna tartışılması kaçınılmazdır. Tartışma yapılır ve mirasımızın bu konuda ne söylediği görülür. Eğer sonuç, ihtiyaçlara cevap veremeyecek veya vermeyecek bir manzara ise, mesajın genel ve temel reçeteleri işletilerek çözüm üretilir. Yani yeni içtihatlar yapılır.

Ama mirasımız, hiçbir müdahaleye lüzum bırakmadan sorunu çözüyor ve herkese anadilinde ibadet etme hakkını veriyor. Bununla da kalmıyor, bu hakkın nasıl kullanılacağını-hem de birkaç seçenek göstererek- ortaya koyuyor.

8. Anadilde ibadet, her ne hikmetse, Kur'an'ın çevirisinin okunup okunmayacağı sorusuna bağlanıp orada çakılı tutuluyor. Oysaki anadilde ibadet meselesi bundan ayrı olarak da gündeme getirilebilir, çözülebilir.

Bir fakîh, Kur'an'ın çevirisi ile ibadet yapılamayacağına inanabilir (Şâfiîler, Hanbelîler, Mâlikîler ve İmamiyye gibi). Bir fakîh Kur'an'ın tercüme edilemeyeceğini ve hatta edilmemesi gerektiğini düşünebilir. Bu durumda bile anadilde ibadet yine tartışılacak ve örneğin, **Kur'an'ın çevrilmesine karşı çıkan bir fakîh, anadilde ibadeti savunabilecektir. Nitekim Şâfiî-Hanbelî-Mâlikî, İmamiyye fukahası böyle yapmışlardır. Onlar, anadilde ibadet ihtiyacını yok saymamış, ancak çözümü Hanefilerden başka bir yaklaşımla getirmişlerdir.**

Yani, Kur'an'ın tercümesiyle ilgili tartışma ile anadilde ibadet tartışması ayrı ayrı içtihatlara konu olabilecek fıkıh meseleleridir. Bunu görmezlikten gelerek veya saklayarak, **"Kur'an tercüme edilemez, o halde Arapça dışında bir dille ibadet de edilemez."** gibi bir sonuca varmak bilim ve din dışıdır.

Varsayalım ki Kur'an tercüme edilemez, varsayalım ki Kur'an tercüme edilse de onun tercümesiyle namaz kılınamaz. Bunun sonucu, **"Arapça bilmeyen veya ezberleyemeyenler namaz kılamaz"** hükmü değildir. Bunun sonucu, **"Mutlaka Arapça öğreneceksin, yoksa geri zekalı veya ümmî sayılırsın"** şeklinde insanlık dışı bir suçlama da değildir. Bunun sonucu, Hz. Peygamber'in örneklendirdiği, Şâfiî, Hanbelî, Mâlikî ve İmamiyye fakihlarının içtihatlarıyla hayata geçirdikleri görüşün uygulamaya konması olacaktır.

Şu halde, **Kur'an'ın muhatabı olan yaklaşık 7 milyar insanın Arapça bilmeyenleri, namaz kılmak istediklerinde İslam onlara şu iki imkânı, analarının ak sütü gibi bir hak olarak vermektedir. Bu insanlar:**

1. İsterlerse Kur'an'ın herhangi bir çevirisinden seçecekleri ayetlerle namaz kılarlar,

2. İsterlerse Allah'a, kendi dillerinde içlerinden geldiği şekilde yakararak, Allah'ı içlerinden gelen ifadelerle övüp yücelterek namaz kılarlar. Bu ikinci yolda da problemleri varsa namaz boyunca Allah'ı vicdan ve gönüllerinde düşünerek namaz kılarlar.

Bu haklar, yaradılış dini İslam tarafından tanımış haklardır. Bu hakları, şöyle veya böyle kullanılmaz hale getirenler ise, dine ve ilme fesat karıştıran, insana kötülük eden zalimlerdir.

Ek Bölüm
KUR'AN'IN ÖĞRETTİĞİ DUALAR

DUA VE İBADET REHBERİ OLARAK KUR'AN

Din, hayattır; Kur'an da hayatın kitabıdır. Onda dinin hem buyrukları sıralanmıştır hem de yakarışın en güzel ve erdirici cümleleri...

İslam'ı kitaplı bir din, Kur'an'ın dini bilenlere sözümüz şudur: Bu dinin kitabı olan Kur'an, size emrettiği ibadetlerde sizi kendisi dışında hiç ama hiçbir şeye ve hiçbir kişiye muhtaç bırakmaz. Bırakırsa onun, dinin kitabı olmasının bir anlamı kalmaz.

Kur'an'ın temel ibadetlerinden biri olan namaz, Kur'an'a iman etmiş bütün insanlarca, kendi anadilleri dışında bir dile ihtiyaç duyulmadan en mükemmel şekliyle yerine getirilebilir. Elverir ki Kur'an'ı din yapmakta samimi olalım.

Kur'an'ın bize öğrettiği dualar değil beş, elli vakit namaz kılmaya bile yeterlidir.

Bizim buraya aldığımız dua ayetlerinin sayısı 50 küsur-

dur.

Bu ayetler, Allah'ı, Allah-insan ilişkisini, Allah'ın nimetlerini, insanın nankörlük ve aymazlıklarını, Allah'ın sonsuz bağış ve merhametini, Allah'tan istenecek şeylerin neler olması gerektiğini anımsatan, bu konularda yol gösteren, bu konularla ilgili meselelerde Allah'a sığınmayı, O'ndan yardım ve destek istemeyi öne almamız gerektiğini ifade eden dua ayetleridir.

Bunlar, Allah'ın bize, peygamberler aracılığıyla gönderip peygamberler diliyle öğrettiği dualardır.

Bunlar Kur'an'da bir kenarda dururken, **Ebu Leheb**'e beddua ederek, **Firavun**'nun Allahlığını ilan edişini tekrarlayarak, cehennem tasvirlerini, miras paylaşımını, İsrailoğulları'nın **Hz. Mûsa**'ya kafa tutuşunu, Habil ile Kabil'in kavga'sını...anlatan ayetleri okuyup **"Namazı beni anmak için kıl!"** diyen Allah'a bu yolda niyaz ettiğimizi nasıl söyleyeceğiz?!

Kur'an müminleri, bu dua ayetlerini, istedikleri tertipte ve sayıda okuyarak namazlarını kılabilirler. Verilen ayetleri sırayla okuyabilecekleri gibi, ihtiyaç duydukları konularla ilgili ayetleri de seçebilirler. Örneğin, bu Kur'ansal dualar içinden o sırada özellikle ihtiyaç duydukları yakarışları içeren ayetleri seçerek belli bir süre namazlarında sadece onları okuyabilirler.

Açık örnekler verelim: Bunalan, üstüne gelinen ve sabırlı olmaya çok ihtiyacı bulunan bir Müslüman bu hali devam ettiği sürece namazlarında devamlı veya çoğunlukla şu ayetleri okuyabilir: **"Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır! Ayaklarımızı yere sağlam bastır! İnkâr ve nankörlüğe sapanlara karşı bize yardım et!"** (Bakara, 250) **"Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır. Canımızı sana teslim olmuş insanlar olarak al!"** (A'raf, 126)

Mal-mülk problemleri, bu problemlerin yarattığı sıkıntılar içinde bunalan bir insanın Hak huzuruna dönüşü olan namazında Hakk'ın Kitabı'ndan aldığı şu yakarışı tekrar tekrar okumasından daha güzel ve yararlı ne olabilir: **"Ey mülkün sahibi olan Allahım! Sen mülk ve saltanatı dilediğine verir, mülk ve saltanatı dilediğinden çekip alırsın. Dilediğini yüceltip azîz edersin, dilediğini alçaltır zelîl kılarsın. İmkân, mal ve nimet senin elindedir. Sen, her şeye kadirsin!** (Âli İmran, 26)

Kendini ısrarlı bir öz eleştiriye tâbi tutmak ihtiyacı hisseden bir müminin namazlarında Kur'an'ın öğrettiği şu duaları öne almasından, belirli bir süre sadece onları okuyarak namaz kılmasından daha doğal ve daha dinsel ne olabilir: **"Ey Rabbimiz, öz benliklerimize zulmettik! Eğer bizi affetmez, bize acımazsan kesinlikle hüsrana uğrayanlardan oluruz."** (A'raf, 23) **"Senden başka Tanrı yok, tespih ederim seni! Kuşkusuz, ben zalimlerden oldum."** (Enbiya, 87) **"Rabbim! Öz benliğime zulmettim, beni affet! Rabbim! Bana lütfettiğin nimete yemin olsun ki,**

suçlulara asla arka çıkmayacağım." (Kasas, 16-17)

Şu satırların yazarı; kandırılan, Allah ile aldatılıp sömürülen toplumunu uyarmak için çırpındığı sırada, gerek din sömürücüsü zalimlerden, gerekse onların aldattığı halktan gördüğü nankörlükler, kahırlar altında acı çekerken namazlarında, yıllarca şu ayeti okumayı sürdürmüştür: **"Ey Rabbimiz! Toplumumuzla bizim aramızda hak ile hükmet. Sen çözüm getirenlerin en hayırlısısın."** (A'raf, 89)

O günlerde, halka sık sık yönelttiğim hitaplarımın gereken etkiyi göstermesi, hem yapmakta olduğum tebliğin başarıya ulaşması hem de çekmekte olduğum sıkıntıların sona ermesi bakımından hayatî önem taşıyordu. Bu gerçek, namazlarımda en çok okuduğum dualar arasına şu ayetleri koymamı da gerekli kılmıştı: **"Rabbim! Göğsümü açıp genişlet; işimi bana kolaylaştır; dilimden düğümü çöz ki sözümü iyi anlasınlar."** (Tâha, 25-28)

Benim çektiğim acıları çekme durumunda kalan bir benlik, namazlarında, şu ayeti de sürekli niyazlarının arasına koyacaktır: **"Rabbim! Beni yapayalnız, bir başıma bırakma! Sen, mirasçıların en hayırlısısın."** (Enbiya, 89)

Kendine, anne-babasına, din kardeşlerine iyilik, af ve rahmet dileğiyle gönlü coşan bir insanın namazlarında arz edeceği yakarışı belli bir süre şu ayetle sürdürebilir:

"Rabbimiz, hesabın ortaya geleceği gün; beni, anne-babamı ve inananları affet." (İbrahim, 41)

Yaşadığı ülkede zulme mâruz kalan, göçüp gitmek, hicret etmek için bir yer arayan mazlum benlik, namazlarında elbette ki şu ayetleri tekrarlamayı sürdürecektir: **"Rabbim, beni bereketli bir yere indir. Sen konuk ağırlayanların en hayırlısısın."** (Müminûn, 29) **"Rabbim! Beni o zalimler topluluğunun içinde tutma!"** (Müminûn, 94)

Aile bireylerinden yana sıkıntıları olan, çocuklarının sapması ihtimalinden rahatsızlık duyan bir baba, namazlarında okuduğu duaların büyük bir kısmını veya tamamını şu yakarıştan ibaret kılabilir: **"Rabbimiz, eşlerimizden ve çocuklarımızdan bize göz aydınlığı bağışla! Bizi takvaya sarılanlara önder kıl."** (Furkan, 74)

Çocuk sahibi olmak için çırpınan, iyi yetişmiş hayırlı evlatlara sahip olmak isteyen bir çiftin, namazlarında şu yakarışı sürdürmeleri ne kadar anlamlı ve isabetlidir: **"Rabbim! Bana barış ve iyilik sevenlerden birini lütfet!"** (Saffât, 100)

Kazadan-beladan, kıskançların, kincilerin, zalimlerin şerrinden kaygılanan bir insanın namazlarında uzun bir süre veya zaman zaman şu Kur'ansal sığınış ayetlerinin tekrarlanması kadar ferahlık ve huzur verici ne olabilir:

"Yarılan karanlıktan çıkan sabahın Rabbine sığınırım. Yarattıklarının şerrinden sığınırım. Çöktüğü zaman

karanlığın, gelip çattığı zaman göz perdelenmesinin, tutulduğu zaman ayın, battığı zaman güneşin, taştığı zaman şehvetin, ümit kırdığı zaman musibetin şerrinden sığınırım. Düğümlere üfleyip tüküren üfürükçülerin şerrinden sığınırım. Kıskandığı zaman hasetçinin şerrinden sığınırım." (Felak Suresi)

"İnsanların Rabbine sığınırım. İnsanların yöneticisine, yönlendiricisine, insanların Tanrı'sına sığınırım. Kıvrılıp kıvrılıp saklanan, sinip sinip gizlenen vesvesenin, o sinsi, o aldatıcı şeytanın şerrinden sığınırım. İnsanların göğüslerine kuşkular, kuruntular sokar o; cinlerden de olur, insanlardan da." (Nas Suresi)

Fâtiha Suresi'nin, namazda okunmak üzere bizzat Peygamberimizce, her hal ve şart için önerildiğini ve Kur'an'ın mükemmel bir özeti olduğunu hatırdan çıkarmamak lazımdır.

Bütün namaz boyunca, sadece Fâtiha okunarak da namaz kılınabilir. Kur'an'ın en ideal özetlerinden birini veren Besmele okunarak da namaz kılınabilir.

Dua ayetleri, sadece fıkhın kıraat makamı dediği kıyamda okunabileceği gibi, rükû, secde, teşehhüt gibi makamlarda da okunabilir. Oralarda okunan diğer duaların hiçbiri Allah'ın öğrettiği dualardan daha üstün olamaz. Elbette ki isteyen, bu makamlarda başka dualar da okuyabilir.

Kıraat makamında başlanmış bir ayetler kümesi, rûkû, secde, teşehhütte devam ettirilebileceği gibi, bu makamların her biri için belli ayetleri seçme yoluna da gidilebilir.

Kısacası, Cenabı Hak ile konuşmanın bir türü olan namazın Allah kelamının ayetleri okunarak yerine getirilmesindeki isabeti tartışmak bile büyük hatadır.

Namaz esnasında, ayetler okunurken, insanın içine doğan başka dua ve niyazların aralara konmasında da bir sakınca yoktur. Bu uygulama da Peygamber Efendimizin tartışmasız sünnetlerinden biridir.

KUR'AN'IN ÖĞRETTİĞİ DUALAR

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla...

Her türlü övgü, âlemlerin Rabbi Allah'adır.

Rahman'dır O, Rahim'dir.

Din gününün sahibi, sultanıdır O...

Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz.

Dosdoğru giden yola ilet bizi...

Kendilerine nimet verdiklerinin, üzerlerine gazap dökülmemişlerin, karanlık ve şaşkınlığa saplanmamışların yoluna..." (Fâtiha Suresi)

*

"Senin şanın yücedir Allahım! Bize öğretmiş olduğunun dışında bilgimiz yoktur bizim. Her şeyi bilen yalnız sensin, yaptığı her şeyde bir hikmet olan yalnız sensin!" (Bakara, 32)

"Rabbimiz! Bizden gelen niyazları kabul et! Sen, her şeyi çok iyi duyarsın; her şeyi çok iyi bilirsin.

Rabbimiz! Bizi, sana teslim olmuş insanlar haline getir! Soyumuzdan da sana teslim olan bir toplum oluştur! Bize ibadet yerlerimizi göster, bizim tövbemizi kabul et! Sen, tövbeleri cömertçe kabul edersin; rahmetini cömertçe yayarsın." (Bakara, 127-128)

*

"Rabbimiz! Bize dünyada da güzellik ver, âhirette de güzellik ver! Bizi ateş azabından koru!" (Bakara, 201)

*

"Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır! Ayaklarımızı yere sağlam bastır! İnkâr ve nankörlüğe sapanlara karşı bize yardım et!" (Bakara, 250)

*

"Allah'tan başka Tanrı yok. Sürekli diridir O, kudretin kaynağıdır O. Ne gaflet yaklaşır O'na, ne kendinden geçme, ne de uyku. Göklerde ne var, yerde ne varsa yalnız O'nundur. O'nun huzurunda, O'nun izni olmadıkça, kim şefaat edebilir! O, insanların önden gönderdiklerini de bilir, arkada bıraktıklarını da!... İnsanlar O'nun bilgisinden, kendisinin dilediği dışında hiç-

bir şeyi kavrayıp kuşatamazlar. O'nun kürsüsü, gökleri ve yeri çepeçevre kuşatmıştır. Göklerin ve yerin korunması O'na hiç de zor gelmez. Yüceliği sınırsızdır O'nun, büyüklüğü sınırsızdır." (Bakara, 255)

*

"Dinledik, boyun eğdik! Affet bizi, ey Rabbimiz! Dönüş yalnız sanadır... Ey Rabbimiz! Unutur yahut hata edersek bizi hesaba çekme. Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize, güç yetiremeyeceğimiz şeyleri de yükleme. Affet bizi, bağışla bizi, acı bize! Sen bizim Mevla'mızsın. İnkâr ve nankörlüğe sapanlar topluluğuna karşı yardım et bize!" (Bakara, 285-286)

*

"Ey Rabbimiz! Bizi doğruya ve güzele yönelttikten sonra kalplerimizi bozup eğriltme ve bize katından bir rahmet bağışla. Sen, bağışı çok cömertçe yapansın.

Ey Rabbimiz! Sen; insanları, varlığında kuşku bulunmayan bir günde mutlaka toplayacaksın." (Âli İmran, 8-9)

*

"Ey Rabbimiz, kuşkusuz olarak sana inandık. Bağışla

günahlarımızı, ateş azabından koru bizi!" (Âli İmran, 16)

*

"Ey mülkün sahibi olan Allahım! Sen mülk ve saltanatı dilediğine verir, mülk ve saltanatı dilediğinden çekip alırsın. Dilediğini yüceltip aziz edersin, dilediğini alçaltır zelil kılarsın. İmkân, mal ve nimet senin elindedir. Sen, her şeye kadirsin!

Geceyi gündüzün içine sokarsın, gündüzü de gecenin içine sokarsın. Diriyi ölüden çıkarırsın, ölüyü diriden çıkarırsın. Dilediğini hesapsızca rızıklandırırsın." (Âli İmran, 26-27)

*

"Ey Rabbimiz! Senin indirdiğine iman ettik, resule uyduk; artık bizi gerçeğin tanıklarıyla beraber yaz." (Âli İmran, 53)

*

"Ey Rabbimiz! Bağışla bizim günahlarımızı, affet işlerimizdeki taşkınlığımızı, sağlam bastır ayaklarımızı. İnkâr ve nankörlüğe sapan topluma karşı bize yardım et!". (Âli İmran, 147)

*

"Ey Rabbimiz! Sen bu varlığı boşuna yaratmadın. Şanın yücedir senin. Ateş azabından koru bizi.

Ey Rabbimiz! Sen bir kişiyi ateşe soktun mu onu tam rezil edersin. Zalimlerin yardımcıları olmayacaktır.

Ey Rabbimiz! Bir çağırıcının, Rabbinize inanın diye imana çağırdığını işittik ve iman ettik. Ey Rabbimiz! Günahlarımızı bağışla. Kötülüklerimizin üstünü ört ve bize, iyilerle birlikte ölmek nasip et.

Ey Rabbimiz! Resullerin aracılığıyla bize vaat etmiş olduğunu da bize ver; kıyamet günü bizi rezil etme. Sen, vaadine asla aykırı davranmazsın." (Âli İmran, 191-194)

*

"Ey Rabbimiz, öz benliklerimize zulmettik. Eğer bizi affetmez, bize acımazsan kesinlikle hüsrana uğrayanlardan oluruz." (A'raf, 23)

*

"Ey Rabbimiz! Toplumumuzla bizim aramızda hak ile hükmet. Sen çözüm getirenlerin en hayırlısısın." (A'raf, 89)

*

"Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır. Canımızı sana teslim olmuş insanlar olarak al!" (A'raf, 126)

*

"Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla. Rahmetine sok bizi. Sen, rahmet edenlerin en merhametlisisin." (A'raf, 151)

*

"Sen bizim Veli'mizsin. O halde affet bizi, acı bize. Sen, affedenlerin en hayırlısısın.

Bize hem bu dünyada güzellik yaz, hem de âhirette. Dönüp dolaşıp sana geldik." (A'raf, 155-156)

*

"Rabbimiz!Bizleri, zulmedenler toplumu için bir imtihan aracı yapma.

O inkâr ve nankörlüge sapmış toplumdan, rahmetinle bizi kurtar." (Yûnus, 85-86)

*

"Rabbim! Bana mülk ve saltanattan bir nasip verdin.

Olayların ve düşlerin yorumundan bana bir ilim öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan! Benim dünyada da âhirette de Veli'm sensin. Canımı, sana teslim olmuş bir insan olarak al ve beni barışsever hayırlı kullar arasına kat." (Yûsuf, 101)

*

"Rabbimiz, hiç kuşkusuz, sen bizim gizlediğimizi de bilirsin, açığa vurduğumuzu da. Ne yerde ne de gökte, hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz.

Rabbim! Beni, namazı, duayı özenle yerine getiren bir insan yap. Soyumdan bir kısmını da. Rabbimiz, duamı kabul et.

Rabbimiz, hesabın ortaya geleceği gün; beni, anne-babamı ve inananları affet." (İbrahim, 38,40-41)

*

"Rabbim! Beni, gireceğim yere doğruluk-dürüstlükle sok, çıkacağım yerden de doğruluk-dürüstlükle çıkar. Katından bana yardımcı bir güç, bir kanıt ver." (İsra, 80)

*

"Tüm övgüler Allah'adır! İçine hiçbir eğiklik ve çelişme koymadığı Kur'an'ı, kuluna O indirdi." (Kehf, 1)

"Ey Rabbimiz, katından bir rahmet ver bize ve bir çıkış yolu lütfet işimize!" (Kehf, 10)

*

"Rabbim! Göğsümü açıp genişlet;
İşimi bana kolaylaştır.
Dilimden düğümü çöz ki sözümü iyi anlasınlar."
(Tâha, 25-28)

*

"Senden başka Tanrı yok, tespih ederim seni. Kuşkusuz, ben zalimlerden oldum." (Enbiya, 87)

*

"Rabbim! Beni yapayalnız, bir başıma bırakma. Sen, mirasçıların en hayırlısısın." (Enbiya, 89)

*

"Her türlü övgü, bizi zalimler topluluğundan kurtaran Allah'adır!" (Müminûn, 28)

*

"Rabbim, beni bereketli bir yere indir. Sen konuk ağırlayanların en hayırlısısın." (Müminûn, 29)

"Rabbim! Beni o zalimler topluluğunun içinde tutma!" (Müminûn, 94)

*

"Rabbim! Şeytanların dürtüklemelerinden sana sığınırım.

Onların, başıma üşüşmelerinden de sana sığınırım Rabbim!" (Müminûn, 97-98)

*

"Rabbimiz! Bahtsızlığımız bize baskın çıktı. Sapıp gitmiş bir topluluk olduk biz.

Rabbimiz! İman ettik, affet bizi; merhamet et bize. Sen merhamet edenlerin en hayırlısısın." (Müminûn, 106,109)

*

"Rabbim! Affet, merhamet et. Sen merhametlilerin en hayırlısısın." (Müminûn, 118)

*

"Rabbimiz, eşlerimizden ve çocuklarımızdan bize göz aydınlığı bağışla. Bizi takvaya sarılanlara önder kıl."

(Furkan, 74)

"Rabbim! Bana hükmetme gücü, hikmet bağışla, beni hak ve barış seven iyiler arasına kat.

Sonradan gelecekler arasında benimle ilgili doğru, isabetli bir dil oluştur.

Beni, nimetlerle dolu cennetinin mirasçılarından kıl.

Herkesin diriltileceği gün beni utandırma. Bir gündür ki o, ne mal fayda verir ne oğullar. Yalnız temiz bir kalple Allah'a varan kurtulur." (Şuara, 83-85, 87-89)

*

"Her türlü övgü, bizi, mümin kullarının birçoğundan üstün kılan Allah'adır." (Neml, 15)

*

"Rabbim! Bana ve anne-babama lütfettiğin nimetine şükretmeme, hoşnut olacağın güzel ve hayırlı bir iş yapmama imkân ver. Rahmetinle beni iyilik ve barışı seven kullarının arasına koy!" (Neml, 19)

*

"Rabbim! Öz benliğime zulmettim, beni affet!

Rabbim! Bana lütfettiğin nimete yemin olsun ki, suçlulara asla arka çıkmayacağım." (Kasas, 16-17)

*

"Rabbim, bozguncular topluluğuna karşı bana yardım et!" (Ankebût, 30)

*

"Her türlü övgü, göklerde ve yerde bulunanlar kendisine ait olan Allah'adır. Ölüm ötesi âlemde de O'nadır övgü. Her yaptığında hikmetler olandır O, her şeyden haberdar olandır O...

Yerin içine gireni, oradan çıkanı, gökten ineni, oraya yükseleni bilir O. Esirgeyen, bağışlayan, sevendir O; affedendir O." (Sebe', 1-2)

*

"Tüm övgüler, Yaratan Allah'adır; gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan O'dur. Yaratılışta, yaratılmışlarda dilediğini artırır O. Hiç kuşkusuz, Allah her şeye gücü yetendir." (Fâtır, 1)

*

"Her türlü övgü, üzüntüyü bizden gideren Allah'adır. Rabbimiz bağışlayıp affeden, şükürleri kabul edendir.

Bizi, durulacak yurda konduran O'dur. Orada bize hiçbir yorgunluk dokunmaz. Orada bize hiçbir usanç da dokunmaz." (Fâtır, 34-35)

*

"Rabbim! Bana barış ve iyilik sevenlerden birini lütfet." (Saffât, 100)

*

"Allahım! Ey gökleri ve yeri yaratan, ey görülemeyeni ve görüleni bilen! Kulların arasında, tartıştıkları şeyler hakkında sen hüküm vereceksin." (Zümer, 46)

*

"Rabbimiz! Sen her şeyi rahmet ve ilimle kuşattın. Tövbe edip senin yoluna uymuş olanları bağışla. Ve onları cehennem azabından koru!

Rabbimiz! Onları kendilerine vaat etmiş olduğun Adn cennetlerine koy! Atalarından, eşlerinden, zürriyetlerinden barışa yönelenleri de. Azîz ve Hakîm olan hiç kuşkusuz sensin! Koru onları kötülüklerden! O gün, kötülüklerden koruduğuna mutlaka rahmet edeceksin.

İşte budur o en büyük kurtuluş ve eriş." (Mümin, 7-9)

*

"Rabbim! Beni, bana ve anne-babama verdiğin nimete şükretmeye, hoşnut olacağın iyi bir iş yapmaya yönelt. Soyum içinde, benim için barışı gerçekleştir. Sana yöneldim ben, sana teslim olanlardanım ben." (Ahkaf, 15)

*

"Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş kardeşlerimizi affet; kalplerimizde, inananlara karşı bir kin bırakma! Rabbimiz! Sen çok şefkatli, çok merhametlisin!" (Haşr, 10)

*

"Rabbimiz! Yalnız sana güveniyoruz, yalnız sana yöneliyoruz. Dönüş yalnız sanadır.

Rabbimiz! Bizi, küfre sapanlar için bir imtihan aracı yapma! Bağışla bizi ey Rabbimiz! Sonsuz kudretin, sonsuz hikmetin sahibi yalnız sensin. (Mümtehine, 4-5)

*

"Ey Rabbimiz! Işığımızı tamamla ve bizi bağışla! Senin

her şeye gücün yeter." (Tahrîm, 8)

*

"Rabbim! Beni, anne-babamı, inanmış olarak evime gireni, tüm inanmış erkekleri ve inanmış kadınları affet. Zalimlerin de sadece çöküş ve perişanlığını artır." (Nuh, 28)

*

"Yarılan karanlıktan çıkan sabahın Rabbine sığınırım.

Yarattıklarının şerrinden sığınırım,

Çöktüğü zaman karanlığın, gelip çattığı zaman göz perdelenmesinin, tutulduğu zaman ayın, battığı zaman güneşin, taştığı zaman şehvetin, ümit kırdığı zaman musibetin şerrinden sığınırım,

Düğümlere üfleyip tüküren üfürükçülerin şerrinden sığınırım,

Kıskandığı zaman hasetçinin şerrinden sığınırım. (Felak Suresi)

*

"İnsanların Rabbine sığınırım.

İnsanların yöneticisine, yönlendiricisine, insanların Tanrı'sına sığınırım.

Kıvrılıp kıvrılıp saklanan, sinip sinip gizlenen vesvesenin, o sinsi, o aldatıcı şeytanın şerrinden sığınırım.

İnsanların göğüslerine kuşkular, kuruntular sokar o; Cinlerden de olur, insanlardan da. (Nas Suresi)

KENDİ YAKARIŞLARIM
30/07/2003
Yüce Tanrı'm biz zavallı kullarını
Senin bildirdiğin İslâm'a yönelt
Yüce Tanrım sana giden yolları
Aklımıza ilham et, bize öğret

Mülk elbette senindir
Mülk ihsanın isterim
Yoksula ve düşkünüşe
Yardım etmek isterim

Sen her şeyi görürsün
Bunu seksiz bilirim.
Sen yarattığın için
İnsanları severim.

Bizi senden ayırma
Sen her şeye hakkımsın
Adım gibi bilirim
Sen her şeye hakkımsın

Bizi senden ayırma
Tenhada koma bizi

→ Yanılsak da dünyada Tanrı'm bağışla bizi.

BİBLİYOGRAFYA

Kur'an-ı Kerim

Abduh, Muhammed; Tefsîru'l-Menâr (R. Rıza yay.), Mısır, 1373-78

Ankaravî, İsmail; Şerh-i Ahâdîs-i Erba'în (Hadislerle Tasavvuf ve Mevlevî Erkânı adıyla Semih Ceyhan tarafından yapılmış yayın), İstanbul, 2001

Buharî, Abdülaziz b. Ahmed; Keşfu'l-Esrâr an Usûli'l-Pezdevî, Beyrut, 1994

Cassâs, Ebu Bekr Ahmed er-Razî; Ahkâmu'l-Kur'an (Tah. Sıdkı M. Cemil), Beyrut, 1993

Cezîrî, Abdurrahman b. Muhammed; Kitabu'l-Fıkh ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa, Beyrut (Dârul-Kütub el-İlmiyye yay.), tarihsiz.

Dimaşkî, Muhammed b. Abdurrahman; Rahmetü'l-Umme fî İhtilafi'l-Eimme (Şa'rânî'nin Kitabu'l-Mîzân'ı kenarında), Mısır, 1306

Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî; es-Sünen (Tah. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid), tarihsiz, yersiz.

Elbânî, Muhammed Nâsıruddin; Silsiletü'l-Ahâdîs es-Sahîha,

Ensârî, Abdülalî Muhammed b. Nizam; Fevâtihu'r-Rahamût (el-Müstasfa ile birlikte) Beyrut (Dârül-Erkam yay.), tarihsiz.

Hamidullah, Muhammed; Kur'an Tarihi (Salih Tuğ çevirisi), İst. 1988

Hillî; Ebul-Kasım Necmuddin Cafer b.Hasan; el-Muhtasaru'n-Nâfi' fi'l-Fıkhı'l-İmamiyye, Tahran, 1402

Isfahânî, Râğıb; el-Müfredât li Elfazı'l-Kur'an, alfabetik

İbn Arabî, Ebu Bekr Muhammed b. Abdillah, Ahkâmu'l-Kur'an (Tah. Ali Muhammed Becâvî), Beyrut, ts.

İbn Haleveyh, Hüseyin b. Ahmed; el-Muhtasar fî Şevâzzi'l-Kur'an (Tah. G.B.), Kahire, 1934

İbn Kudâme, Ebu Muhammed Muvaffakuddin; el-Kâfı fî Fıkhı İmam Ahmed b. Hanbel (Tah. Zübeyr Şâviş), Beyrut, 1988

Kal'aci, Muhammed Revvâs; Mevsu'atü Fıkhı İbrahim en-Nehaî (Darün-Nefâis yay.), Beyrut, 1986

----------; Mevsû'atü Fıkhı'l-Hasan el-Basrî (Dârün-Nefâis yay.), Beyrut, 1989

Kâsânî, Alauddin; Bedâi'u's-Sanâi'(Tahkik: A.M. Muavviz), Beyrut, 1997

Kurtubî, Ebu Abdillah Muhammed; el-Câmi'li Ahkâmil Kur'an, ys.ts.

Kutay, Cemal; Anadilde İbadet, İst.1998

Küleynî, Ebu Cafer Muhammed b. Yakub; el-Kâfî (Tah. Behbûdî ve Gefârî), Tahran, 1382

Leknevî, Abdülhayy; en-Nâfi'u'l-Kebîr (İmam Muhammed'in el-Câmi'u's-Sağîr'i ile birlikte), Beyrut, 1986

Merâğî, Ahmed Mustafa; Tefsirul- Merâğî, ys., ts.

Merğînânî, Ebul-Hasan Ali b. Ebu Bekr; el-Hidaye, Beyrut, 1990

Nerşahî, Ebu Bekr Muhammed b. Cafer; Tarîhu'l-Buhara (Arapça çeviri, Dârul-Maarif y.), Kahire, ts.

Nesaî, Hâfız Ebu Abdirrahman; es-Sünen

Nesefî, Abdullah b. Ahmed; Medâriku't-Tenzîl (tefsir)

Râzî, Fahreddin Muhammed ; Mefâtîhu'l-Gayb, İst.1307

----------; el-Mahsûl fî İlmi Usûli'l-Fıkh (Tahkik: Tâha Câbir), Beyrut, 1992

Serahsî, Şemsu'l-Eimme Ebu Bekr Muhammed; el-Mebsût, Beyrut, 1989

Şerbînî, Muhammed b. Hatîb; Muğni'l-Muhtac, Beyrut, 1997

Şevkânî, Muhammed b. Ali; Neylü'l-Evtâr, Mısır, 1961

Şeybânî, Muhammed b. Hasan; el-Câmi'u's-Sağîr (Âlemul-Kütub yay.), Beyrut, 1986

----------; el-Asl (Tah. Ebul- Vefa Afgânî), Pakistan, trs.

Şîrâzî, Ebu İshak; el-Mühezzeb, Beyrut, 1992

Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. el-Cerîr; Câmi'u'l-Beyan 'an Tefsîri Âyi'l-Kur'an, Mısır, 1968

Tillich, Paul; Biblical Religion and the Search for Ultimate Reality, The University of Chicago Press, 1955

Tirmizî, Ebu İsa Muhammed; el-Câmi'u'l-Kebîr (es-Sahîh)

Zemahşerî, Ebul-Kasım Mahmud b. Ömer; el-Keşşâf 'an Hakâıki't-Tenzîl, Mısır, 1966

KARMA İNDEKS

A

Abdullah b. Ebî Evfa: 138
Abdullah Manaz: 51
Abdülaziz Buharî: 107-108
Afganî (Cemaleddin): 48
aforoz: 57-60
Ahmet Naîm: 118-120
Ali Muhammed Muavviz: 109-110
Almanya: 59-68
Annemarie Sichimmel: 63-64
Arapça: 59-68,109-111,120-126
Arapçacılık: 17, 29-33
Araplar: 66-68,78-80
Atatürk: 72-74, 79

B

bid'at: 18-22, 36

C

camiler: 36, 71-73
Cassâs (Ebu Bekr er-Râzî): 52, 94-98, 117-120
Cemal Kutay: 30, 49, 56, 65, 70, 77
Cemil Paşa: 48
cerh: 118
Cezîrî: 41,138-139
Cizvitler: 64
Cuma namazı: 27,121-122

D

Derviş Vahdetî: 65-66
Deutsches Orient Institut: 60-67
Dimaşkî: 93
din: 149
Diyanet İşleri Başkanlığı: 6, 18, 51, 69-76
dua: 39-42,134-136

E

Ebu Bekr el-Asam: 86
Ebu Leheb: 45,150
Ebu Yusuf: 52, 93-103,113-126
Ekber Şah: 68
Elbânî: 110
Emevîler: 26
emperyalizm: 58
Enes b. Mâlik: 111-112
engizisyon: 25,129
Ensârî: 122
Erdoğan Yılmaz: 24
ezan : 9,35-36, 52, 103

F

Farsça: 124-126
farz: 40-41
Fâtiha Suresi: 40-47, 75-76, 87-98,116-126,132-146, 154-155

G

Garaudy (Roger): 136

H

Habîb-i Acemî: 52,123-124
hadis: 25
Hamdullah Suphi: 74
Hamidullah (Muhammed): 114
Hamza Aktan: 51
Hanbelîler: 137-138
Hasan el-Basrî: 20, 41, 52, 98,122-123,135-136
Hıristiyanlar: 105-106
Hillî (Ebu Cafer): 139
hurafe: 25
huşu: 43
Hüseyin Atay: 51
Hüseyin b. Ali el-Basrî: 120
Hüseyin Kâzım Kadri: 49

I-İ

ibadet: 37-47
İbn Abbas: 97-98
İbn Kudâme: 137
İbn Mesud: 111-112
İbnünnedim: 120
İbrahim en-Nehaî: 135-136
İbrahim Salah: 63-64
i'caz: 112-115
içtihat: 27-36
İmamı Âzam: 20, 38, 52, 89, 103,113-126,140
İmamiyye: 139-140
İmam Muhammed: 52, 93-103,114-120
İncil: 103,105-106
insan hakları: 5, 25,142-143
inzar: 108-110
İsmail Hakkı İzmirli: 50
İsmail Rasûhî Ankaravî: 124, 126

K

Kadizadeler: 71
Kâmil Miras: 118-120
Kâsânî: 52, 94-103,109-110
Katolik Kilisesi: 60-64
kelam-ı nefsî: 93-95, 101-102
kitap: 131
Kopenhag Kriterleri: 5-6, 142
Kur'an: 97-114
Kur'an kursu. 55,106-107
Kur'an okumak: 83-86
Kureyş: 45
Kurtuluş savaşı: 53-60, 72-74
Kuteybe b. Müslim: 121-122
Küleynî: 140

L

Lawrence: 66-68
Leknevî: 90,120
Luther: 30-32, 48

M

Mahzuni Şerif: 23-25
Mâlik b. Enes: 138
Mâlikîler: 138-139
Mehmet Âkif Ersoy: 57-58
Merâğî (Ahmet Mustafa): 48, 53-54
Merğînanî: 94-95
meshetmek: 19
mevâlî: 110
misvâk: 31-32
Muhsin-i Fanî: 49
Musa Cârullah: 50
Mustafa Sabri: 53-60
Mücâhit b. Cebr:. 129
Müslüman Kardeşler Teşkilatı: 63-64

N

namaz : 37-47, 86-88,149-155
namazların cemi . 19
Nedim İlyas: 63-65
Nerşahî: 121-122
Nesefî: 94-95
Nevevî: 134
Nuh b. Meryem: 117-120

O-Ö

Otuz Bir Mart Olayı: 65, 66
Ömer Fevzi Mardin: 49

P

Peter Heine: 61-62

R

Râgıb el-Isfahânî: 130

Râzî (Fahreddin): 84-86,112-114
reform: 29-32, 57-60
ruhbanlık: 78,79

S

Sâbiîler: 105-106
sahabîler: 90-92
salât: 37-40, 83-88
Selman Fârisî: 20, 52, 89-92,120-125
Serahsî: 89-92,114-120
Servet Öztürk: 22-24
Seyit Bey: 50
Süfyan b. Uyeyne: 86
Süleyman Ateş: 51-53
sünnet: 25-27, 36, 89-92
sünnetullah: 108

Ş

Şâfiî (imam): 98
Şâfiîlik: 132-137
Şerafettin Yaltkaya: 51
Şerbînî (Hatîb): 134
Şerif Hüseyin: 67
şeytan: 127-131
Şîrâzî (Ebu İshak): 133-134

T

taakkul: 108-110
tâciz: 36
ta'dil: 118
takva: 36
Tamer Bacınoğlu: 63
Tantavî Cevherî: 48-50, 85, 86
Tarabya Toplantısı: 6-8, 51, 70
tecdit: 30-32
tedebbür: 44-45
telaffuz: 44-45
tespih: 37, 38
Tevrat: 103
Tillich (Paul): 44
Türkî Cumhuriyetler: 59-60
Türkler: 66-68,77-80

U-Ü

Uyum Yasaları : 5
Übey b. Ka'b: 111-112
ümmî: 53-54,145
ümniye: 127-131

Y

Yeniden Yapılanmak: 8-10
Yunus Vehbi Yavuz: 51

Z

ZDM: 63-65
Zebûr: 103
zekâ: 22-26,145
Zekeriya Beyaz: 51
Zeyla'î: 96

Prof.Dr. Yaşar Nuri ÖZTÜRK'ün Basılmış Eserleri

(YENİ BOYUT YAYINLARI)

+ = Okudum

1. 400 Soruda İslam
2. Din ve Fıtrat
3. Kur'anı Anlamaya Doğru
4. Tarihi Boyunca Bektaşilik
5. Asrısaadetin Büyük Kadınları
6. Tasavvufun Ruhu ve Tarîkatlar
7. Kur'an ve Sünnete Göre Tasavvuf
8. Hz. Muhammed
9. Kur'anın Temel Kavramları
10. İslam'da Büyük Günahlar
11. Bosnalı Muhammed Halvetî
12. Kur'an'daki İslam (Kesinlikle okudum)
13. Mevlâna ve İnsan
14. Çıplak Uyarı
15. Asrısaadet Şehitleri
16. Konferanslarım
17. Kur'an Uyarıyor
18a. Kur'an-ı Kerim Meali (Türkçe Çeviri)
18b. Kur'an Meali (cep boyu)
19a. Kur'an-ı Kerim ve Meali (metinli)
19b. Kur'an-ı Kerim Meali (metinli küçük)
20. Kur'an Meali (iniş sıralı)
21. Kuşadalı İbrahim Halvetî
22. Allah'ın Öğrettiği Dualar
23. Hallâc-ı Mansûr ve Eseri
24. Hz. Fatıma
25. İslam'ı Anlamaya Doğru

26. Yeniden Yapılanmak
27. Fatiha Suresi Tefsiri
28. Kur'an'ın Temel Buyrukları
29. Ses Bir Gün Yankılanır
30. The Eye of the Heart (İngilizce) (Kalbin Gözü)
31. Recornstruction of Religious Life (İngilizce)
32. Depremin Gösterdikleri
33. 400 Fragen zum Islam, 400 Antworten (Almanca)
34. Rumi und die islamische Mystik (Almanca)
35. İslam Nasıl Yozlaştırıldı
36. Cevap Veriyorum
37. Kur'an Açısından Şeytancılık
38. Halkın Diliyle Yaşar Nuri
39. Halkın Şiirlerinde Yaşar Nuri Öztürk

İSTEME ADRESİ:
Özer Yayın-Dağıtım
Perpa Ticaret Merkezi Kat: 9, Blok: 13, No:1370
80270 Okmeydanı-İSTANBUL

Notlar

" Bizim dinimiz akla en uygun ve doğal bir dindir. Ancak bundan dolayıdır ki, son din olmuştur. Bir dinin doğal olması için akıl, teknige, bilime ve mantığa uygun olması gerekir. Bizim dinimiz bunlara tümüyle uygundur. "

M. Kemal Atatürk